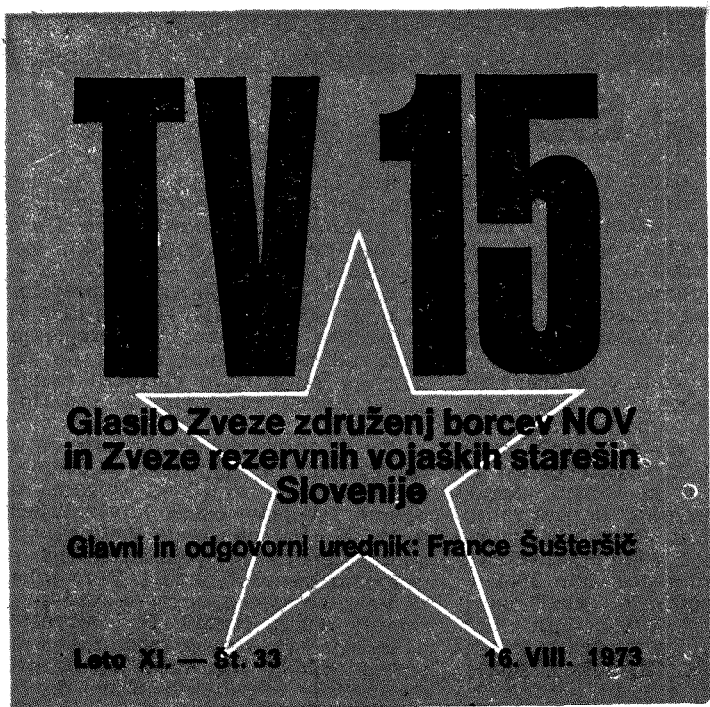

Iz likovne zakladnice s tematiko NOB: Partizanska kolona, delo akad. slikarja Djordja Andrejevića-Kuna

Narodna obramba po novi ustavi

Vseljudska obramba je enotna ureitev organiziranja, priprav in krepitev vseh družbenih obrambnih sil. To se pavi: to je pravica in dolžnost vseh družbenopolitičnih skupnosti (občin, pokrajin, republik in federacije), vseh organizacij združenega dela (temeljne organizacije združenega dela, delovne organizacije in integracijskih celot na višji stopnji, interesnih skupnosti itd.), vseh družbenopolitičnih in družbenih organizacij (SZDL, ZSJ, ZMJ, ZZB NOV, Rdeči križ itd.) in vseh občanov, da organizirajo narodno obrambo in sodelujejo pri obrambi države, objektov in ozemlja. Naša država pa se lahko brani z orožjem (za kar se mora vsakdo izmed nas usposobiti v mirni dobi) in z vsemi mogočimi oblikami odpora ter z drugimi ukrepi v korist obrambe. Pri tem je treba poudariti,

da je odločilna oblika proti sovražnemu napadu oborožen boj.

Oborožene sile SFRJ kot nosilec oboroženega boja so enotna celota. Z vrhovnimi organi oblasti federacije je zagotovljeno vrhovno vodstvo in poveljevanje oboroženih sil; s tem je zagotovljena enotnost, nedeljivost oboroženega boja. Zato enote teritorialne obrambe niso »občinska vojska«, marveč so sestavni del oboroženih sil SFRJ. Občina je sicer kot temeljna družbenopolitična skupnost operta na oblasti in samoupravljanju delavskega razreda in vseh delovnih ljudi dolžna tudi po osnutku nove ustave urejati ter organizirati narodno obrambo, organizirati in zagotavljati družbeno samozasčito na svojem (občinskem) ozemlju, vendar pa po enotnih načelih in glede na nedeljivost oboroženega boja v okviru vse

samoupravne skupnosti Jugoslavije in njenih oboroženih sil.

Osnutek ustave SFRJ je določil status slehernega borca-občana, ki se s puško v roki bojuje proti zavojevalcu. Ta borec, občan, je pripadnik oboroženih sil SFRJ. S predlaganimi ustavnimi določili je urejeno splošno razmerje sestave starešin v JLA (v kateri morajo biti v sorazmerju zastopane vse republike); dalje je poudarjena enakopravnost jezikov in pisav narodov in narodnostnih skupin Jugoslavije, medtem ko bi naj bil za vojaški pouk in poveljevanje v rabi eden izmed jezikov jugoslovanskih narodov. Predsednik republike hkrati opravlja dolžnost vrhovnega poveljnika oboroženih sil SFRJ in določa poveljnostne načrte ter pripravljane ukrepe za obrambo države. Del določenih nalog pa vrhovni poveljnik lahko prenese na zveznega sekretarja

za narodno obrambo. Predsedstvo SFRJ ugotavlja, kdaj nastopi neposredna vojna nevarnost in v zvezi s tem odloča splošno ali delno mobilizacijo oz. razglasa vojno stanje, če tega ne more storiti skupščina SFRJ.

Skupščina SFRJ je organ družbenega samoupravljanja in vrhovni organ oblasti v okviru pravic in dolžnosti federacije. O zadevah narodne obrambe skupščina SFRJ sklepa o spremembi meja SFRJ po svojem zveznem zboru (seveda v soglasju z vsemi republikami in avtonomnimi pokrajinami); nadalje odloča o vojni in miru ter ureja temeljna načela ureditve varnosti države.

Tako urejena obramba naše države mora zagotoviti neodvisnost, suverenost, ozemeljsko celotnost in z ustavo določeno družbeno ter politično ureditev Socialistične federativne republike Jugoslavije. M. GEORGIJEVSKI

Akcija za spominski dom

Dne 11. tm. je Ljubljanski dnevnik objavil članek »Slovenija na repu«. Gre za zbiranje sredstev za Spominski dom borcev in mladine Jugoslavije v rojstnem kraju predsednika Tita v Kumrovcu.

V zvezi s tem člankom smo se obrnili na predsednika republiškega odbora za zgraditev doma, tovariša Janeza Dremelja, ki nam je pojasnil naslednje:

V Sloveniji do sedaj takšne akcije še ni bilo. Od februarja 1973 do 6. avgusta 1973 je bilo zbranih že 5 599 250,00 dinarjev ali 37,33 odstotkov predvidenega zneska 15 milijonov dinarjev. Pri tem je treba vedeti, da druge republike zbirajo sredstva že približno poldrugo leto. Naša republika bo ta sredstva zbirala v letošnjem in prihodnjem letu. To pa pomeni, da smo v kratkem času dosegli izredno lep uspeh.

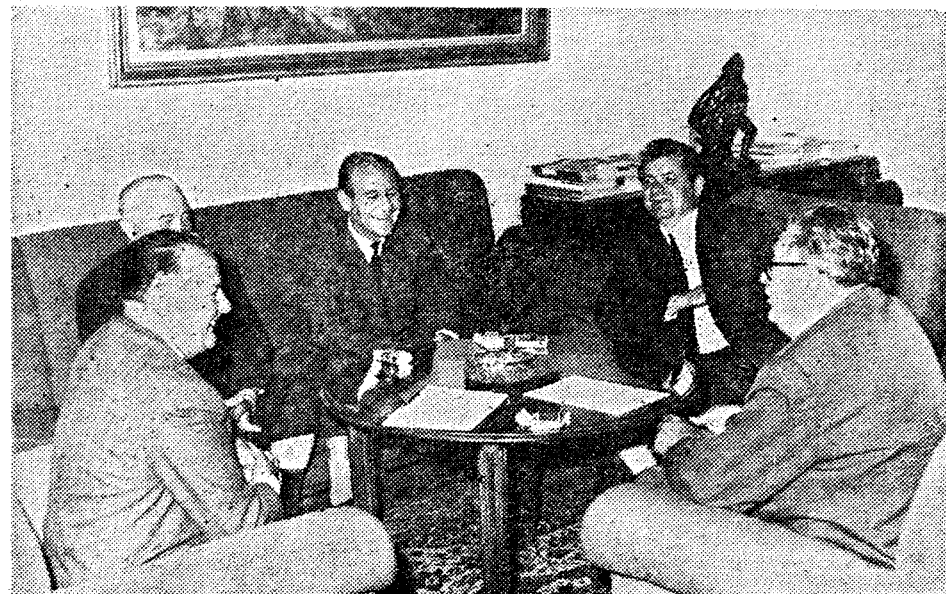
Zakaj v Sloveniji akcije nismo začeli prej? Naša javnost je bila zavzeta z zbiranjem sredstev za spominski šolo v Cerknem, nato pa za poplavljen področja v Pomurju. Razumljivo je, da je sedanja akcija postala izvedljiva šele od letošnjega februarja.

Za ta uspeh se je treba v prvi vrsti zahvaliti pionirjem in mladincem naših osnovnih šol, dijakom in študentom, organizaciji ZZB in organizacijam rezervnih vojaških starešin, kakor tudi delovnim kolektivom, podjetjem in ustanovam. Zadnji čas pa so zelo aktivno nastopile sindikalne organizacije po ko-

lektivih. Akcijo so močno podprle posamezne občinske skupščine. Naj navedemo nekaj primerov, kakšne uspehe so že dosegli posamezni občinski odbori za zbiranje sredstev do 1. avgusta 1973: Celje 74 odstotkov predvidenega zneska, Hrastnik 54, Litija 59, Ljubljana-Bežigrad 49, Ljubljana-Center 45, Lenart v Slovenskih goricah 80,2, Zagorje ob Savi 82, Vrhnika 63, Piran 60, Trebnje 70 odstotkov in tako dalje.

Navajamo tudi nekaj primerov, kjer akcija še ni dosegla zaželenega uspeha: Cerknica 6 odstotkov, Jesenice 10, Postojna 9,7, Tolmin 6, Trzin 0,83 in Radlje 6 odstotkov.

Kako daleč smo z gradnjo? Slovenci smo ponosni, da so na javni licitaciji dodelili gradnjo »Tehnika« iz Ljubljane kot najboljšemu ponudniku. Gradnja se je začela 10. tm. in predvidevamo, da bo dom postavljen v letu 1974. Slovenski odbor za gradnjo spominskega doma pa si je zadal nalogo, da se bomo takoj po končanem zbiranju sredstev za sam spominski dom takoj lotili nadaljnje akcije — ureditve širšega področja na Kozjanskem, ki bo obsegalo tudi spominski park. Računamo, da nas bo slovenska javnost podprla pri akciji za Kozjansko tako kot za spominski dom. Le na takšen način se bomo lahko uspešno vključili v kozjansko področje: mladina z delom, starejši pa s finančnimi prispevki. P. VRBOVSEK

Prva delegacija, ki je pred leti seznanila tovariša Franca Leskoška, takratnega predsednika ZZB NOV, z zamislijo o postavitvi spominskega doma v Kumrovcu. Na sliki sta iniciatorja Branko Udovčić iz Kumrovcu in Janez Dremelj iz Ljubljane.

besede in dejanja

REDKO KOGA JE ZABOLELA GLAVA...

Kako zelo so podcenjevali skrb za redno oskrbovanje občanov s ceninami in dobrimi živili, najbolj pove dejstvo, da so velika socialistična posestva, ustanovljena zato, da oskrbujejo velika mesta z živili, praktično opustila pridelovanje sadja in zelenjave, v mnogih primerih pa tudi proizvodnjo mesa. Redko koga je v skupščinah naših občin in tudi v nekaterih višjih državnih vodstvih zavoljo tega zbolela glava, četudi se je dalo to rešiti z razmeroma skromnimi dodatnimi sredstvi za investicije v mehanizacijo proizvodnje zelenjave in sadja.

Komunist — 6. VIII. 1973

AMBASADORJI BREZ DEKRETOV

V nepolnih dveh desetletjih je Jugoslavija poslala v dežele Azije, Afrike in Latinske Amerike 3.650 strokovnjakov, po večini iz gospodarstva in zdravstva. V enajstih deželah Severne Afrike in Bližnjega vzhoda je v tem času delalo 2888 Jugoslovancev, a konec lanskega leta jih je bilo le še 626. V Afriki, južno od Sahare je bilo zaposlenih 626 naših strokovnjakov, sedaj jih tam dela še 109. Največ strokovnjakov je bilo poslanih v Libijo (verjetno zaradi najugodnejših pogojev nagrajevanja pa tudi zaradi zahteve libijske vlade, da pridejo prav jugoslovanski strokovnjaki). V tej deželi jih je delalo 1356, v Alžiriji 570, v Sudanu 355.

NIN — 5. VIII. 1973

NEPOŠTEN ADVOKAT

Okrožno javno tožilstvo v Mostarju je obtožilo advokata Pera Znaora iz Mostarja, ki je zaradi več kaznivih dejanj v priporu že od 9. aprila. V obtožnici je rečeno, da je Znaor pred štirimi leti kot advokat in pooblaščenec Franja Sušaka, ki je tožil rudnik rjavega premoga v Mostarju, za odškodnino izkoristil tožilčev slab gnetni položaj, neplačevost in nepoznavanje tarife nagrajevanja advokatskih uslug. Ni zahteval plačila za zastopanje, marveč se je z njim dogovoril, da si bosta razdelila vsoto, če s tožbo uspe, kar je tudi storil. Od izterjanih 43.077 dinarjev je Znaor izplačal Sušaku 21.500 dinarjev, a drugo je obdržal zase.

Borba — 8. VIII. 1973

● **Predsednik Tito spet med nami.** V nedeljo je prispel s tovarišico Jovanko na Brdo pri Kranju. Pozdravili so ga: Edvard Kardelj, član sveta federacije, Mitja Ribičič, podpredsednik predsedstva SFRJ, Franc Popit, predsednik CK ZKS, Rudi Čačinović, podpredsednik republiškega izvršnega sveta in general-major Avgustin Jukić.

● **Korejskega politika so ugrabili v Tokiu** minul teden. To je bil Kim Dae Jung, južnokorejski voditelj opozicije. Zato severnokorejska vlada obtožuje južnokorejske oblasti, da so pripravili ugrabitev. Japonske oblasti pa že več dni raziskujejo, kje bi utegnil biti ugrabljeni politik.

● **Tudi Japonci se pogajajo s Kitajci.** Minuli teden so se začela trgovinska pogajanja v Tokiu. Kitajska in Japonska sta navezali diplomatske stike lani septembra, zdaj pa gre za daljnosežno ureditev gospodarskih stikov med obema državama, kar bi utegnilo močnejše vplivati na vse svetovno gospodarstvo.

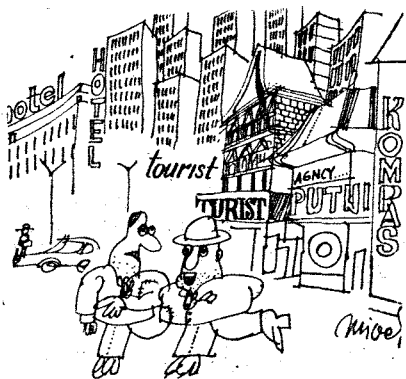
● **Upravičen je strah pred kolero** tudi pri nas, kakor poudarjajo naši zdravstveni delavci glede na dosedanje ugotovitve svetovne zdravstvene organizacije. Jugoslavija ima namreč na široko odprte meje in smo na prehodu med bližnjim vzhodom in srednjo Evropo. V prvem letošnjem polletju je zbolelo (v afriških in azijskih državah nad 21 000 ljudi, v Angliji in na Švedskem so bili štirje primeri kolere in v Franciji en primer. Toda tudi v ZR Nemčiji so odkrili dva primera kolere.

● **Kaj se pravzaprav dogaja v Kambodži?** — se vprašuje svet zlasti zadnje tedne, ko ne morejo več prihajati redna poročila o bojih za osvoboditev zadnjega oporišča, glavnega mesta Phnom Penha, Lon Nolovega vojaštva. Medtem ko je velika večina kambojskega ozemlja že dolgo osvobojena, pa so Američani s svojim letalstvom in posredno z vojaštvom južnega Vietnama, s »sajgonci«, z vsemi kriplji podpirali Lon Nola v Phnom Penhu. Zadnje tedne gre le še za boje v glavnem mestu samem, ni pa mogoče presoditi, kakšen je dejanski položaj, ker so pretrgane zveze z mestom. Pred dnevi je sajgonška vlada poklicala svoje državljane, naj se umaknejo iz Kambodže, to je predvsem iz ogroženega Phnom Penha. Prejšnji teden je mesto zapustilo mnogo civilnega prebivalstva, zlasti žensk, kar kaže, da se bliža konec. Zdaj pa je svet zvedel celo presenetljivo novico, da so zastopniki Lon Nola zahtevali, naj bi Američani umaknili svoje prste od Kambodže in naj bi se vrnil Sihanuk. Zdi se, da dosednji Lon Nola podpreniki hočejo rešiti kar najbolj poceni svojo kožo.

● **Ob dvajsetletnici berlinskega zidu,** ki ga je DR Nemčija postavila 13. avgusta 1961, da bi kar najbolj učinkovito ne le vojaško, marveč predvsem politično zavarovala svoje meje na najbolj ranljivem kraju, so te dni zlasti veliko pisali v tako imenovani vzhodni Nemčiji (DRN). Poudarjali so, da je postavitev zidu omogočila »državljanom DRN hitrejši gospodarski, politični in kulturni razvoj«. Toda ne le to: menili so celo, da je berlinski zid posredno pripomogel razvoju, ki je privedel do moskovskega, varšavskega in berlinskega sporazuma.

● **Med ZR Nemčijo in Madžarsko** še ni diplomatskih stikov — v ponedeljek pa so se v Bonnu začela pogajanja med zastopniki obeh držav. Skoraj ni dvoma, da bi se ne sporazumeli, kar je mogoče sklepati tudi iz uradnih izjav, da se je razmerje med obema državama zadnje čase ugodno razvijalo. Ni pa še popolnoma zanesljivo, ali bodo kmalu zadovoljivo urejeni stiki med ZR Nemčijo in CSSR. Napovedovali so, da bo kancler Brandt 6. septembra obiskal Prago, zdaj pa kaže, da so češka in nemška stališča precej različna ter ni zanesljivo, ali bosta državi tako kmalu navezali stike.

● **Iz Čila prihajajo vznemirljive novice dan za dnem.** Predsednik Allende si z vsemi močmi prizadeva rešiti deželo pred državljansko vojno in prekrizati načrte nepopustljivim sovražnikom novega razvoja v Čilu na poti do prave socialistične oblasti. Nasprotniki so zelo močni, ker so v njihovem taboru ne le močna krščansko-demokratska stranka, marveč je v ozadju mogočen mednarodni kapital, ki ima razprdene svoje vplivne mreže tudi med vojaštvom. Nova vlada, ki bi ji na čelu sicer ostal Allende, bi po zahtevah opozicije morala biti sestavljena tudi iz zastopnikov vojske. Krščanski demokrati so odločno na strani kapitalistov, ti pa jih vse-

»Pomisli: dve osebi dvajset dni v hotelu na morju — samo 120 jurjev!«

»Odlično! Kje pa?«

»Nikjer, poceni pa je!«

(Iz Pavlihe)

stransko podpirajo, ker krščansko-demokratska stranka zahteva, da mora nova vlada vrniti zasebnikom »nezakonito odvzete tovarne« — to se pravi nacionalizirana industrijska podjetja. Opozicija v svojem boju ne izbira nobenih sredstev — ne le da kuje zarote proti Allendeju, marveč njeni oprichniki uporabljajo tudi bombe in drugo orožje; hkrati je opozicija izsiljevala z nenaadno stavko prevoznikov Allendeja, namreč, da bi se gospodarski in socialni položaj kaj najbolj poslabšal in bi tako Allende moral popustiti. Zdaj je Allende posegel po posebnih ukrepih, da bi mogel obnoviti promet. Ni pa mogoče napovedati niti za dan vnaprej, kaj se utegne še zgoditi.

● **Izredno je narasel letalski promet v naši državi** zlasti letos, tako da sicer precej sodobno urejena letališča, kakršni sta beograjsko in zagrebško, stežka zmagujeta naval — postali sta že premajhni. Brniško (ljubljansko) letališče pa je bilo letos nadalje izpopolnjeno, tako da na njem lahko pristajajo danes največja letala (prvo takšno letalo je že pristalo pred tedni). Na zagrebškem letališču so imeli letos že nad 800 000 potnikov in med njimi kar dve petini tujcev. Računajo, da bo letos število potnikov naraslo na 1 200 000, kar bo celo 20 odstotkov več kot lani.

● **Spet strahovite povodnji v Bangladešu.** Pred dnevi se je moralo umakniti iz poplavljenih vasi več sto tisoč prebivalcev. Povodnji so prizadele kar milijon ljudi. Mnogo ljudi je tudi utonilo.

● **Podatki o naši zunanji trgovini v prvem polletju,** objavljeni minul teden, so v primeri z letošnjim velikim uvozom in premajhnim izvozom še razmeroma zadovoljivi. Toda naša plačilna bilanca ima presežek — 24 milijonov dolarjev — predvsem zaradi velike vrednosti dohodkov iz tako imenovanega neblagovnega področja, namreč 915 milijonov dolarjev. V prvem polletju je vrednost uvoza znašala 2 milijardi 61 milijonov dolarjev, medtem ko je izvoz dal le milijardo 365 milijonov dolarjev deviz. Razmeroma lepi uspehi so bili v samem prejšnjem mesecu, tako da je bil izvoz le 18 odstotkov večji kot pa lani julija. Letos je dosegel že doslej izreden uspeh zlasti turistični promet; dohodki bodo mnogo večji kot lani, morda za 50 odstotkov.

● **Med najuglednejšimi letošnjimi gosti pri nas** je Henryk Jablonski, predsednik državnega sveta LR Poljske; prišel je na počitnice na Bled. Med bivanjem v Sloveniji si je minul teden ogledal tudi Postojnsko jamo, v nedeljo pa je prispel s posebnim letalom v Ohrid.

● **Libija nacionalizira bogate vrelce nafte.** Ta razmeroma majhna država je postala v zadnjem desetletju zelo pomembna, ker so v nji po drugi svetovni vojni odkrili nenavadno bogata ležišča nafte. To velikansko bogastvo pa je bilo večinoma v rokah mogotcev ameriških naftnih družb. Konec minulega tedna je Libija nedavno nacionalizirala nad polovico delnic ameriške naftne družbe »The American Occidental Oil Company«. Ze prej pa je bilo nacionalizirano premoženje ameriške družbe »US Bunker Hunt Company«. V Ameriki pravijo, da še niso dobili uradnega poročila o nacionalizaciji. Ze doslej je bilo predvsem zaradi nafte na Bližnjem vzhodu mnogo usodnih mednarodnih zapletov in zelo verjetno je, da ameriški mogotci ne bodo mirno sprejeli nacionalizacije v Libiji.

Alžir vse bliže

Še kakšna dva tedna nas ločujeta od začetka četrte vrhunske konference neuvršenih držav v Alžiru in že zdaj je moč z vsoto gotovostjo napovedati, da bo to množično srečanje državnikov z vseh petih celin pomenilo v marsikaterem pogledu enega izmed najpomembnejših mednarodnopolitičnih dogodkov v tem letu.

O tem govori že sama udeležba, najštevilčnejša v dosednji zgodovini neuvršenega gibanja, saj predvidevajo, da bodo prišli v Alžir najuglednejši državniki nad sedemdesetih držav iz Evrope (Jugoslavija in Ciper), Azije, Afrike, Latinske Amerike in Avstralije (ta se bo, skupaj z Novo Zelandijo, udeležila konference kot opazovalka). Prve vrhunske konference, leta 1961 v Beogradu, se je udeležilo nekaj manj kot trideset držav; druge, leta 1964 v Kairu, nekaj manj kot petdeset; tretje, leta 1970 v Lusaki (Zambija), nekaj manj kot šestdeset; a že na konferenci zunanijh ministrov neuvršenih držav avgusta lani v Georgetownu, je bilo bodisi v vlogi stalnih članic bodisi v vlogi opazovalk prisotnih blizu sedemdeset držav, poleg njih pa še predstavniki sedmih osvobodilnih gibanj iz Afrike in Bližnjega vzhoda.

Zanimanje za aktivno sodelovanje v neuvršenem gibanju pa še nenehno narašča. Ze v Georgetownu so neuvrščene države sprejele medse več novih članic (Bahrein, Združene arabske emirate, Oman, Začasno revolucionarno vlado Južnega Vietnama in vlado nacionalne enotnosti Kambodže, ki jo vodi princ Sihanuk), maja letos v Kabul (Afganistan), na pripravljanih sestanku za alžirsko konferenco, pa še druge (Bangladeš, Severno Korejo in nekatere latinskoameriške, ki so se po georgetownski konferenci izredno aktivno vključile v delovanje neuvršenih držav, zlasti z novimi predlogi za medsebojno solidarnost in sodelovanje na gospodarskem področju).

Ze množična udeležba na konferenci kaže na to, da bo njeno delo izredno

pestro in vsestransko. Tako je sestavljen tudi dnevni red, ki so ga sprejeli na pripravljanih sestanku v Kabulu. Govora bo tako o gospodarskih kot o političnih problemih — sicer pa enih in drugih v sedanjem svetu pravzaprav ni moč ločevati, tako zelo se med sabo prepletajo. In ravno ta prepletenost terja od neuvršenih držav, da jasno začrtajo svojo novo vlogo in naloge v spremenjenih razmerah, ki vladajo na svetu.

Za te spremenjene razmere je značilno popuščanje napetosti in dogovarjanje med velikimi silami oziroma med obema, svojčas ostro nasprotujočima se in celo na robu nove svetovne vojne opotekajočima se vojaškima (pa tudi gospodarskima) blokoma. Prav tako je za te spremenjene razmere značilno porajanje novih, čedalje bolj samostojnih in čedalje bolj v mednarodno dogajanje posegajočih centrov moči, ob obeh tradicionalnih: zahodnoevropske deveterice, Japonske in Kitajske (ob SZ in ZDA).

Eden in drugi proces sta v svojem bistvu pozitivna, saj odvrata neposredno nevarnost novega svetovnega spopada; obenem pa imata tako eden kot drugi proces v sebi nekaj negativnih potez, na katere mora neuvrščena skupnost opozoriti. Prvi proces, popuščanje napetosti in sporazumevanje, bi namreč lahko pripeljal do novega dogovora med velikimi — na račun majhnih in srednjih držav, ki bi jih uporabili kot nekakšen drobiž za menjavo. Drugi proces, ustvarjanje novih centrov moči, pa bi lahko povzročil novo medsebojno oboroževalno tekmo: to dokazujejo francoski jedrski poskusi na Pacifiku in občasne kitajske atomske eksplozije. Eden in drugi proces lahko prineseta nevezanim državam številne resne težave, zato ju je potrebno usmeriti tja, kamor si želi zdaj že večina človeštva — na pot nadaljnje demokratizacije mednarodnih odnosov, ki bi privedla do mirnega, varnega sveta medsebojno enakopravnih in spoštujočih se držav. In to bo predvsem cilj Alžira.

Nasilje kot politika

Minuli petek ponoči je Izrael izvedel novo brezobzirno agresijo na ozemlje svoje suverene sosedje, Libanona. Dva izraelska lovca sta nad bejrutskim letališčem ugrabila iraško potniško letalo z 80 potniki na krovu, ga odpeljala v izraelsko vojaško bazo, tam pa so v letalu vdrli izraelski funkcionarji in dve uri zasliševali in pregledovali potnike. Ko niso odkrili, kar so iskali — kasneje so sporočili, da so v letalu kanili najti voditelja palestinske ljudske fronte Habasa in še tri vodilne člane te gverilske organizacije — so letalu dovolili povratek. In če bi bili štirje iskani ljudje v letalu? Bi prišlo do streljanja, katerega žrtve bi bili nedolžni potniki? Ali pa morda celo do eksplozije v letalu, ki bi znova povzročila množično krsto — kot se je zgodilo že februarja letos, ko so izraelski lovci sestrelili libijsko potniško letalo in pri tem povzročili smrt 108 nedolžnih ljudi?

Na to se očitno izraelska vlada (kajti zdaj je že postalo jasno, da je vlada vnaprej odobrila to akcijo obrambnega ministra Dajana) ne ozira, saj si je postavila za cilj »udariti po teroristih (mišljeni so pripadniki palestinskega osvobodilnega gibanja), kjerkoli se na-

hajajo, ne oziraje se na sredstva«. In ta sredstva so tudi, kot se je pokazalo že nekajkrat doslej, uboji nedolžnih ljudi; ta sredstva so tudi nenehne kršitve načel OZN in mednarodnega prava; ta sredstva so v bistvu podaljševano grobo nasilje z uradnim blagoslovom.

Prav ta uradni blagoslov najbolj vznemirja. Človeštvo se je namreč v zadnjem času zatrdno odločilo, da izkorenini čedalje bolj razraščajoci se mednarodni terorizem posameznikov in majhnih skupin, ki terorizirajo nedolžne ljudi, ugrabljajo letala in diplomatske predstavnike, mečejo bombe na uradne ustanove in izsiljujejo vlade. Boj proti temu terorizmu — v katerega se je zelo odločno vključila tudi naša država — pa je brez haska, če njegove metode prevzame neka suverena, neodvisna država, ki je članica svetovne organizacije in številnih drugih mednarodnih združenj in organizacij. Če ta država ne spoštuje načel in zakonov, ki veljajo v svetovni družini držav, to pomeni, da sama spodbuja k terorizmu kot obliki odnosov med državami.

In temu se mora svetovna družina držav odločno upreti. Priložnost za to ima na izrednem zasedanju varnostnega sveta, ki se je po ugrabitvi iraškega letala nad Bejrutom sestal na libanonsko zahtevo. To zasedanje naj bi tudi praktično pokazalo, da so vse tiste države, ki so takoj po ugrabitvi letala odločno obsodile izraelsko ravnanje — to so med drugim storile tudi vse zahodnoevropske vlade, pa tudi ameriška — v resnici sklenile stopiti na prste tovrstnemu terorizmu.

Kajti sicer so vse obsodbe zaman. Tako nas namreč učijo tudi izkušnje iz preteklosti, ko je svetovna organizacija nekajkrat zapore obsodila izraelsko agresivno politiko — ta pa se je nadaljevala, ker Izraelu ni bilo potrebno, ob močni podpori ZDA, pa tudi nekaterih drugih držav, ukloniti se zahtevam večine človeštva. Utegne se potem takem zgoditi, da se bo nasilje nadaljevalo, tako na eni kot na drugi strani. Nevarno pa je to, da se to nasilje že davno ne zaustavlja več samo na Bližnjem vzhodu, ampak da čedalje bolj grozi miru in varnosti vsega sveta.

KOMENTATOR

SREČANJE S STARIMI PRIJATELJI

Generalni sekretar zveznega odbora ZZB NOV Dušan Sekić je v beograjskem hotelu »Slavija« priredil sprejem za 30 Angležev — članov zavezniških posebnih enot, ki so skupaj z našimi enotami sodelovale v bojih ob jadranski obali in na otokih. To skupino bivših angleških komandosov je vodil general Thomas Churchill.

Gosti iz Anglije, ki so med svojim desetdnevним obiskom v Jugoslaviji obiskali kraje, v katerih so se skupaj z našimi enotami borili ob koncu II. svetovne vojne. Medtem so se srečali tudi z mnogimi svojimi soborci in prijatelji.

Sprejemu je prisostvovalo več uglednih jugoslovanskih borcev pa tudi soborcev angleških komandosov, nato predstavniki JLA in zveznega odbora ZZB NOV. Na sprejemu pa so bili tudi predstavniki angleškega veleposlaništva v Jugoslaviji.

Nova ureditev pokojninskega in invalidskega zavarovanja

Za vojaške zavarovance so bili uveljavljeni v začetku tega leta novi predpisi s področja pokojninskega in invalidskega zavarovanja. To zavarovanje je sedaj izločeno iz splošnega sistema, urejeno pa je enotno za vso državo. Tako si sedaj vojaški zavarovanci v okviru lastne skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja sami urejajo svoje pravice in obveznosti po načelu vzajemnosti in solidarnosti.

Prevzem zadev upokojenih vojaških zavarovancev od posameznih republiških skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja se je vršil postopoma. Pred kratkim se je mudila v Ljubljani posebna komisija Zavoda za socialno zavarovanje vojaških zavarovancev iz Beograda, ki opravlja službo za skupnost pokojninskega in invalidskega zavarovanja vojaških zavarovancev, ki je prevzemala spise teh upokojencev, in s 1. avgustom 1973 je večina teh upokojencev že prešla nakazilo pokojnine neposredno iz Beograda. Tako se bodo morali vojaški upokojenci v svojih pokojninskih zadevah v prihodnje obračati na svojo skupnost oziroma službo pri Zavodu za socialno zavarovanje vojaških zavarovancev, ki imajo svoj sedež v Beogradu in posluje v sestavi Zveznega sekretariata za narodno obrambo.

V tem sestavku si bomo na kratko ogledali, kakšne so pravice vojaških zavarovancev iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja in kako je z uživanjem teh pravic, še posebej pa, kako vpliva po novih predpisih zaposlitev na izplačevanje pokojnine vojaških zavarovancev.

Pravice in obveznosti iz pokojninskega zavarovanja vojaških oseb ureja zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju vojaških zavarovancev, objavljen v 67. številki Uradnega lista SFRJ iz leta 1972, ter statut, poslovnik in pa številni sklepi, ki jih je izdala skupnost pokojninskega in invalidskega zavarovanja vojaških zavarovancev, objavljeni v 17. številki uradnega lista SFRJ iz leta 1973.

Kdo je vojaški zavarovanec

Vojaški zavarovanec v smislu določb navedenega zakona je tisti, ki ima lastnost vojaške osebe po zakonu, s katerim se ureja vojaška služba (zakon o jugoslovanski ljudski armadi — zvezni uradni list št. 52-64, 57-65 in 67-72) in pa kdor ima pravico do nadomestila zaradi prenehanja aktivne vojaške službe po zakonu, ki ureja vojaško službo.

Praviloma pridobi pravice iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja po novem zakonu tudi oseba, ki je prenehala biti vojaški zavarovanec, če izpolnjuje ob prenehanju pogoje za pridobitev pravic po tem zakonu.

Starostna pokojnina

Po novem zakonu pridobi pravico do starostne pokojnine vojaški zavarovanec oziroma zavarovanka, ko dopolni 60 let oziroma 55 let starosti in najmanj 20 let pokojninske dobe, ne glede na starost pa, ko dopolni 40 oziroma 35 let pokojninske dobe.

Glede pridobivanja pravic do pokojnine so sedaj vojaški zavarovanci izenačeni z ostalimi. Novi zakon ne pozna več tako imenovane administrativne upokojitve, ki je veljala po dosedanjih predpisih za tistega zavarovanca, ki mu je pred izpolnitvijo splošnih pogojev za priznanje starostne pokojnine prenehala služba v vojski. Namesto tega se takšnim zavarovancem, ki ob prenehanju vojaške službe izpolnjujejo določene pogoje, prizna po spremenjenem zakonu o jugoslovanski ljudski armadi mesečno denarno nadomestilo v višini 85 odstotkov, če gre za imetnika »Partizanske spomenice« pa v višini 100 odstotkov mesečnih prejemkov iz decembra pred letom, v katerem prejema nadomestilo.

Starostna pokojnina se odmeri v določenem odstotku, največ pa 85 odstotkov od pokojninske osnove, to je od plače, ki pripada za ustrezen čin oziroma razred v zadnjem decembru pred prenehanjem lastnosti vojaškega zavarovanca ter poprečnega mesečnega zneska posebnih dodatkov, dobljenih v zadnjih petih letih, če pa je za za-

varovanca ugodnejše, v katerihkoli zadnjih 10 letih aktivne vojaške službe.

Pravice iz invalidskega zavarovanja

Kot osnovi za pridobitev pravic iz invalidskega zavarovanja sta invalidnost in telesna okvara.

Pojem invalidnosti je po zakonu o pokojninskem in invalidskem zavarovanju vojaških oseb širši kot pa po splošnih predpisih. Po tem zakonu nastane invalidnost takrat, ko vojaškemu zavarovancu preneha služba zaradi ugotovljene nezmožnosti za aktivno vojaško službo kot posledice bolezni, poškodbe izven dela, nesreče pri delu ali poklicne bolezni. V tem primeru pridobi zavarovanec pravico do invalidske pokojnine. Izpolnjevati pa mora določene pogoje glede pokojninske dobe, podobno kot velja to za zavarovance po splošnih predpisih, razen če gre za nesrečo pri delu oziroma poklicno bolezen.

Delitev invalidov na posamezne kategorije invalidnosti zakon ne predvideva, ker se prizna invalidska pokojnina ne glede na kategorijo invalidnosti, pač pa daje zakon vojaškim zavarovancem, ki pridobijo pravico do invalidske pokojnine, možnost, da zahtevajo, naj se jim po predpisih o invalidskem zavarovanju, ki veljajo za zavarovance — delavce na območju skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja delavcev, kjer imajo stalno prebivališče, ugotovi kategorija invalidnosti. Na tej podlagi lahko vojaški zavarovanec zahteva, da uživa namesto invalidske pokojnine pravico do rehabilitacije oziroma zaposlitve na drugem delu po omenjenih predpisih.

Invalidska pokojnina se odmeri v določenem odstotku od pokojninske osnove, to je plače zavarovanca iz decembra prejšnjega leta ter poprečja dodatkov iz 5-letnega oziroma 10-letnega obdobja pred prenehanjem vojaške službe. Ta odstotek je lahko različen in je odvisen od pokojninske dobe ter možnih delovnih let, to je od razmerja med pokojninsko dobo, ki jo je zavarovanec dopolnil do dneva nastanka osnove za pridobitev pravic iz invalidskega zavarovanja in pokojninsko dobo, ki bi jo lahko dopolnil do tega dne. Zato pa zakon ne predvideva posebnega dodatka na invalidnost, ki se priznava invalidskim upokojencem po splošnih predpisih. V primeru nesreče pri delu in poklicne bolezni se odmeri invalidska pokojnina v višini 85 odstotkov od pokojninske osnove.

Od ostalih invalidskih dajatev pozna zakon le še invalidnino za telesno okvaro. Osnova za odmero invalidnine je najnižja plača, ki pripada za čin vodnika v januarju v letu, v katerem se uveljavlja pravica do invalidnine. Invalidnina se odmerja v višini 3 odstotkov do 10 odstotkov od osnove, odvisno od stopnje, to je odstotka telesne okvare. To pa velja le za okvaro, ki je posledica nesreče pri delu. Invalidnina za telesno okvaro zaradi bolezni ali poškodbe izven dela se odmeri v polovičnem znesku. Omeniti je še to, da invalidnina ne gre zavarovancu, če zadobi telesno okvaro zaradi bolezni, ki znaša manj kot 50 odstotkov.

Družinska pokojnina

Glede pravice do družinske pokojnine se vsebina dosedanjih predpisov ni bistveno spremenila in veljajo zato podobni predpisi kot za zavarovance po splošnih predpisih. Družinsko pokojnino pridobijo pod določenimi pogoji zakonci zavarovancev, njegovi otroci in starši, pokojnina pa se odmerja v višini 70, 80, 90 ali 100 odstotkov, odvisno od števila ujemalcev družinske pokojnine.

S posebnimi sklepi skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja vojaških zavarovancev so bili določeni pogoji, pod katerimi lahko pridobi vdova, ki nima pravic do družinske pokojnine, pravico do odpravnine in pravico do oskrbnine in pa pogoji, pod katerimi se lahko prizna k družinski pokojnini varstveni dodatek.

Varstveni dodatek se odmeri v višini 70 odstotkov do 100 odstotkov od razlike med družinsko pokojnino in mejnim zneskom od katerega se odmerja varstveni dodatek in ki znaša 50 odstotkov najnižje pokojninske osnove, ki je podlaga za odmero starostne pokojnine.

Dodatek za pomoč in postrežbo

Med posebnimi, ki grejo vojaškim zavarovancem, je omeniti še dodatek za pomoč in postrežbo. Pravico do tega dodatka imajo pod določenimi pogoji tako invalidski kot starostni upokojenci, za katere se ugotovi, da jim je neogibna stalna pomoč in postrežba. Skupščina pokojninskega in invalidskega zavarovanja vojaških oseb je pooblaščen, da lahko uvede dodatek za pomoč in postrežbo tudi za družinske upokojence.

Višina dodatka za pomoč in postrežbo je odvisna od najnižje pokojninske osnove, ki velja takrat, ko ima upokojenec pravico do tega dodatka in znaša 50 odstotkov tega zneska.

Postopek za uveljavitev pravic

Pravico do pokojninskega in invalidskega zavarovanja lahko uveljavi oseba, ki ji je priznana lastnost vojaškega zavarovanca. To lastnost ugotavlja strokovna služba, to je zavod za socialno zavarovanje vojaških zavarovancev v Beogradu na podlagi prijave o zavarovanju, predložene po predpisih o matični evidenci. Lastnost zavarovanca se vpišuje v matično evidenco.

Postopek za uveljavitev pravic se začne na zahtevo vojaškega zavarovanja ali družinskega člana. O pravicah odloča na prvi stopnji strokovna služba, o pritožbah pa posebna komisija skupnosti socialnega zavarovanja vojaških oseb za revizijo in odločanje na drugi stopnji o pravicah vojaških zavarovancev in upokojencev. Zoper odločbo o pritožbi je možen upravni spor.

O vseh nerešenih zahtevah, pritožbah in tožbah v zvezi z ugotavljanjem pokojninske dobe ali uveljavljanjem pravic iz pokojninskega zavarovanja vloženih do 31. decembra 1972, odločajo po predpisih veljavnih do tega dne organi, pristojni za njih rešitev. Po teh predpisih bodo ti organi pristojni tudi še reševati zahtevke o pravicah vojaškega zavarovanca, ki mu je služba prenehala do 31. decembra 1972.

Usklajevanje pokojnin in drugih prejemkov z ekonomskimi gibanji

Pokojnine vojaških zavarovancev se usklajujejo v začetku vsakega koledarskega leta s pokojninami, odmerjenimi v prejšnjem letu. Uskladijo se tako, da se kot nova pokojninska osnova za prej uveljavljene pokojnine vzame plača za ustrezen čin, od katere se odmerijo pokojnine, uveljavljene v prejšnjem letu. O uskladitvi pokojnin odloča skupščina skupnosti vojaških zavarovancev.

Za uskladitev pokojnin sedanjim vojaškim upokojencem se bo v tekočem letu (doslej se prejeli le akontacija v višini 9 odstotkov pokojninskih prejemkov) vzela kot osnova za odmero pokojnine plača po činu, do katere ima po predpisih, veljavnih na dan 31. decembra 1972, pravico aktivna vojaška oseba. Posebni dodatki, ki so bili pri odmeri oziroma prevedbi upoštevani se bodo — ustrežno valorizirani — prišteli plači.

Po novem zakonu lahko vojaški zavarovanec, ki mu je bila pokojnina odmerjena po prejšnjih predpisih namesto po plači, po osebnem dohodku na podlagi splošnih predpisov, zahteva, da se mu pokojnina uskladi namesto po splošnih predpisih glede na ustrežno plačo po činu, ki ga je imel pred upokojitvijo. Takšno zahtevo poda lahko tudi vojaški upokojenec, ki mu je bila pokojnina ponovno odmerjena po splošnih predpisih na podlagi zaposlitve po upokojitvi.

To velja tako za starostnega upokojenca, kot za invalidskega upokojenca, ki mu je bila na podlagi zaposlitve po upokojitvi kot delovnemu invalidu odmerjena starostna pokojnina oziroma nova invalidska po-

kojnina glede na ustrezno kategorijo invalidnosti.

Družinske pokojnine se pri uskladitvi odmerijo od usklajene starostne oziroma invalidske pokojnine s tem, da lahko družinski upokojenec zahteva ponovno odmero enako kakor starostni oziroma invalidski upokojenec.

Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju vojaških oseb izrecno ne rešuje vprašanja ponovne odmere pokojnine vojaškim upokojencem, ki so se po upokojitvi zaposlili v civilni službi, na podlagi splošnih predpisov, se pravi na podlagi osebnega dohodka. Ima pa določbo, po kateri se všteto v skupno pokojninsko dobo za odmero nove usklajene pokojnine obdobja zaposlitve po uveljavitvi starostne pokojnine do začetka uporabe novega zakona. Všteto pa se samo tista obdobja zaposlitve, ko je imel vojaški upokojenec med zaposlitvijo enak ali večji osebni dohodek, kot je bila plača, od katere mu je bila odmerjena pokojnina.

Odprto je ostalo vprašanje ponovne odmere vojaškim upokojencem, ki so stopili v delovno razmerje z namenom, da si pridobijo pravico po splošnih predpisih in da se jim le-ta odmeri na podlagi osebnega dohodka. To vprašanje tudi z republiškim predpisi ni urejeno in ga bo treba rešiti sporazumno med skupnostmi pokojninskega in invalidskega zavarovanja ali z zveznim zakonom.

Prihodnjič: Uživanje pokojnine vojaških upokojencev med ponovno zaposlitvijo.

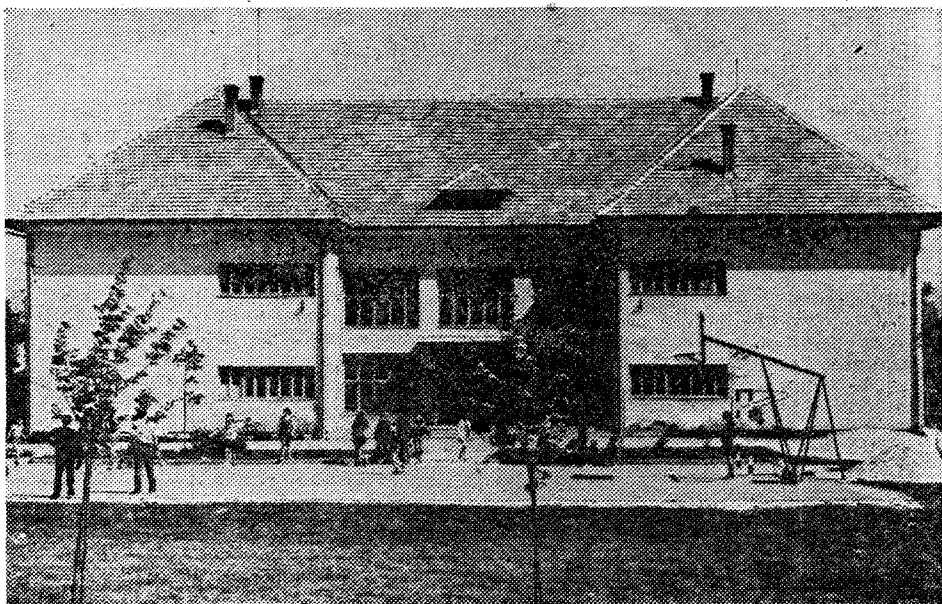
PRIPRAVE NA ZBOROVANJE AKTIVISTOV KOZJANSKEGA OKROŽJA

Skupščine občin: Brežice, Krško, Sevnica, Laško, Sentjur pri Celju in Šmarje pri Jelšah bodo PODELILE DOMICIL NEKDANJIM AKTIVISTOM, ki so med narodnoosvobodilno vojno delovali na območjih takratnega okrožnega odbora oz. okrajnih odborov OF: Radeče — Zidani most, Laško — Rimske Toplice, Jurklošter, Planina — Sevnica, Rogatec, Senovo — Blanca, Videm — Brežice, Šmarje in Pilštanj.

Dne 2. septembra dopoldne bo v Kozjem veliko zborovanje aktivistov. Nanj vabijo vse aktiviste NOB kozjanskega okrožja, borce kozjanskega odreda, štirinajste udarne divizije in drugih enot NOV in POS, mladino in občane. Aktiviste, ki bi jim iz kakršnegakoli razloga ne mogli poslati pismenih vabil, vabimo s tem sporočilom. Hkrati jih prosimo, naj pošljejo svoje sedanje naslove, rojstne podatke, partizanska imena, kdaj in kje so delovali v NOB. Te podatke zbira občinske konference SZDL: Brežice, Krško, Sevnica, Laško, Sentjur pri Celju in Šmarje pri Jelšah. Na dan zborovanja pa bo podatke sprejemala informacijska pisarna v Kozjem.

ODBOR AKTIVISTOV OF KOZJANSKEGA OKROŽJA

naši delovni uspehi

Povsem na novo je bilo pred nedavnim zgrajeno šolsko poslopje v Mostah med Mengšem in Komendo. Pred zgradbo so uredili lep prostor za telesno vzgojo in šport. (Besedilo in fotografija Branko Blenkuš)

brest cerknica
industrija pohištva jugoslavija
telefon 791-080 telex 31-167

Iz žužemberške vojne kronike

Nadaljevanje in konec

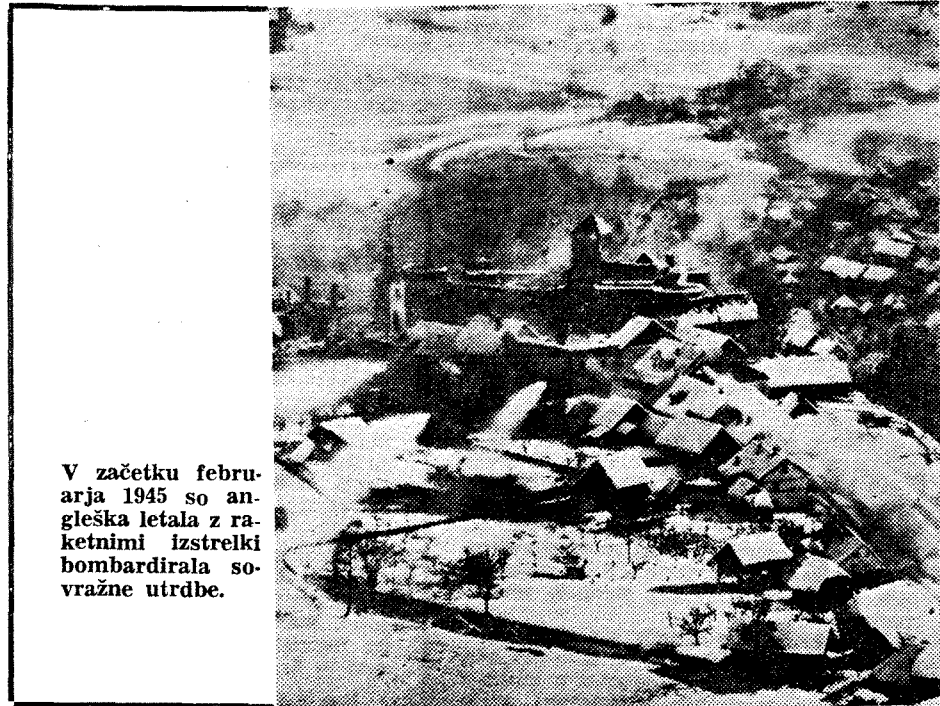
Ponoči sta brigadi napad ponovili. Kljub vesti o Mussolinijevem padcu se je sovražnik zagrizeno branil. Borci Cankarjeve brigade so rušili bunkerje in sekali žične ovire okoli župnišča, a zasedli ga niso. Tudi gubčevcem ni uspelo zavzeti sodnije, čeprav so vanjo vrgli težko mino: le-to je uspelo nekemu belogardistu, še preden je eksplodirala, vreči ven.

Sredi najhujših bojov v jutranjih urah 26. julija sta pogorela šola in zdravstveni dom. Zgorela pa je tudi polovica Zafare. Italijani so sprevideli, da močno poškodovanih postojank v trgu ne bodo mogli ubraniti, zato so se pod zaščito umetne megle

voda lahkinih tankov. Tej koloni, ki je prodirala iz smeri Sela-Sumberk, je uspelo prebiti se do Dobrnice, kjer se je združila s kolono »Pelazzi«. Združeni kolonama je med Repljami in Kutno uspelo s hudimi žrtvami ob letalski podpori prebiti partizanske položaje in v prvih popoldanskih urah istega dne so oddelki kolone »Cannata« prispeli v Žužemberk. S tem so bili večdnevni krvavi boji končani. To je bila prva skupna akcija obeh slovenskih divizij ob podpori prvih strelcev naših topničarjev. Sovražnik je imel v teh bojih in v poskusih prodora do obkoljene posadke več kot sto mrtvih in ranjenih. Partizani so zaplenili večje količine orožja, hrane, usnja in dru-

Žužemberk po bojih v maju 1944. V ozadju Zafara. Posnetek je iz poveljnega časa.

V začetku februarja 1945 so angleška letala z raketskimi izstrelki bombardirala sovražne utrdbe.

prebili v župnišče in cerkev v Zafari. Pri umiku (s seboj so peljali mrtve in ranjene) jih je napadala Gubčeva brigada, ki je nato trg tudi zasedla.

Boji so trajali tudi v noči od 26. na 27. julij 1943. Partizani so utrdbe v Zafari močno obstreljevali z minometi in topovi. Okoli župnišča so nanosili drva in jih zažgali. Zaradi požara je bilo svetlo kot podnevi, kar pa je povzročilo, da so bili sovražniki preveč vidni in so se zato morali nekoliko umakniti. Proti jutru je pričelo Italijanom in belogardistom primanjkovati streliva in že so se pripravljali, da bi se prebili. Toda medtem je prišlo do preobrata položaja pri Selih-Sumberku in Dobrniču. Italijani so namreč zaradi neuspeha kolone »Pelazzi« formirali novo kolono pod vodstvom podpolkovnika Cannata, ki je bila sestavljena iz bataljona črnih srajc, bataljona pehote in

gega vojaškega materiala, toda tudi sami so imeli okoli 150 mrtvih in ranjenih.

Naše brigade so zapustile položaje okrog Žužemberka in Zafare ter se odpravile v napad na sovražno postojanko v Selih-Sumberku. Tu pa je prišlo do tragičnega dogodka, ko je italijanska granata 30. julija 1943 ubila načelnika glavnega štaba Slovenije, Milovana Šaranovića, namestnika politkomisarja glavnega štaba Ivana Kavčiča-Nandeta in komandanta 15. divizije Dragana Jevtića. Vsi trije so bili za svoje zasluge pri razvoju narodnoosvobodilnega gibanja proglašeni za narodne heroje.

Življenje v svobodnem Žužemberku v prvih mesecih 1944

Po italijanski kapitulaciji je bil Žužemberk svoboden, dokler ga niso v jesenski

ofenzivi zasedli Nemci. Po njihovem odhodu v prvi polovici novembra 1943 so Žužemberk takoj zasedle naše enote. Ponovno je bila vzpostavljena Komanda mesta in Osvobodilni odbor. V bližnji Stranski vasi so se razmestile razne opravilne enote...

V Šmihelu in Klečetu je imel sedež štab VII. korpusa, na Rebri pa štab 15. divizije in komanda novomeškega področja. Mnoge delavnice so začele delati za vojaške in civilne potrebe. Bile so pod upravo Komande mesta Žužemberk s sedežem v Stranski vasi. Lavričeva tovarna pod gradom je izdelovala usnje in kolomaz. Obratovali sta dve čevljarški delavnici in dve kovačiji, pa mizarska in sedlarska delavnica. V pekarni so bili zaposleni trije peki. V etapni kuhinji pod gradom so se hranili delavci iz usnjarne in vojni ujetniki. Nekaj časa je ordiniral zobozdravnik. V januarju je deloval radijski spejemnik in oddajnik 15. divizije, tu so imeli svoj sedež tudi telefonisti. Zasedalo je partizansko sodišče, obsojenci so bili zaprti kar v skednju. Okrajna gospodarska komisija je zbrala hrano za potrebe naše vojske, skrbela pa je tudi za civilno prebivalstvo, med katerega je brezplačno razdeljevala cigarete, tobak, vžgalice pa tudi sol, česar takrat ni bilo lahko dobiti. Komisija je v aprilu prodala prebivalcem za rejo 21 prašičkov, ki jih je dobila iz Šentjerneja.

Februarja je bila v Žužemberku konferenca sanitetnih referentov divizij in odredov VII. korpusa. Na njej so razpravljali o bolničarskih kadrih, prehrani partizanov, usposabljanju vojaških kuharjev ter o utrjevanju discipline in aktivizaciji političnega dela v bolnišnicah.

Napad na domobranske in nemške utrdbe

Nemci so se zavedali strateškega pomena Žužemberka in vloge ustanov, ki so delale za našo vojsko. Zato so ga večkrat skušali zavzeti, toda vsi poskusi s kočevske ali novomeške strani so bili odbiti. Več škode so napravili z letalskimi napadi v februarju in marcu, ko je bilo porušeno več hiš in gospodarskih objektov zlasti v bližnji Stranski vasi, toda partizanskih oskrbovalnih objektov niso uničili.

Po skrbnih pripravah je Nemcem ob sodelovanju domobrancev (ti so tik pred tem, 20. aprila, na ljubljanskem stadionu svečano zaprisegli Hitlerju in nacistični Nemčiji večno zvestobo) in ob podpori tankov ter artilerije uspelo zavzeti Žužemberk. Naše enote so se pred njihovim prihodom umaknile, kajti glavnina naših sil je bila v tem času na drugih sektorjih. Takoj so se udrili v farni cerkvi v Zafari in pri cerkvi na Golem vrhu (na Cvibljju) ter tako vzpostavili prometno zvezo po levem bregu Krke med Novim mestom in Ljubljano. Njihova skupna posadka je štela več kot 500 mož. Naše vojaško poveljstvo se je takoj lotilo ukrepov za likvidacijo postojanke, ki je pomemila resno oviro nadaljnjemu obstoju osvobojenega ozemlja in utrjevanju nove ljudske oblasti. S ciljem, da bi likvidirali postojanko, so se pričele enote VII. korpusa koncentrirati na širšem področju Žužemberka. Dne 26. aprila v jutranjih urah sta 1. in 2. četa zaščitnega bataljona 15. divizije demonstrativno napadli zasedeni trg, naslednji dan pa je prišlo do prvega hudega puškarjenja. Ukaz za pripravo napada je izdal VII. korpus 28. aprila.

Pred samim napadom na Žužemberk je bilo potrebno uničiti sovražni postojanki v Dobravi in Dobrniču, da bi bila tako akcija zavarovana tudi s trebanjske strani. Posadko v Dobravi sta napadla 1. in 2. bataljon Gubčeve brigade 30. aprila ob 22. uri. Zaradi močnega obrambnega ognja je uspel šele drugi juriš, ki je sledil minometni pripravi. Delu posadke je uspelo prebiti se iz goreče postojanke v Dobrnič, preostali branilci pa so zgoreli.

Dve uri kasneje je 12. brigada napadla sovražnika v Dobrniču. Borcem je uspelo zavzeti dva bunkerja, vdrli pa so tudi v postojanko samo. Po prihodu pobegle posadke iz Dobrave so se bataljoni umaknili in v jutranjih urah blokirali Dobrnič. V popoldanskih urah pa je sovražnik vas izpraznil

in se prebil v Trebnje. Med potjo ga je napadel II. bataljon.

Po likvidaciji Dobrave je Gubčeva brigada obkolila Žužemberk; 12. brigada je ostala v blokadi na cesti Žužemberk-Dobrnič in zavarovala smeri Ajdovec-Dvor. Cankarjeva je bila na zavarovanju smeri Trebnje-Mirna peč-Ajdovec; 8. in 9. brigada sta ščitili operacijo proti Ribnici, Velikim Laščam in Grosuplju, 10. pa je zavarovala cesto ob Krki. Artilerija obeh divizij, 15. in 18., je bila razporejena na desnem bregu Krke z nalogo, da dan in noč v presledkih obstreljuje utrdbe na trgu, predvsem pa na Cvibljju in v Zafari. Njen ogenj so usmerjali v opazovalnice v Budganci vasi.

Bataljoni Gubčeve brigade so napadli 1. maja ob 22. uri po predhodnem artilerijskem ognju. Dva bataljona se sta prebila v trg. Tretji bataljon je napadel utrdbe na Cvibljju, 4. pa v Zafari. Zaradi močnega odpora so se morali umakniti. Dne 2. maja so že pričele prodirati proti Žužemberku sovražne kolone iz Velikih Lašč, Grosuplja, Trebnja in drugod, a so bile odbite. Drugi bataljon 10. brigade je skupno z bataljonom Vojske državne varnosti proti večeru iz zasede pri Soteski napadel kolono, ki je prihajala na pomoč iz Novega mesta. S protitankovsko puško so bili onesposobljeni trije tanki, ubitih pa je bilo več kot 30 sovražnih vojakov. Temu uspehu pripada velika zasluga, da je Žužemberk padel. Do Zafare se je prebila le pehota, ki je iz Novega mesta prodirala prek Ajdovca. V boje je poseglo tudi sovražno letalstvo, ki je močno bombardiralo partizanske položaje, in tako je bila vas Reber popolnoma uničena. Tretji bataljon Gubčeve brigade je ob podpori artilerije uničil utrdbe na Cvibljju in sovražna posadka se je prebila v Zafaro. Gubčeva brigada je v noči od 2. na 3. maj s sodelovanjem 2. bataljona 10. brigade ponovno vdrla v trg in položaji so prehajali iz rok v roke. Podnevi, 3. maja, je artilerija tolkla zlasti po Zafari.

Ponoči od 3. na 4. maj je bil izveden odločilni naskok. Gubčevi brigadi je pomagal 4. bataljon 10. brigade, ki je pri Stranski vasi prebredel Krko (oba mostova, pri transformatorju in pod gradom, so partizani v novembu 1943 razrušili, konec decembra pa tudi zasilni most, ki so ga zgradili Nemci ob prodiranju iz Kočevja, proti Savji). Z jurišem so se prebijali od hiše do hiše, dokler se nista pojavila dva sovražnikova tanka in bataljon prisilila, da se je umaknil. Toda v jutranjih urah je bataljon ponovno prekorčil Krko in z Gubčevo brigado prodiral proti Zafari. Medtem pa je sovražna motorizirana kolona iz Trebnja prebila obroč 12. brigade in prodrla do Zafare. Na kamione so naložili mrtve, ranjene in vojaško opremo ter zapustili bojišče. S tem so bili boji končani in partizani so zopet postali gospodarji Žužemberka. Ozemlje med Savo in Krko je bilo osvobojeno. Sovražnik se je obdržal le v manjših postojankah, ki pa niso imele odločilne vloge.

V vseh bojih je imel sovražnik približno 150 mrtvih in večje število ranjenih, partizanske izgube pa so bile petkrat manjše.

Kmalu zatem je Glavni štab NOV in POS v posebnem dnevnem povelju izrekel priznanje in pohvalo vsem borcem, politkomisarjem in oficirjem enot VII. korpusa »za njihovo drznost, iznajdljivost v borbi, vestno izvrševanje povelj in za njihovo železno vztrajnost v ogorčenih 6-dnevnih borbah«, v katerih je bila izvojevana velika zmaga nad elitnimi trupami nemške vojske ter nad jurišnimi bataljoni Rupnikovih švabobrancev... Povelje je podpisal komandant-generalmajor Franc Rozman-Stane lastnoročno.

Te boje je analiziral tudi štab VII. korpusa. Ugotovil je, da je bilo sodelovanje artilerije s prehoto dobro, saj se je prvič zgodilo v partizanskem vojskovanju v Sloveniji, da je naša pehota prodirala pod zaščito artilerijskega ognja. Vzdržljivost borcev in komandnega kadra je bila na višini. Zlasti dragocene pa so bile izkušnje o pomembnosti obveščevalne službe, povezave med enotami in intendanturo, saj so se med temi službami pokazale večje pomanjkljivosti.

fotografija z vprašajem

Prizor, ki ga vidimo na tej sliki, je bil verjetno posnet v kakšni enoti za zvezo. Kdaj, kje, koga predstavlja in kdo je fotografiral — to pa nam pomagajte ugotoviti vi, dragi bralci.

Iz topništva 15. divizije in artilerijskega divizion 18. divizije, ki sta se izkazali v bojih za Žužemberk, je bila v vasi Lašče pri Dvoru ustanovljena 7. maja 1. slovenska artilerijska brigada, ki je prišla v sestavi VII. korpusa.

V prvi polovici maja so inženirske enote rušile utrdbe v Žužemberku in Zafari. Požgano je bilo ostreže starega gradu in oba zvonika farne cerkve. Razrušeni so bili vsi bunkerji, obzidje okoli cerkve in Prosvetnega doma, ter odstranjene žične ovire.

Ves maj, pa tudi pozneje, so domobranci večkrat poskusili vdreti v Žužemberk. To se jim je nekajkrat posrečilo, toda le za nekaj ur.

Pomorjeni v cvetu mladosti, pobiti na pragu svobode...

Po nemških načrtih naj bi skozi Dolenjsko potekala obrambna linija, ki naj bi štela njihov Reich pred prodorom naših narodnoosvobodilnih enot. Zato so pričeli jeseni leta 1944 z boji, da bi zasedli osrednjo Dolenjsko in seveda Žužemberk, ki naj bi bil ena od postojank v tej obrambni liniji. Do spomladi leta 1945 so divjali za to področje najbolj krvavi boji v vsem obdobju narodnoosvobodilnega boja v Sloveniji. Tako na eni, kot na drugi strani je poseglo v vojne dogodke tudi letalstvo, ki je na Žužemberk pogosto metalo svoj rušilni in morilski tovor. Še pred kapitulacijo so bombardirali trg Italijani, nato Nemci, v boje pa je poseglo tudi zavezniško letalstvo.

Gospodarji Žužemberka in večjega dela Suhe krajine so se medtem pogosto menjavali. V času, ko je že bilo osvobodene nad polovico Jugoslavije, je sovražnik s svoji-

mi domobranskimi hlapci izvršil nove zločine. Domobranci sami so po zverinskem mučenju pobili mlade skojevke. Aktiv SKOJ, v katerem so bila predvsem dekleta, je od ustanovitve v letu 1943 aktivno delal za zmago partizanske vojske. Skojevke so zbirale hrano, obleko, sanitetni material, razširjale in prenašale so partizansko literaturo in pošto. Po izdajstvu so domobranci v februarju 1945 zaprli in umorili naslednje skojevke: Črnagoj Marijo, rojeno 31. avgusta 1924 v Gradencu; Drenšek Mimico, rojeno 14. julija 1924 v Budganci vasi; Hotko Ljubico, rojeno 11. novembra 1919 v Žužemberku; Hotko Melito, rojeno 2. septembra 1927 v Žužemberku; Hotko Sonjo, rojeno 10. septembra 1925 v Žužemberku; Jerič Jelko, rojeno 25. oktobra 1928 v Žužemberku; Pirc Vero, rojeno 28. novembra 1925 v Žužemberku; Rojc Tilko, rojeno 26. aprila 1928 v Stranski vasi; Škufca Cilko, rojeno 10. decembra 1919 v Malem Lipju in Zalašček Anico, rojeno 9. aprila 1930 v Žužemberku.

Drugi krvavi zločin je bil storjen med odsotnostjo enot VII. korpusa v aprilu, ko so po mučenju ubili nad 20 nedolžnih žrtev.

Žužemberk je dočkal svobodo 6. maja 1945.

ANTON STAMPOHAR

Glavna literatura:

Zbornik dokumentov — VI. del: razni dokumenti in arhiv Dolenjskega muzeja;
J. Jarc: Partizanski Rog, Maribor 1967;
E. Kocbek: Tovarišija, DZS, Ljubljana 1949;
L. Ambrožič-Novljan: partizanska protiofenziva, Ljubljana 1966;

Jesenice 190 din; Lokainvest — Skofja Loka 160 din; Krajevna org. ZZZ NOV Braslovce 5.465 din; Zdravstvena šola Murska Sobota 865,00 din; Krajevna organizacija ZRVS Dolga vas — Ljovld 330,00 din; Borec NOV in občani iz Vipave 1.237,00 din; Borec in občani iz Lože — Manče 855,00 din; Borec in občani iz Gradišča — Vipava 290,00 din; Borec NOV in občani iz Otlice 1.400,00 din; sind. org. tehniške šole strojne stroke — Ljubljana 360 din; 1.000,00 din skupščina občine Velenje; Komite obč. konf. ZKS Trzin 1.500,00 din; GOP Graditelj — Beltinci 1.250 din; Občinski odbor ZZZ NOV Koper 4.800 din; Naravno zdravilišče »Triglav« — Mojstrana 500,00 din; Soc. zavod »Dr. Fr. Bergelj« — Jesenice 2.800 din; Radio televizija Ljubljana 10.000 din (Radio Maribor 1.000 din; Radio Koper 2.000 din; RTV Ljubljana 7.000 din); Obrtno gradbeno podj. Bled 500 din; Elektro Ljubljana — enota Trbovlje 2.570,00 din; POLIGALANT — Volčja Draga 2.200 din; OOSP Elektro Kranj 297,50 din; Transturis — TOZD »Hoteli« — Bohinj — Bohinj 160,00 din; Občinsko sodišče I. v Ljubljani 482 din; člani sind. obč. sveta Zveze sind. Ajdovščina 1.437,00 din; Zdravstveni dom Jesenice 1.390,00 din; LIGA — Ljubljana 1.000,00 din; Osn. org. sind. »Poligalant« — Volčja Draga 3.300 din; Obč. kom. ZMS Domžale 500,00 din; Skupščina občine Maribor 15.000,00 din; Zavod za varjenje — Ljubljana 2.000 din; Posebna osn. šola Maribor 1.800 din; Krajevna org. ZB NOV Kolesarja 1.000 din; Splošna vodna skupnost Ljubljana — Sava 320,00 din; Obč. svet zveze sind. Tolmin 1.000 din; Brenčič Tončka, Ljubljana 50,00 din; tovarniški odbor sindikata »IMPOL« — Slov. Bistrica 1.900 din.

Odbor za izgradnjo spominskega doma borcev NOV in mladine Jugoslavije v Kumrovcu se zahvaljuje za prispevke in prosí darovatelje, da pošljijo prispevke na tekoči račun št. 50100-678-46402 Odbor za gradnjo doma v Kumrovcu pri RO ZZZ NOV Slovenije.

PRISPEVAJTE H GRADITVI SPOMINSKEGA DOMA BORCEV NOV IN MLADINE JUGOSLAVIJE V KUMROVCU — DOM BRATSTVA IN ENOTNOSTI JUGOSLOVANSKIH NARODOV IN NARODNOSTI!

PRISPEVKI ZA DOM V KUMROVCU

Združenje borcev NOV Portorož 3.860 din; Mirko in Jolanda Zerjal iz Portoroža, Solinska 10.1000 din; Združenje borcev NOV Piran 1.542 din; Združenje borcev NOV Raven, Nova vas in Padna 385 din; Združenje borcev NOV Strunjan 230 din; Združenje borcev NOV Lucija 1.538,80 din; SZDL Portorož 480,80 din; Uprava skupščine občine Piran 1.000 din; Stanov. podj. občine Piran 2.000 din; Zavod za pospeševanje turizma, Igralnica v Portorožu 25.000 din; Italijanska šola Piran 636,70 din; Italijanska šola Sečovelje 210 din; Pomorska srednja šola Portorož 1.000 din; Višja pomorska šola Portorož 1.000 din; Osnovna šola Sečovelje 535 din; Istrametel, kovinsko obrtno podjetje Piran 1.000 din; Trg. podj. Koloniale Piran 1.000 din; Lekarna Piran 100 din; postaja milice Piran 510 din; Krajevna skupnost Lucija 600 din; osn. sind. org. 2. oktober podjetje za popravilo in rekonstrukcijo plovni objektov Koper v Portorožu 2.000 din; osnovna sind. organizacija skupne službe Droga — Portorož 400 din; osnovna sind. organizacija Splošne plovbe Piran 2.000 din; osnovna sind. org. kom. podj. Piran 1.509 din; osn. sind. org. trg. podj. Nanos — Lucija 1.000 din; osn. sind. org. Istrametel, kovinsko obrtno podj. Piran 300 din; osn. sind. organ. hotela Riviera Portorož 500 din; Pavlovski Edo, Portorož 100 din; Božič Viktor, Lucija 350 din; Trunkel Adela, Piran 200 din; Savič Novica, gostilna — Lucija 300 din; Koblar Ivanka, Lucija 1.000 din; Iskra Ida, Piran 200 din; Kotar Tine, Seča 189 — 2.000 din; Zovič Ivan, Piran 100 din; Delavska univerza — Ptuj 153,70 din; Mestna org. ZB NOV Kamnik 596,00 din; Osn. org. sind. Koroškega zdravst. doma Dravograd 280,00 din; Krajevna org. ZRVS Hoče 300 din; Člani ZRVS Hoče 140 din; Krajevna org. ZRVS Vič — Vrhnica — Ljubljana 590 din; sind. podr. Splošna bolnica Murska Sobota prispevek delavcev 3.185,00 din; UNIS ROG tovarna opreme Ljubljana Savlje 5.000 din; Občinski odbor RK Domžale 300,00 din; Universale — Domžale 12.161 din; Društvo upokojencev Celje 8.283,20 din; Solomun Iva, Ljubljana 111,45 din; Gimnazija

FRANCE SLOKAN:

STARA PRAVDA

Vojaške oblasti v vojni krajini bi se rajši oskrbovale z živežem neposredno pri kmetih, ki so imeli presežke. Toda zemljiška gospodstva so jim to onemogočala. Kmetje so morali gospodstvu prodajati presežke pridelkov ali so jim grajski odkupovalci kar naložili nekakšno obvezno od-dajo. Gospoda pa je potem navila cene v vlogi pravih vojnih dobičkarjev. Zgodovinar Adamček opozarja na pritožbo »krajšike« vojaške oblasti: vojaški dobavitelji so našte-li dolgo vrsto gospodstev, ki so jim onemogočala, da bi lahko živež nakupovali po primernih cenah pri kmetih. Ta gospodstva so nasilno odkupovala pridelke od svojih podložnikov, to se pravi, da so jim jih »rekrvirali«. Med njimi so bila tudi gospodstva zagrebškega kapitlja (škofa), hrvaškega bana in drugega plemstva. Tako so bili dobavitelji prisiljeni živež kupovati le od zemljiške gospode in blago najmanj dvakrat preplačati, v posameznih primerih pa je bilo celo do šestkrat dražje, kot pa bi bilo, če bi ga odkupovali od kmetov.

Hrvaški sabor je odločno branil ta monopol plemstva, kar je razumljivo, saj je v saboru imelo prvo in zadnjo besedo plemstvo. Vojaške oblasti in osrednja, cesarska oblast so to obsojali, češ da stanovci vodijo skrajno sebično politiko, posledica pa je, da se kraljestvo ne more dovolj učinkovito braniti pred Turki. Cesar je leta 1562 zahteval, naj bi sabor prepovedal plemiško prekupčevalstvo s pridelki in dovolil kmetom prosto trgovino. Toda plemstvo je ugovarjalo, češ da kmetje niso sposobni prodajati pridelkov neposredno vojaškim dobaviteljem. Celo posme-hovali so se, češ da je povsod po svetu vsakomur dovolje-

no prosto karkoli kupovati ali prodajati, kar pač ima. Seveda — vsakomur, le podložnikom ne!

Plemstvo je tako zagovarjalo »prosto« trgovino, ki je imela v gospodarski zgodovini do danes že toliko raznih zagovornikov in nasprotnikov, a pri tem navadno niso nikdar odločali nepristranski ekonomisti. V tem primeru je morala trgovina ostati prosta za plemstvo, le — zanj. Zato pa so zaradi te prostosti toliko bolj trpeli kmetje.

Posledica dobičkarskega prekupčevalstva z živežem pa je bila končno še lakota v vojni krajini. Zgodovinar ome-nja, da je plemstvo rajši sežigalo žito, kakor pa, da bi ga prodalo vojaškim oblastem, ko so v Karlovcu — sicer samovoljno — maksimirale cene.

20

Trgovina s pridelki v šestnajstem stoletju je bila torej še ena značilnost ene in iste strani medalje — še eno sredstvo za izkoriščanje tlačanov. Potemtakem se kmetje niso upirali zaradi tega, češ da so s trgovino obogateli, marveč med drugim zato, ker je na račun njihovega obubožanja bogatela gospoda. Razvoj trgovine jim je lahko jasneje pokazal, kako jih plemstvo izkorišča, kako si prilašča presežno vrednost njihovega dela. Živo je čutilo, kako oblastna, samopašna je gospoda in kako svojo »plemenitost«, »visokorodnost« opira na trpljenje, žulje in stradanje tlačanov. Kmetje so sodili, kaj je prav in kaj ne, predvsem po stari ureditvi, po nekdanjem razmerju med gospodo in podložniki. Tisto, staro razmerje je bilo tako trajno, kakor se jim je zdelo, da je bilo nekaj naravnega, nekakšen naravni red, kakor se npr. po naravnem, nespremenljivem redu vrstijo letni časi. Ko pa se gospoda ni več držala tega reda, to nikakor ni bilo prav — grešila je proti temu, česar bi ne smel nihče spremeniti in kar bi moral nekdo braniti — močnejši, pravičnejši ali najpravičnejši nad plemstvom. To je bil cesar. Tako se je kmetom lahko zdelo, da je plemstvo napadlo samo cesarsko pravičnost, ko je delalo krivico podložnikom, samovoljno spreminjalo stari red — staro pravdo. Boj za staro pravdo je bil tako sveti boj, ki bi ga cesar vsekakor moral podpirati, saj je bil navsezadnje boj za cesarja kot posebljeno pravičnost.

To pa seveda ne dokazuje, da bi bil kmet skrajno sta-

Medicinci, padli v NOB

Marjan Pungerčič

Rodil se je 29. aprila 1920 v Novem mestu. Na medicinsko fakulteto se je vpisal v zimskem semestru leta 1941. Član SKOJ je bil že pred vojno. Leta 1941 je aktivno sodeloval pri težavnih nalogah varnostno-obveščevalne službe v Ljubljani. Maja leta 1942, ko je bil v drugem semestru medicine, je odšel k partizanom. Bil je »brigadni zdravnik« na Dolenjskem. Padel je 8. februarja 1943 v Globeli nad Sodražico kot sanitetni referent Serčerjeve brigade.

V sodelovanju z republiškim odborom Zveze borcev SRS, Komisije za politične zapornike, internirance in pregnance, organiziramo udeležbo na proslavi 30-letnice osvoboditve taborišča Rab in ustanovitve Rabske brigade, ki bo v mesecu oktobru 1973 na

RABU

Program je naslednji:

1. dan — sobota (predvidoma 20. 10. 1973)

Odhod iz Ljubljane ob 6. uri zjutraj s trga revolucije. Vožnja po avtocesti od Vrh-nike do Postojne in nato skozi Reko do Senja ali do Jablanca, od koder je prevoz s trajektom na Rab.

Vmes kratki postanki za odmor ali za ogled zgodovinskih zanimivosti.

Ob prihodu v mesto Rab nastanitev skupine. Program organizirajo tamkajšnje orga-nizacije. Večerja, prenočišče.

2. dan — nedelja (21. 10. 1973)

Po zajtrku prevoz na kraj nekdanjega taborišča v Kamporu; tu bo žalna komemo-racija s polaganjem vencev in kulturni program.

Po končanih svečanostih ob 15. uri vrnitev s trajektom v Senj ali Jablanac ter nato vožnja skozi Reko, Postojno v Ljubljano.

CENA NA OSEBO JE DIN 190.—

V to ceno je vključen prevoz z avtobusom tipa »mercedes«, gostinske usluge po programu (večerja, prenočišče, zajtrk), prevoz s trajektom, vodstvo ter stroški organizacije. Iz krajev izven Ljubljane se obračunavajo prevozni stroški iz namemb-nega kraja na Rab in nazaj; ostali stroški pa ostanejo nespremenjeni.

PRIJAVE SPREJEMAJO POSLOVALNICE SAP LJUBLJANA v Ljubljani, Titova 38 in v krajih: Hrastnik, Trbovlje, Zagorje, Brežice, Cerkljina in Idrija do 30. septem-bra 1973.

SAP LJUBLJANA

Odd. za turizem, Titova 38, tel. 313-902

rokopiten in da bi že vnaprej nasprotoval vsakemu razvoju ter napredku. Prav tako bi ne bilo resnično, če bi kdo trdil, da je bil kmet popolnoma nesebičen in da bi sploh ne mogel gledati na svoje koristi pristransko. Sebičnost pa ima različne oblike. Drugačna je, ko jo je mogoče ime-novati le boj za golo življenje, ko je le prvirna oblika samoohranitvenega nagona; boj za trdo skorjo kruha ali za življenje dojenčka, ki mu mati ne more dati mleka in ga ne obvarovati pred mrazom, je pač precej drugačen od krvoločne požrešnosti oblastnega in presitega plemiča, po-svetnega ali cerkvenega gospoda.

Kmet kot tlačan v trpljenju in revščini vsekakor ni otopel, sicer bi se ne upiral. Kolikor bolj je trpel, toliko bolj goreče je hrepenel po spremembi, po zbolšanju, to-rej po napredku. Zato je bil zanj napredek pač tudi v tem, da se je bojeval za »staro pravdo«. Toda ta boj sam na sebi je bil dejansko nova pravda, zakaj bil je naper-jen proti krivični, neznosni sodobnosti (sedanjosti), ne pa za nekakšno vrnitev v stare čase. Pogled v minulosť, spo-min na staro pravdo je bil tako le vir spoznanja, da so kmetu pravico vzeli, da pa je zato treba braniti pravič-nost, se upreti krivičnosti in si izvojevati položaj, ko ti več ne bo mogel nihče kratiti pravic. Izvojevati si pravico, da si boš mogel sam krojiti postav!

To pa je bila prevratna, revolucionarna misel, spozna-nje, ki je dejansko prapor vsake napredne revolucije.

Na vse to je treba opozarjati zaradi tega, da zavrne-mo nepremišljene trditve, češ, kmet se je med velikim uporom bojeval npr. za prosto trgovino, ali: bojeval se je proti tlaki; ali bojeval se je za »razmeroma ugoden gmo-t-ni položaj«; ali: bojeval se je, ker ga je do skrajnosti razkačil krvoločni, samopašni graščak (kakršen je bil Fra-njo Tahy); ali: bojeval se je samo za staro pravdo itd.

Res je namreč, da se je bojeval za vse to in ne le za to ali ono; bojeval pa se je, ker je bil dejansko — čeprav se morda to zdi malo »učeno« povedano — orodje, dejav-nik zgodovinskega družbenega gibanja, navsezadnje eden izmed pionirjev, ki utirajo pot družbenemu napredku. Bo-jeval se je, ker je to bila zgodovinska nujnost. Namreč nujnost, da je moral propasti fevdalizem, propadel pa je zato, ker ni mogel ostati okostenel, ker se je razvijal in v svojem razvoju nosil klico svojega razkroja v sebi.

(Nadaljevanje prihodnjic)

Nagradna križanka BETI 74

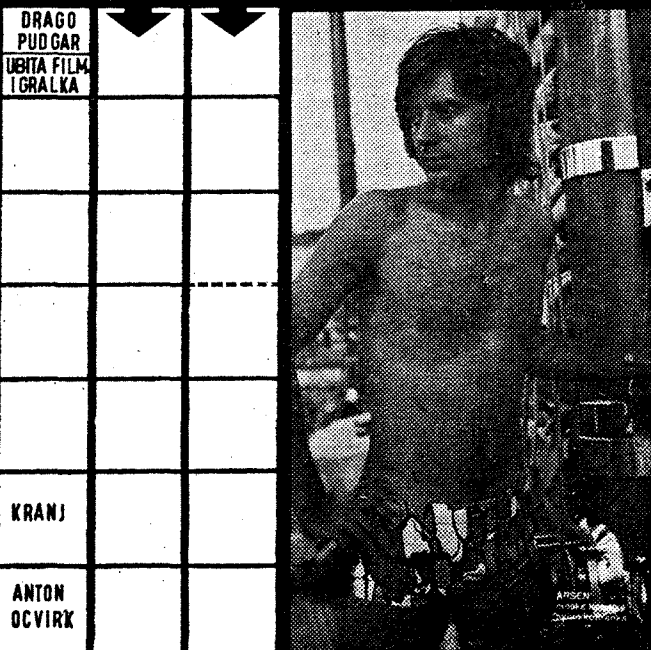

SESTAVIL: KOPRIVŠEK	BLISK	PANI TROTOV	GORA NAD SELSKO DOLINO	TURŠKI VELIKAŠ	KOLOŠ, ORJAK	GOSPODAR	ROČNI VOZIČEK
VOJSKO- VODJA							
TRAGEDIJA							
MIŠICA OBRAČALNA BOLOGNA							
				DALMATIN 2. I ME			

RISAL: I.K.	MESTO V SIRIJI	ZNAMKA ŠVICA.UR	NAS DOK KEMIČNI ELEMENT
KORICA			
ST. GRŠKI PESNIK			
PRIPRAVA ZA POVEČANJE			
PREDOVERJE			
KDOR NADLEŽNO STIKA			
KAJENJE			

			MEDMET		PODROČJE EMIRJA
			KING COLE		
ZIDOVSKO M.IME				DOLŽINSKA MERA	
				ZDRAVA PIJAČA	
VZDEVEK GOETHEJEV MATERE	„BETI“	NASELJE KNJI- ŽEVNOST			AFRIŠKA DRŽAVA
	365 DNI				TOVARNA V KOČEVJU SKUP. GLAS- BENIKOV
	IVAN CANKAR NENA - POLNJENOS		ZBORNI PEVEC		
		ROČAJ	„BETI“	RADIJ ANA KARIČ	
SKANDINAV. DROBIŽ			KIP GOLEGA TELESA		
MEDMET			OBİČAJ		

BONY
otrocke kombinir
neilon i pamirka

HEMO
vetrovsko kratke hlače
pukotni flajm i teflon

ROKO
otrocke kratke hlače
nylon i kožna

						DEL OBRAZA	ANNA KARINA	JAKA AVŠIČ	
					POZELENJE			M.IME	
					OS.ZAIMEK			VESOLJEC	
GORA V SVICI			UMETNOST. SLOG						MAŠČOBA
			STATUA						METRONOM
NIT							GORA V JULIJCIH		
							SKOPJE		
3				ZAPORNIK					
				OPOMBA					

	KATEGORIJA PRI BOKSU	KRILU RIMSKE KONJENICE	NEUMEN
		POJAV NA VODI	STAR SLOVAN

Nagradni kupon 74

Priimek in ime

poklic

Točen naslov in pošta

	TRGOVINA V TRSTU	KRAJ OB VODI	NAŠ OTOK ILJUŠIN			
➔				TUREK		
				PEVKA TADIO		
MNOGO- ČLENIK						
JRENA KOHONT			NARODNI MAGACIN NIKELEJ			
VOJAŠKI PREMIK						
»BETI«		NAŠ NAJVEČJI POLOTOK				

Razpis nagradne križanke

Tudi za to križanko pošljite rešitve do 27. avgusta 1973. Imena izžrebancev bomo objavili v 35. številki, ki bo izšla 30. avgusta 1973.

Izžrebanci prejmejo knjižne nagrade: »Veliki petek«, »Jezdec brez konja« in »Rdeči signalik«.

Obilo zabave, še več pa sreče.

Uredništvo in uprava

Nove glasbene izdaje Partizanske knjige

Pri Partizanski knjigi v Ljubljani, ki izdaja tudi glasbena dela, je pravkar izšla LP plošča s posnetki Pahorjevih, Sivičevih, B. Adamičevih in Kozinovih komornih skladb, napisanih med leti 1943 in 1945 pri partizanih. Ker gre za prvo tovrstno izdajo ne le med Slovenci, temveč v Jugoslaviji sploh, ne bo odveč, če se ob njej pomudi nekoliko dlje.

Navadili smo se že, da med glasbene ustvaritve, ki so nastale med narodnoosvobodilnim bojem pri nas, štejemo le zborovska dela in morda še ta ali oni samospevi. Vendar temu ni tako. Več slovenskih skladateljev se je med leti 1943 in 1945 pri partizanih resno ukvarjalo tudi s čisto komorno dejavnostjo, kar je — kolikor vemo — edinstven primer v evropskih osvobodilnih gibanjih nasploh. Skladatelji Karol Pahor, Marjan Kozina, Bojan Adamič in Pavel Sivič so v najtežjih pogojih, med nenehnimi pokreti in boji, brez instrumenta, na katerem bi preizkusili svoje zamisli, celo brez notnega papirja, pisali obsežna dela, tako npr. »Slovensko suito« za klavir (Karol Pahor), »Sence« za violino in klavir (Pavel Sivič) in »Mesec na Travnici gori« ali »Variacije« na temo »Naglo puške smo zgrabili« (Bojan Adamič), ki vzdržujejo stroge kriterije še danes, po tolikih letih od njihovega nastanka in v času neslutnega razvoja kompozicijske dejavnosti. Omenjena dela torej niso le dokumenti nekega obdobja, marveč umetnine, umetniške izpovedi o človekovih stiskah, upih in radostih, ki so jih njih avtorji nosili v srcih.

Pred mnogimi leti je Mladinska knjiga v Ljubljani izdala ploščo z nekaterimi samospevi Cvetka, Kozine, Pahorja, Siviča in drugih. Nato je Janez Bitenc pri isti založbi objavil kratko ploščo s posnetimi mladinskimi in otroškimi skladbami, ki so nastale med narodnoosvobodilnim bojem. Poznomo seveda tudi še plošče s posnetki Partizanskega invalidskega zbora in godbe milice. Zadnja plošča Partizanske knjige v Ljubljani zajema z izjemo nekaj drobnejših skladb vsa temeljna komorna dela za klavir, za violino in klavir ter glas in klavir, ki so nastala med leti 1943 in 1945.

Partizanska knjiga je za uresničitev svojega načrta pritegnila k sodelovanju vidne slovenske glasbenike: pianista Pavla Siviča in Zdenko Novakovo, violinista Tomaža Lorenza in baritonista Staneta Koritnika. Vsi našti umetniki so omenjene skladbe predstavili skrajno seriozno, tehnično dobro pripravljeni in interpretativno adekvatno, tonske posnetke pa je v študijih RTV Ljubljana opravil Sergej Dolenc. Naj omenimo še, da je v končni fazi izdelka sodelovala tudi tovarna gramofonskih plošč Helidon in da so posnetki s tehničnega vidika brezhibni.

V tem smislu je nova LP plošča Partizanske knjige v Ljubljani izreden in vse hvale vreden prispevek k spoznavanju glasbene literature, nastale med partizani, po-

memben ne le za nas, temveč tudi za tujce. Slednji so bili v zadnjih letih že nekajkrat prijetno presenečeni nad glasbeno dejavnostjo med NOB pri nas. Spomniti je potrebno morda le na dve izdaji, ki sta močno odjeknili na Vzhodu in na Zahodu, na žepno partituro Kozinove Simfonije v štirih stavkih in na zbirko Samospevi 1943—1945. Zdaj se jima torej pridružuje plošča s komornimi deli, ki spada v zbirko slehernega našega izobraženca in ljubitelja kvalitetnih glasbenih del.

Nova LP plošča Partizanske knjige skoraj sovpadla s knjižno izdajo istih del, ki bo izšla v prvih jesenskih dneh pri isti založbi, o čemer bomo pisali posebej.

Ta bežni zapisek o glasbenih novostih Partizanske knjige ne bi bil popoln, če ne bi omenili še nove Pahorjeve zbirke samospevov, napisanih na besedila Mateja Bora »Šest ljubezenskih«, ki je tik pred izidom. Trideset let bo v letošnjih zimskih mesecih preteklo od takrat, ko je Karol Pahor v roški bazi uglasbil med drugim tudi šest Borovih pesmi iz cikla »Nina«. Skladatelj je tedaj zapisal le pevski glas. Klavirsko spremljavo je odložil za poznejši, primernejši čas. No, zaradi prezaposlenosti drugod je ni utegnil — razen v enem primeru — realizirati vse do lanskega leta, ko je mojstrove zapiske dobil v roke dirigent Ciril Cvetko in jim sam dodal klavirsko spremljavo. V tej obliki Partizanska knjiga v Ljubljani zdaj Pahorjeve pesmi izdaja, kot take bodo že v jeseni na voljo našim pevcem in nobenega dvoma ni, da bodo radi segali po njih. Pisane so izredno pevno in pristrčno, hkrati pa tehnično dosegljive različnim sposobnostim stopnjam naših izvajalcev.

Ciril Cvetko

JUBILEJ REVIEJE BOREC

Izšla je številka 8/9 revije »Borec«. Posvečena je dvojnemu jubileju — petindvajsetletnici rednega izhajanja in tridesetletnici prve številke. V zvezi s tem prinaša pa številka pogovore z vsemi dosedanjimi uredniki: Radom Zakonjškom, Bojanom Ajdičem, Francetom Sušteršičem, Dragom Seligerjem in Črtomirrom Sinkovcem. Njen obseg je povečan.

Posebej je treba poudariti še članek dr. Toneta Ferenc »Kapitulacija Italije in razoroževanje italijanske vojske«, bogato opremljen s slikovno dokumentacijo. Tridesetletnico italijanske kapitulacije je posvečen tudi članek dr. Mira Stiplovske »Vpliv kapitulacije Italije na razvoj NOV na Štajerskem«. Vseh prispevkov je štiriindvajset. Naslovna stran, grafika »Bazoviške žrtve«, je delo Lojzeta Spacala. Primorske bralce opozarjamo na polemiko Ljudmile Gregorič iz Prvačine v zvezi z lani objavljeno knjižico »Praznik neke vask«.

Polde Vrbovšek

V filmu »Sutjeska« je eno najboljših vlog ustvaril Bert Sotler; na fotografiji z Ljubom Tadičem.

SUTJESKA — UČBENIK MORALE

Sutjeska je film z mnogimi pomeni. Je podoba zgodovine, podoba dogajanja. Pa tudi veliki učbenik morale; tiste morale, ki je prebijala vse obroke... To je umetniško delo, ki globoko — kot Sutjeska med skalovjem — prodre v človekovo dušo in tam teče naprej z neprekinjenim tokom. To je ohranitev, da je vredno zdržati vse nesreče, izza katerih se vedno ponuja čistina lepših in sončnih dni. (Dušan Radišić v oceni filma »Sutjeska«).

UMETNIKI ZA SEDMI KONTINENT

Krog umetnikov v Jugoslaviji in izven nje, ki želijo pomagati izgradnji mednarodnega otroškega naselja na otoku Kakanj — imenovanem

Sedmi kontinent — je vsak dan večji. Tako se je znani borec odporiškega gibanja in raziskovalec Thor Heyerdahl odrekal vsem honorarjem za svoja dela, tiskana v Jugoslaviji, v korist uresničitve ideje o tem otoku miru in prijateljstva.

GORKI JE BIL V JUGOSLAVIJI

Malo je znano, da je bil veliki sovjetski pisatelj Maksim Gorki — avtor romana »Mati« in mnogih drugih književnih del — nekaj časa tudi v Jugoslaviji na zdravljenju v Vrnjački Banji. Kmalu bo, zahvaljujoč Milutinu Jugoviću iz Kruševca, izšla knjiga o bivanju Maksima Gorki v Jugoslaviji. Avtorju knjige, ki se že več let ukvarja z zbiranjem in objavljanjem dokumentov posebnega pomena, je uspelo najti tudi nekaj pisem, ki jih je Maksim Gorki iz Vrnjačke Banje pisal svojemu prijatelju Alekseju Ivanoviču Ba-bočkinu.

beležke

Ob 80-letnici rojstva Prežihovega Voranca

zapisal v spremni besedi Drago Druskič. Devetnajst zapisov Kristine Brenkove bo dragocen prispevek za spoznavanje velike osebnosti in bodo koristili tako odraslim kot šolski mladini.

Brošura je tiskovno lepo izdelana. Izdana je pod naslovom »KRUH UPANJA«. Stane 24 dinarjev. POLDE VRBOVŠEK

9. SEPTEMBRA V IVANČNO GORICO

DNE, 9. SEPTEMBRA OB 9. URI BO SREČANJE BIVŠIH AKTIVISTOV IN BORCEV NOV V IVANČNI GORICI

Ob 30-letnici prevzema oblasti OF in zmage nad italijanskimi okupatorji in njihovimi pomagači bo to drugo srečanje aktivistov OF stiškega in grosupeljskega okrožja.

Ob tem pomembnem jubilejnim prazniku slavi 30-letnico ustanovitve tudi Dolenjski odred, ki ima domičil v občini Grosuplje.

Na proslavo še posebno vabimo borce 2. in 3. bataljona 5. SNOUB Ivana Cankarja, ki so pred 30 leti skupno z aktivisti OF razorožili okupatorjeve pomagače iz šestih združenih okoliških postojank v Ivančni gorici.

Proslave se bodo udeležili tudi borci prve slovenske brigade — II. grupe odredov — stiške in grosupeljske čete, kateri letos poteče 31 let od ustanovitve na Kremenjaku.

Srečali se bodo tudi nekdanji kurirji relednih postaj »TV-2« in »TV-3«, člani VOS, borci Komande mesta Stične in drugi borci in aktivisti NOV, ki so se med NOV bojevali na tem področju.

V spomin na prevzem oblasti OF in zmage nad okupatorjevimi pomagači bodo na postajnem železniškem posloju v Ivančni gorici odkrili spominsko obeležje.

Vabijo pripravljajni odbor družbeno političnih organizacij občine Grosuplje, krajevna skupnost in družbeno politične organizacije Ivančne gorice ter domičilni odbor Dolenjskega odreda.

ne zamudite

ČETRTKOVI RAZGLEDI: OD BANDUNGA DO ALŽIRA

Oddaja bo dala pregled o politiki neuvrčenosti v današnjem svetu, o posebnih vlogi socialistične Jugoslavije, ki je bila pobornica, eden glavnih organizatorjev in najdoslednejša v izvajanju te politike. Gre za dokumentaren prikaz, ki naj pokaže razvoj te politike, vzroke, ki so jo narekovali, vstop v mednarodno življenje, njeno vlogo za odpravljanje mednarodne napetosti in njeno nenehno rast in pomen. Seveda ne bodo manjkali mejniki v tem razvoju, od beograjske konference do priprav na konferenco v Alžiru. Šele prihodnost bo lahko v celoti ocenila, kakšen velikanski pomen je imela ta politika pri prehodu od hladne vojne do današnjega popuščanja in sporazumevanja v svetu. Oddaja bo na sporedu 16. 8. ob 20.40.

OD ZORE DO MRAKA: POT DO PALUBE

Gre za oddajo, v kateri bo prikazan študij na Mornariški akademiji. Oddajo so pripravili v beograjskem studiu in nam prikaže posebno šolo: notranjščina te šole je taka kot na ladji. Seveda pa študij klub odlični opremi šoli ne gre brez prakse, zato gojenci tudi krizarajo. Ta praksa po končanem študiju traja

štiri leta. Vse to boste lahko videli na svojih zaslonih 21. 8. ob 18.30.

KAJ HOČEMO — OB USTAVNIH IN KONGRESNIH RAZPRAVAH

Oddaja, ki sta jo pripravila Tone Krašovec in Boštjan Pirc, bo na sporedu 21. 8. ob 21.20. Vsebovala bo pogovor o kongresni temi s predsednikom ekonomske komisije pri CK ZKS tov. Potrčem.

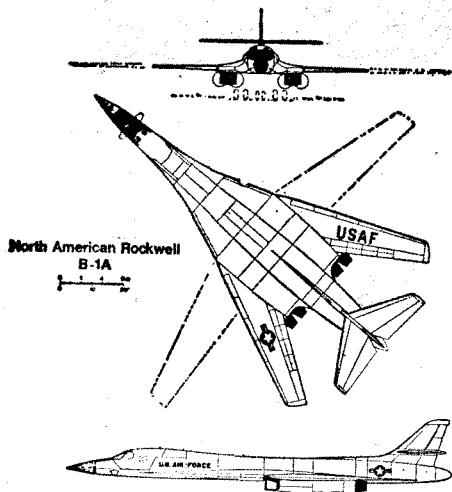
ŠE POMNITE TOVARIŠI...

V popularni oddaji pod gornjim naslovom bo 19. 8. ob 10.05 na sporedu oddaja dr. Toneta Ferenc »Politične in vojaške priprave narodnoosvobodilnega gibanja na kapitulacijo Italije.« Sledile bodo »Pesmi boja in delav«.

HEINRICH BÖLL: KJI SI BIL, ADAM?

V zbirki »Ljudska knjiga«, ki jo izdaja »Prešernova družba«, bo izšel roman lanskega leta Nobelovega nagajenca Heinricha Bölla »Kje si bil, Adam?«, v katerem napredni nemški pisatelj obračuna z zlom vojne in njeno brezsmiselnostjo, z brezmočno usodo mož in žena sredi vojnih dogajanj in na njihovem robu, ki nikakor niso brez pomena. Pisatelj ne opisuje velikih ljudi, »junakov« in »junatstva«, temveč obsoja vojno in njene grozote.

Bombnik bližnje prihodnosti

North American Rockwell B-1 s treh strani. Letalo bo zamenjalo dosedanja letala B-52, sejalce smrti in razdejanja v še zmeraj trajajoči vojni na Indokitskem.

Pred nekaj tedni smo na tej strani že priobčili članek o porodnih težavah novega ameriškega strateškega bombnika B-1. O njem pišemo tudi tokrat, vendar z drugega zornega kota: zakaj so se Američani sploh odločili zanj in kakšen bo. Članek smo priredili po prispevku, ki ga je podpolkovnik v pokojju Djordje Milanović napisal za letošnje prvo številko GLASNIKA RV i PVO.

V zadnjih desetih letih so načrte v zvezi z novimi strateškimi bombniki nekoliko zapostavljali, saj se je v armadah veselil zelo povečalo število balističnih raket in tudi njihova kakovost. Zdaj pa tem velikim letalom spet posvečajo vse večjo pozornost tako v Združenih državah Amerike kot v Sovjetski zvezi, kjer so si že zamislili povsem nove konstrukcije strateških bombnikov. Po nekaterih podatkih so v ZDA v desetih letih — med 1952 in 1962 — zgradili skupaj 744 strateških bombnikov B-52, vendar jih je danes v uporabi manj kot 360. Po drugi strani pa cenijo, da ima Sovjetska zveza na voljo 140 strateških bombnikov tipa Mjasiščev Mja-4 in Tupolev Tu-95, poleg teh pa ima še okoli 50 letal-cistern tipa Mjasiščev 201-M za oskrbovanje letal z gorivom v zraku. Seveda pa v omenjeno število niso zajeti še drugi strateški bombniki, ki jih ima SZ v svoji strateški letalski floti in tudi še niso zastareli.

Kadar teče beseda o modernizaciji strateškega letalstva, prevladuje prepričanje, da je ZSSR vsaj za pet let prehitel ZDA, kar zadeva konstruiranje in proizvodnjo modernih strateških bombnikov, ki lahko opravljajo naloge na majhnih višinah in s hitrostjo, večjo od enega maha. Navajajo, da ima SZ že zdaj dva prototipa takih letal, ki sta že v zadnji fazi preizkušanj in torej na pragu serijske proizvodnje. Američani pa, ki so najavili nov strateški bombnik NORTH AMERICAN ROCKWELL B-1, zase pravijo, da bo njihovo letalo prišlo v serijsko proizvodnjo šele leta 1975 — če bo vse teklo po predvidenem načrtu.

Pojav novih sovjetskih težkih bombnikov je do neke mere pospešil dela na projektu ameriškega B-1, saj Američanom ni do tega, da bi se ravnotežje med velesilama na tem področju prevesilo v njihovo škodo. Pripravljajo že tri primerke prototipa B-1, kar jim bo omogočilo, da preverijo letalove sposobnosti med poletom in se odločijo za serijsko proizvodnjo. Prvi polet je predviden v aprilu 1974 in če bodo rezultati preizkusov dobri, bo »stekeči trake« stekel leto

dni kasneje. Celoten raziskovalni program bo predvidoma končan do aprila 1978 in tedaj se bodo lotili proizvodnje 40 letal na leto.

Program predvideva, da bodo od leta 1977 do 1983 izdelali skupaj 240 strateških bombnikov B-1, ki bodo zamenjali sedanje B-52 in F-111, saj se ti niso izkazali tako, kot so prvotno pričakovali. Američani pravijo za F-111, da je bil prehodno letalo, čeprav so v zvezi z njim gojili velike upe.

BOMBNIKI B-52 RAZPADAJO V ZRAKU

Predvsem v zadnjem času se je pokazalo, da je B-52 zastarel stroj, ki ga je treba čimprej zamenjati z novim in boljšim bombnikom. Starejše izvedbe B-52 so že v velikem številu umaknili iz uporabe, saj so začele nastajati resne poškodbe na krilih in krmilih, ker so bila letala med poleti na majhnih višinah preobremenjena. Ta letala so bila predvsem konstruirana za polete na velikih višinah ter za nošenje raketnega in jedrskega orožja. Pri uporabi teh letal v jugovzhodni Aziji so se pokazale razne slabosti, posebno tedaj, ko so letala preletela področja, kjer so se znašala v močnem protiletalskem ognju osvobodilnih sil, ki so uporabljale sovjetske rakete »zemlja—zrak« ter imele na voljo moderne radarske naprave. Zamisel o uporabi B-52 se je morala spremeniti zaradi izgub, ki so jih povzročile rakete ter mihi. Tako so napadi z večjih višin morali odpasti.

Bombniški napadi z majhnih višin, pri čemer so letala morala nositi velike količine klasičnih bomb, so prav tako predstavljali hude težave. Posadke so bile prisiljene leteti dokaj nizko, da so se skušale izogniti opazovalnim radarjem ter nasprotnikovim lovcom in seveda napadom raket »zemlja—zrak«. Morali so leteti s podzvočno hitrostjo, kar pa je spet omogočilo nasprotnikovi protiletalski obrambi, da je z ognjem povsem zaprla določena smeri in beležila pri sestreljevanju letal B-52 nove in nove uspehe. Vsem tem obremenitvam pa B-52 niso bili kos, predvsem pa ne, kadar so bili otovorjeni z 28 tonami klasičnih bomb.

Zelo pogosto se je dogajalo, da so se B-52 iz akcij nad Vietnamom, Laosom in Kambodžo vračali z globokimi razpokami na površini kril, na trupu, stabilizatorjih in krmilih. Mehaniki in piloti teh letal so pripovedovali, da letala B-52 na majhnih višinah začno dobesedno razpadati. Kdor je tako ogledoval ta letala pred hangarji, se mu je kazala kaj nenavadna podoba: na nosilnih površinah so bile številne krpe iz pločevine, trupi pa so bili oviti kar s celimi pasovi iz pločevine, da se razpoke ne bi širile. Zaradi tega so vadbene polete in pouk posadk ustavili in zmanjšali na najmanjšo možno mero. Okvare na motorjih in napravah so bile vsakodnevni pojav — in tudi danes so še. Samo z enega strateškega letališča so vsak dan prijavljali po pet ali šest pozivov posadk v zraku, ki so sporočale o okvarah na svojem B-52. Skratka, B-52 je v vsakem pogledu zastarel: v tehnologiji, aerodinamiki, strategiji in tehniki, saj so ga v vsem tem že prekosila druga letala.

Konstruktorji upajo, da B-1 vseh teh napak ne bo imel, predvsem pa ne med poletom na majhnih višinah s hitrostjo okoli 1 maha. Kar zadeva oborožitev, bo B-1 dobil nove taktične rakete SRAM (Short-Range Attack Missile), ki jih bo skupaj 32 in imajo dolet 100 do 120 km. Seveda pa se pri tem zastavlja vprašanje, ali bodo sovjetski strateški bombniki imeli podobno ali celo boljšo oborožitev z morda še večjim doletom, saj ima SZ izredno dobro razvito raketsko tehniko.

Da bo ameriško strateško poveljstvo oču-

valo strateško rezervo v letalih, bo vse do vključitve B-1 v oborožitev moralo še uporabljati dosedanje bombnike B-52 novejših izvedbe ter okoli 70 bombnikov F-111, »prehodnih bombnikov«. Začetek postopne zamenjave pa je predviden šele za leto 1980.

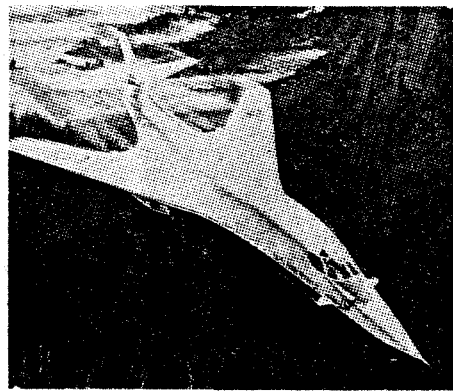
BOMBNIK B-1

Novi bombnik B-1 je novejši od B-52 že po tem, da v primeru kakih težav lahko celotno kabino s posadko vred odvrže, kar je podobno kot pri F-111, kabina pa se potem s sistemom padal spusti na zemljo. Predvideno je, da bo posadka štela 4 člane, po potrebi pa ji bodo lahko dodali še dva. B-1 bo lahko ostal v zraku do 36 ur. Kabina za posadko je dosti prostornejša, med pilotoma je na posebnem pultu monitor opazovalnega radarja. Za pilotoma sta sedišči za dva radarska operaterja, ki sta odgovorna izključno le za napadalne akcije in samoobrambo. Za terna dvema so instrumenti ter elektronika, nato pa rezervoarji za gorivo. Glavni rezervoarji pa bodo v srednjem delu trupa ter v bližini repa.

B-1 bo zgrajen največ iz lahkih kovin, nekateri deli pa tudi iz jekla in titana. Zunanja prevleka je 25 odstotkov iz modernih umetnih snovi. Kovinski deli, ki so izpostavljeni hujšemu segrevanju, predvsem okoli šob motorjev, so okrepljeni s titanom. Konstruktorji predvidevajo, da bodo glavni deli letala vzdržali do 13.500 ur letenja.

Podvozje je uvlačljivo in triciklskega tipa. V osrednjem delu trupa je prostor za oborožitev — enako kot pri B-52, kamor gre lahko 24 raket tipa SRAM. Izstreliti jih bo moč v različne smeri, celo nazaj.

Za napade na lovce, prestreznike ter rakete »zemlja—zrak« bo lahko B-1 uporabljal tudi raketsko orožje, imenovano BDM (Bom-

Še nerojeni ameriški strateški bombnik B-1, zadnje ameriško letalo te vrste v tem stoletju.

ber Defence Missile). V bojnem kompletu bodo še klasične bombe ter leteli izstrelki z ali brez eksploziva, s katerimi bo moč ovirati let nasprotnikovih letal.

Razpon čez razširjena krila B-1A bo meril 41,70 m, čez zložena v puščico pa 23,80 metra. Krila lahko zasuče za 50 stopinj.

Pri normalni obremenitvi, ko je letalo s tovorom vred ob vzletu težko 165.000 kg, potrebuje za tretjino krajšo vzletno stezo kot B-52, ki je skupaj težak 200.000 kg. Zategadelj moderni B-1 ne bo vezan na izrazi to dolge steze, ki bi bile v morebitni vojni uničene kot prve, pred vsemi drugimi objekti, temveč bo vzletal z navadnih letaliških stez, to pa mu bo omogočilo, da bo morda celo preživel napade iz zraka.

B-1 bodo poganjali štirje reakcijski motorji, nameščeni v gondolah pod krili, na vsaki strani trupa po dva. Motor tipa F-101 daje 13.620 kg potiska ob dodatnem izogrevanju, kar pri štirih motorjih skupaj pomeni prek 50.000 kg potiska. Motorji so po navedah konstruktorjev ekonomičnejši od dosedanjih tipov reaktivnih motorjev z veliko potisno močjo, konstruiranih za dolge polete. Na razvoju teh motorjev dela General Electric že šest let.

Kar zadeva lastnosti med poletom, o njih niso navedli kakih posebnih podatkov, čeprav je model že bil preizkušen v vetrovniku. Pravijo, da se bo letalo dobro obneslo pri vseh hitrostih in na vseh višinah, vendar ga — kadar bo to le možno — sploh ne bodo pošiljali v akcije na majhnih višinah. Novost bo tudi v tem, da bo B-1 imel posebne naprave za kompenzacijo udarcev pri pojavu bafinga ter pri prehodu skozi turbulenco na manjših višinah. Za to bo uporabljal majhne reakcijske šobe.

Novi B-1 bo torej moral zamenjati in nadomestiti dosedanje B-52 in F-111, ki so se izkazali precej pomanjkljivi in tudi niso mogli obdržati ravnotežja s Sovjetsko zvezo. Kljub vsem prizadevanjem pa B-1 ne bodo uporabljali za akcije na majhnih višinah, razen kadar to res ne bo nujno, in v tem bo še zmeraj ostal za sovjetskim tupolevom, ki je predviden za akcije na majhnih višinah ter ob hitrostih nad en mah. Obdobje, ko bo B-1 kraljeval nad zahodnim nebom, bo prihodnjih 20 let, tako da bo to tudi zadnji ameriški strateški bombnik, ki ga bo vojno letalstvo ZDA dobilo v tem stoletju. Doba strateških bombnikov v ZDA, ki se je začela z letoč trdnjavo B-17 leta 1935, se tako že zaključuje z letalom B-1, ki je še v povojih.

VIŠINSKI REKORD LETALA MIG-25

Sovjetsko vojno letalo MIG-25 je doseglo nov višinski rekord, ko se je povzpelo 36.240 metrov visoko, kar je po pisanju sovjetskih časopisov največja višina, ki jo je kdajkoli doseglo kako letalo tega razreda.

To pa ni edini svetovni rekord letala MIG-25. Ima še deset rekordov. V aprilu je postavilo prvi svetovni rekord, ko je krožilo pet kilometrov s hitrostjo 2600 km na uro, kasneje pa se je dvignilo na višino 32.200 metrov s tisoč kilogramov težko, nato pa še prav tako visoko, vendar z dva tisoč kilogramov težko bombo.

Sovjetski časopisi pišejo, da letalo spada »v novo generacijo letal, ki lahko leti zelo visoko in z velikimi hitrostmi ob vsakih vremenskih razmerah«. MIG-25, ki ga uporabljajo za prestrežanje, napade in v izvidniške namene, lahko doseže hitrost 3.400 km na uro, če leti naravnost na višini 12.000 metrov. (MIG-25 je nova oznaka za dosedanje MIG-23 FOXBAT.)

SOVJETSKES LADJE NA BRITANSKIH VOJAŠKIH VAJAH

Konec julija je imela britanska vojna mornarica v bližini škotske obale velike manevre, ki so se jih kot opazovalci udeležili tudi nekateri obrambni ministri dežel, članic NATO. V manevrih je sodelovalo 26 ladij, ki so preskušale svoje sposobnosti pri protipodmorniški obrambi, zaščiti pred eksplozijami morskih min in podobno.

Letalonosilko ARK ROYAL, ki je bila od vseh teh ladij največja, je nenehno spremljal neki sovjetski rušilec, medtem ko je bila neka sovjetska »ribiška« ladja od britanskega vojnega ladjevja oddaljena le nekaj pet milj.

NEKONTROLIRANO OBOROŽEVANJE

V poročilu mednarodnega inštituta za preučevanje miru iz Stockholma piše, da »sporazum«, ki sta ga podpisali ZDA in Sovjetska zveza o omejitvi strateške oborožitve, ne pomeni še konec jedrskega oboroževanja, to pa zato, ker za izboljševanje orožja sploh ni nobenih omejitev, pač pa je nekaj omejitev glede količinskega naraščanja orožja. Tako na primer se število jedrskih bojnih glav, ki jih imajo ameriške in sovjetske podmornice, lahko poveča s sedanjih 1400 na 1700 kosov, število jedrskih bojnih glav v raketah in bombnikih pa s sedanjih 18.000 na 20.000. Naj omenimo, da je na vsem svetu le kakih 1000 velikih mest, ki bi bila v morebitni vojni pomembnejši cilji za jedrsko orožje.

Omenjeni inštitut zahteva tudi čimprejšnjo prepoved napalma in malokalibrskega streliva. Te naboje uporablja med drugim tudi ameriška puška M-16, rabijo pa to strelivo ne samo v ZDA, ampak tudi v Belgiji, Zahodni Nemčiji, Izraelu, Italiji, Nizozemski, sovjetski zvezi in v Sviici. Kar zadeva napalm, inštitut navaja podatke, po katerih so med drugo svetovno vojno porabili približno 14.000 ton napalma, v kasnejši korejski vojni pa že 32.000 ton. Te količine niso majhne, so pa prav »neznamne« v primerjavi s količinami napalma, ki so ga Američani raztrosili po Vietnamu; tam so namreč uporabili kar 400.000 ton te snovi.

45.000-tonska sovjetska letalonosilka

V izjavi, ki jo je dal vrhovni poveljnik sovjetske vojne mornarice admiral Sergej Gorškov ob dnevu vojne mornarice, je posebej poudarjen pomen sklepa, ki ga je sovjetska vlada sprejela pred kratkim. Gre za spremembo stališča, po katerem naj sovjetska mornarica ne bi imela letalonosilk, češ da so to »izredno dragi velikani z zelo dvomljivo učinkovitostjo«.

Sedaj pa v Sovjetski zvezi, kot so zve dele zahodne obveščevalne službe, že grade 45.000-tonska letalonosilka »Kijev«, ki bo končana v nekaj mesecih, kmalu zatem pa bodo splovili tudi njeno posestrimo »Minsk«.

Gorškov je izjavil, da bodo nova letala na teh ladjah »nekajkratno povečala tako pomembne sposobnosti mornarice, kot so

mobilitnost, radij in izvajanje zmagovitega napada«. S ponosom je tudi dejal, da so sovjetske vojne ladje lane obiskale 72 tujih pristanišč po vsem svetu. To je vsekakor pomemben napredek, kajti pred tem so obiskale le 60 pristanišč in še to v triletnem obdobju.

Še pomembnejše je dejstvo, da se je operativna moč sovjetskih jedrskih podmornic močno povečala in da sedaj Sovjetska zveza prekaša ZDA v razmerju 111:101. Predlanskim je Sovjetska zveza imela 87 jedrskih podmornic. To pomeni, da v tej deželi izdelajo vsak mesec po eno podmornico te vrste. Naravnost katastrofalno razmerje pa je v klasičnih katalističnih: Sovjetska zveza ima 305, ZDA pa le 24 takih podmornic.

Sadolins

PARKETNI LAK

svetleč in mat

HITROSUŠEČ

SUŠI

45 MINUT

BELINKA

Dva tedna v veliki družini

Letošnjega pohoda slovenske mladinske brigade AVNOJ 73 se je kot vsako leto doslej udeležil tudi naš novinar BRANE JAKOVLJEVIČ, ki je na poti vodil drugi ešelon brigade. Vtise, zbrane v njegovem letošnjem dnevniku, ter vrsto njegovih posnetkov bomo objavili v nekaj nadaljevanjih.

Pisec teh vrstic je letos julija in avgusta že tretjič preživel štirinajst dni v slovenski mladinski brigadi, ki se je letos imenovala AVNOJ-73. Tako kot prejšnji dve leti je mladina tudi tokrat prehodila pot, po kateri so se pred tremi desetletji prebijali slovenski odposlanci na drugo zasedanje Avnoja v Jajce. To so bili časi, ko so jugoslovanski narodi, prepričani v lastno zmago, položili trdne temelje svojemu novemu življenju. Slovenci pa smo, tako kot drugi bratje, stopili v areno naše novejšje zgodovine. V Jajcu smo položili temelje federaciji in začeli zares živeti v novi državni skupnosti Jugoslovancev, v skupnosti, ki letos, v novembru, praznuje svoj trideseti rojstni dan.

Na predvečer dneva vstaje slovenskega ljudstva se je 120 mladih iz naše republike odpravilo na dolgo pot po Bosni, Liki, Kordunu in delu Slovenije. Pohod je trajal štirinajst dni, za mlade brigadirje pa je pomenil nepozabno in doživeto uro zgodovine. Številna prisrčna in tovariška srečanja z borci, aktivisti in sovrstniki iz teh krajev niso bila samo vzpodbuda za premagovanje naporov in težav, ampak so pomenila veliko več: postala so dokaz o trdni navezanosti naše mladine na bojne in svobodoljubne tradicije ne samo slovenskega ljudstva, temveč tudi na tradicije vseh narodov in narodnosti naše samoupravne družbe. Pa ne samo to: mladi so tudi letos dokazali, da so ponosni na svojo preteklost, predani sedanjosti ter tesno povezani z vsemi tistimi, ki so s krvjo in z orožjem ustvarjali in ustvarili to, kar imamo danes.

NA KOLESIH DO JAJCA

V Zagrebu se je slovenski mladini priključila enajstčlanska skupina mladih iz Hrvatske. Vodila jih je prikupna Ružica Tuškan, kemijski tehnik iz Duge Rese. Ko je v vlaku predstavila sebe in svojo maloštevilno družbico, so ji njeni sovrstniki iz Slovenije nadeli novo ime, Alenka. Pa ne vem, zakaj. Pozneje sem malo povprašal in so fantje ta dogodek tolmačili na različne načine. Eni pravijo, da Alenka pomeni cvetlico; drugi trdijo, da v brigadi ni bilo med mladinkami niti ene Alenke, fantje pa so hoteli imeti tudi Alenko v svoji družbi. Kakorkoli že, Ružica je doživela krst in je bila na svoje novo ime dokaj ponosna.

Začelo se je torej. Potujemo v Jajce. Do Banjaluke z vlakom, odtod naprej z avtobusi. Vse je planirano, vozni red je nešteto krat »preštudirani«, in če bo vse v redu, o polnoči brigada pride na cilj. Pa, verjemite, bilo je vse v redu, razen voznega reda. Vlak je, po svoji stari, dobri navadi, imel dveurno zamudo in je s težko mujo sopihal v Banjaluko. Avtobusi so potrpežljivo čakali mladinsko brigado iz Slovenije.

Vzporedno z vlakom, toda brez zamude, se je po cesti kotilila brigadna izvidnica ali pretež, ki smo jo navajeni imenovati — komora. Terensko vozilo in dva vojaška tovornjaka s priklopnimi kuhinjami, ki »obratujejo« na tekoče in trdo gorivo. Majhna motorizirana kolona vleče prehrano, šotore, odeje, šotorska krila, blazine, brigadno tiskarno, propagandni material, radijske naprave in seveda vojake-kuharje: prvi je »maestro« kulinarik vojak Mihailj Koso,

Madžar, kvalificirani kuhar iz civila in jamstvo, da hrana ne bo enolična; »druga violina« — specialist za zajtrk vojak Štefan Skrivalnik iz Mežice. Je visok in suh, rojen za košarko. Tretji, najmlajši, je Srečko Mlakar iz Šentjurja pri Celju; njegova posebnost so večerje. Pa še kuharice: organizator — Albina Hočevnar-Mali, narodni heroj Jugoslavije; intendant — Tončka Vodnik, učiteljica iz Kranja, že tretjič v brigadi Avnoj; kontrolor — Nuša Komatar, trafikantka iz Škofje Loke, drugič v brigadi; in kuhinjski »vajenec« Mirjana Buhovec, uslužbenka Doma JLA Ljubljana. Potem avtomehanik Dragan Pešić iz Beograda, brigadni skladiščnik vojak Milorad Pavlović ter vozniki Vlado Černuta, Josip Borjan in Ljubo Krga.

Častno vlogo vodje motorizirane kolone sem tako kot prejšnji dve leti prevzel jaz. Seveda pa to ni bila moja edina zadolžitev, ker sem bil uradno, prosim, namestnik komandanta brigade! Pa nikar ne mislite, da sem bil vihravec.

Naj takoj omenim, da so pokrovi motorjev naših vozil bili okrašeni z zastavami, z jugoslovansko, slovensko in partijsko. In prva naloga motorizirane kolone se je glasila približno takole: po najkrajši poti priti iz Ljubljane v Jajce, postaviti tabor iz 40

Tako so se v legendarnem Jajcu v zgodnjih jutranjih urah 22. julija začele priprave na proslavo dneva vstaje slovenskega ljudstva.

šotorov, napihniti blazine za 122 ljudi, pripraviti čaj za brigado, ki pride o polnoči ter se z družbenopolitičnimi delavci Jajca zmeniti o poteku proslave 22. julija — dneva vstaje slovenskega ljudstva. Kot je videti, je nalog preveč, »vojske« pa premalo. Kdo bo napihnil 122 blazin?

Po avtocesti, do Okučanov, se je kolona strogo držala urnika. Toda na odcepu proti Banjaluki je hitrost naše motorizacije nenadoma splahnela le na borih 20 kilometrov na uro! Vozili smo po kolesarsko, kajti cesta je precej ozka, razkopana in preobremenjena, polna vpreg, krav in pešev. Pločnika ni. Na vsakih nekaj kilometrov venec; v spomin tistim, ki so bodisi kot pešci, bodisi kot potniki v vozilih postali žrtve motorizacije. Nekdo je omenil, da se peljemo po tako imenovani cesti smrti in je to terjalo skrajno previdnost naših voznikov.

Pa smo jo srečno odnesli, ker smo se zavedali, da so pred nami še slabše in

Finale slavnostnega kosila: torta.

nevarnejše ceste — gorske in gozdne, kamnite, še ožje in napete.

Poslovili smo se od Banjaluke in avto kolona je »zaplavala« po živopisnem kanjonu Vrbasa. Po dobri uri vožnje smo ugledali legendarno Jajce in slapove Plive. Ustavili smo se pred domom kajakašev, na mestu, kjer naj bi zrasel naš tabor. Dobrodošlico nam je zaželel sekretar občinskega komiteja ZK Muhidin Kapidžić, nekaj moč iz občine (župan je bil na dopustu, op. p.), predstavniki mladine in, seveda, gruča radovednih otrok.

BRIGADE NI IM NI

Po treh urah trdega dela je skupina iz komore s pomočjo domačinov postavila tabor; na istem mestu, kjer je taborila brigada predlanskim in lansko leto, to je pred domom kajakašev. Pihanja blazin smo bili hitro rešeni: otrokom smo razdelili mladinske značke, oni pa so takoj organizirali tekmovanje pod geslom »kdo bo napihnil več blazin«. In ker tekmovanja brez nagrad ni, smo tudi mi našim mladim pomočnikom razdelili nekaj čokolade. Vsak je dobil enak del, se pravi, da prve nagrade ni bilo.

Medtem pa je naš stari znanec in prijatelj, upravnik doma Andjelko Malinović v naš tabor napeljal elektriko in vodo za kuho in umivanje ter nas kar naprej spraševal, ali še kaj potrebujemo. Andjelko je drugače prosvetni delavec, točneje: poučuje telesno vzgojo.

— Človek se veseli večkrat na leto, — je dejal, — vendar sem presrečen, ko ugledam slovensko mladinsko brigado. Ne vem, zakaj, toda brigada je moj najljubši gost. Prihod slovenske mladine v Jajce je zame največji praznik v letu. Srečen sem, da ga že tretjič doživljam...

Kramljava z Andjelkom in gasiva žejo z banjaluškim pivom, medtem pa se mestece na Plivi neopazno utaplja v noč. Naš bogato razsvetljeni tabor nestrno pričakuje goste. Brigada bi morala priti nekako pred polnočjo; pa je ni in ni. Zakorakali smo že v novi dan, v praznik slovenskega ljudstva, ura je ena po polnoči. Kuhar Mihailj je že pripravil krepak čaj z limono in je pripravljen, da prvič pogosti svoje sovrstnike, ki jih ni od nikoder. Tudi Andjelko je v skrbeh. Praska se po čelu in razmišlja. Potem nenadoma skoči, zavrti telefon in pokliče Banjaluko.

— Vlak ima več kot dve uri zamude, — so mu hladnokrvno odgovorili železničarji.

Šele ob pol treh zjutraj so pripeljali avtobusi utrujene in zaspane brigadirje. Vsak je dobil skodelico toplega čaja, potem pa takoj na počitek. V desetih minutah je naše plateno naselje spalo.

SKUPNO PRAZNOVANJE

22. julij — dan vstaje slovenskega ljudstva. Brigada je že v zgodnjih jutranjih urah dobila goste — predsednika in sekretarja republiške konference ZMS; Ljubo Jasnić in Zdene Mali sta prišla iz Ljubljane, da bi skupaj z brigado proslavila slovenski narodni praznik. Toda, zgodilo se je nekaj nepričakovanega. Zdene je sklenil pustiti brke, ker je pri britju ugotovil, da so njegovi brki gosti, napredni in perspektivni. Zato je stal pred ogledalom ter pol ure občudoval samega sebe in »poslušal«, kako hitro poganjajo njegovi brki. Ko ga je medtem ugledal predsednik Ljubo, mu je svetoval, naj si brke zaliva z moško vodo, vendar se iznajdljivi sekretar ni vdal in je moško odgovoril: »Človek brez brk je podoben vasi brez osnovne šole.«

Tako so se torej začele priprave za proslavo dneva vstaje slovenskega ljudstva. Pa ne samo v »vrhu«, tudi »baza« ni zastajala — vsi brigadirji so bili umiti, obriti in počesani. Tako kot pred tridesetimi leti, ko so se slovenski delegati pripravljali na zasedanje: »...odpeljali so nas v prazno tovarniško dvorano, da smo se mogli obriti in urediti. Medtem je tovarniška sirena dvakrat zatulila in naznanila letalski preplah. Nemci so krožili nad nami in verjetno

samo fotografirali in se pripravljali na nov napad, kajti danes ni padla niti ena bomba.« (E. Kocbek: »Slovensko poslanstvo«).

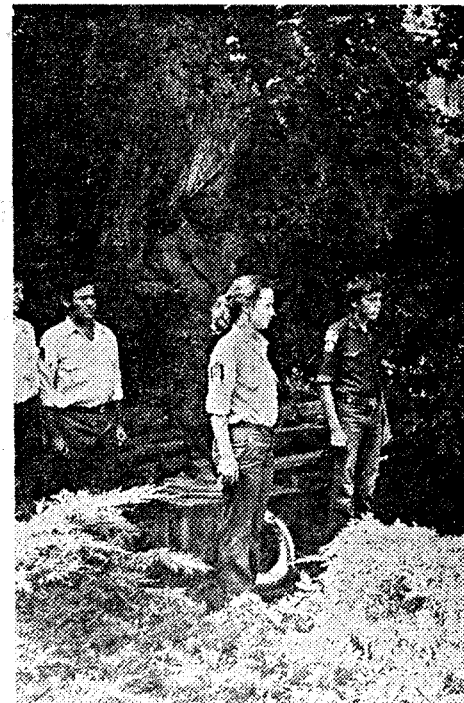
Brigada se je postrojila in mladi so z zastavo na čelu in s partizansko pesmijo na ustih zakorakali proti stavbi, v kateri je nekoč zasedal Avnoj, danes pa je to Muzej drugega zasedanja. Na tesnem dvorišču je spomenik Mošu Pijadi, znanemu revolucionarju, slikarju, publicistu in prevajalcu Marxovega Kapitala. Mladi avnojci in mladi iz Jajca so se zbrali okrog spomenika, Slovencem pa je k prazniku čestital pod predsednik občinske skupščine Čazim Hadži-Osmanović.

— Dragi mladi bratje, — je dejal, — ko danes daleč od svojih družin proslavljate svoj narodni praznik, bodite trdno prepričani, da je vaš prihod v Jajce praznik vseh naših občanov. Naš delovni človek izredno dobro pozna slovensko mladinsko brigado Avnoj, ki nas obišče vsako leto na svoji zgodovinski poti. Tudi današnja oddaja naše lokalne radijske postaje je posvečena vam, točneje prazniku slovenskega ljudstva. In zato je 22. julij pravzaprav naš skupni praznik. Na vaši dolgi in naporni poti vam želim, da bi pridobili čimveč znanja o našem osvobodilnem boju, o skupnih znamenjih naših narodov. Dobro spoznajmo našo zgodovino, ki ni samo zrcalo preteklosti, kot nekateri mislijo: naša novejša zgodovina je učiteljica življenja. Srečno hodite k svojemu cilju.

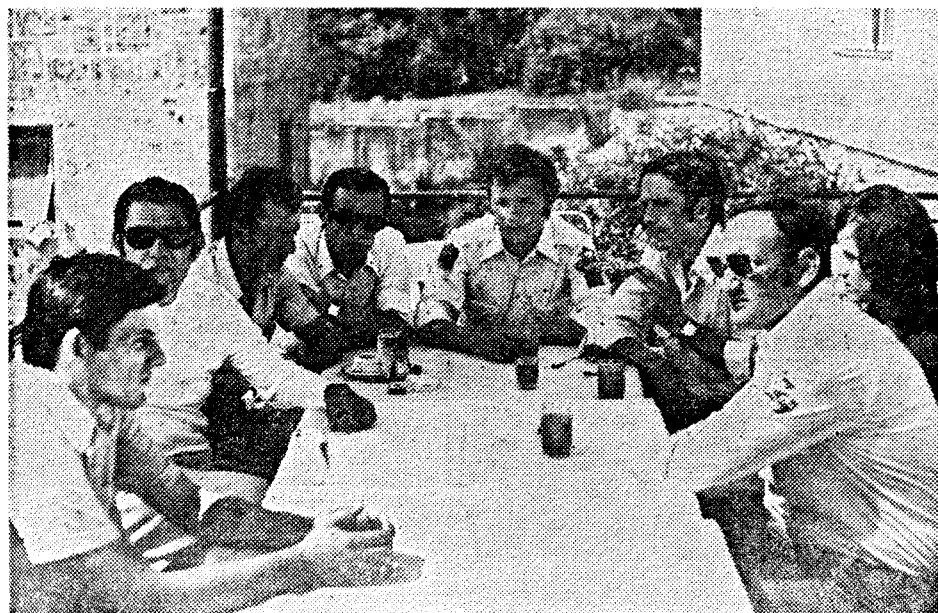
Ob častni salvi je slovenska mladina položila venec na spomenik Moše Pijade, predsednik mladine iz Jajca, Dušan Marković, pa je komandantu avnojske brigade Ludviku Filu podaril sliko Jajca v lesorezu, nekaj zgodovinskih knjig ter na gramofonski plošči posnet govor dr. Josipa Vidmarja na zasedanju v Jajcu. Potem so si mladi ogledali muzej, kjer sta jim o pomenu in poteku drugega zasedanja spregovorila upravnica muzeja in naš zgodovinski svetovalec Janko Gregorič.

Istega dne popoldne je brigada v svojem taboru priredila še eno slovesnost. Svojim zvezstim prijateljem iz doma kajakašev — upravniku Andjelku ter delavcema Ahmetu in Zvonetu so mladi podarili brigadne srajce. Tako je slovenska mladinska brigada Avnoj-73 dobila še tri nove člane, ki so se istega večera kot izredno prizadevni in zaslužni domačini udeležili brigadnega tabornega ognja ter partizanskega mitinga na obali Plive.

(Nadaljevanje prihodnjilj)

Venec slovenske mladine sta pred spomenik Moše Pijade položila slovenska mladinka in hrvatski mladinec — oba udeleženca letošnjega pohoda.

Predstavniki slovenske mladine v pogovoru s predstavniki družbenopolitičnih organizacij Jajca. Z leve proti desni: predsednik OK ZM Jajce Dušan Marković, podpredsednik občinske skupščine Čazim Hadži-Osmanović, sekretar OK ZM Mustafa Ademović, sekretar OK ZK Muhidin Kapidžić, komandant brigade Avnoj-73 Ludvik Filo ter sekretar in predsednik RK ZMS Zdene Mali in Ljubo Jasnić.

ŠOSTANJ

INVALIDI OBISKALI »GORO JURIŠEV«

Združenje vojaških vojnih invalidov Šostanj je organiziralo skupinski članski izlet z avtobusom na goro jurišev — Graško goro. Izleta se je udeležilo 67 članov in članic ZVVI iz Šostanja in okolice, med njimi je bilo nekaj borcev invalidov, ki so se v februarjskih dneh 1944 leta borili kot borci NOV z mnogo močnejšim in bolj oboroženim sovražnikom, prav tako pa so bile med njimi žene padlih borcev mož ali njihovih sinov, ki so padli v narodnoosvobodilni vojni. Izletniki so obiskali tamkajšnje domačije, ki so nekoč nudile zavetišče našim borcem, jih obveščale in jim dajale vse, kar so premogle, samo da bi vzdržali v borbi. Udeleženci izleta so pri spomeniku na Graški gori počastili spomin 320 padlih borcev, ki so v tej borbi na »gori jurišev« žrtvovali svoja življenja za našo svobodo. O pomenu narodno osvobodilnega boja je spregovoril predsednik ZVVI Šostanj prvo borcec Ivan Gušič, o poteku pohoda in borbi 14. udarne divizije pa je govoril udeleženec pohoda in borbi 14. divizije Milan Pugl. Sekretar ZB NOV Šostanj pa je seznanil navzoče z zbiranjem podatkov za pisanje krajevne kronike in jih prosil za ustrezno pomoč.

Tokrat je bilo prvič, da je pripeljal avtobus izletnike na Graško goro po novi, dobro vzdrževani in napravljeni makadamski cesti, ki je tako približala ta zgodovinsko važen partizanski kraj ljudem, da si lahko ogledajo to lepo planinsko krajino, ki je med NOB mnogo pomenila in bi danes lahko bila lepa turistična izletniška planinska točka.

Celotno organizacijo izleta je vodil sekretar ZVVI Šostanj Mihael Kortnik, ki je skrbel za prehrano udeležencev in razvedrilo. V senci sadovnjaka domačije Matulovih so se prav dobro počutili.

Takih skupinskih izletov si borci invalidi in partizanske mamice ter vdove še želijo.

M. V.

MIRNA

ZBRALI SO SE BIVŠI TRPINI IZ ZAPOROV IN TABORIŠČ

V lepem nedeljskem popoldnevu 12. t. m. so se zbrali v senčnem dvorišču Daninega gostišča v Mirni bivši politični zaporniki, interniranci in izgnanci iz trebanjske občine. Njihovo vsakoletno srečanje je že tradicionalno (letos je bilo že dvajseto po vrsti).

Med lepim kulturnim programom — izvajal ga je moški pevski zbor iz Mirne — sta navzočim spregovorila predsednik občinske komisije bivših političnih zapornikov, internirancev in izgnancev tovariš Bizjak, ki je orisal našo ljudsko vstajo in v njenem okviru poglavje sovražnikovih represalij, ter predstavnik republiške komisije za politične zapornike, internirance in izgnance France Sušteršič. Leta je med drugim poudaril, da je letošnje srečanje še pomembnejše zato, ker je pred nami trideseta obletnica osvoboditve iz italijanskih zaporov in taborišč. Ta obletnica je hkrati priložnost, da znova opozorimo široko javnost na zločine, ki jih je počel fašizem in ki jih ne smemo pozabiti. Naj vidi zlasti mlajša generacija, ki druge svetovne vojne ni doživela, česa vse je zmogla fašistična ali kakšna nji podobna strahovlada. Zato naj tembolj prizadevno sodeluje pri pripravah na vseljudski odpor proti vsakršni morebitni agresiji. Naše geslo naj bo: Nikoli več pod tujčeveto peto, nikoli več Raba, Gonarsa, Renicija, Dachaua, Mauthausna, Auschwitza! Nazadnje je pohvalil trebanjsko komisijo, ki je ena izmed najbolj aktivnih v Sloveniji, in zaželel navzočim še več takih srečanj.

Popoldan, ki je minil med obujanjem spominov in ob zvokih glasbenega ansambla, bo ostal vsem udeležencem srečanja v prijetnem spominu. Razšli so se z željo, da bi se prihodnje leto spet zbrali živi in zdravi.

PODNART

PARTIZANSKO SREČANJE

ZB NOV Podnart bo 25. avgusta 1973 priredilo v kulturnem domu v Podnartu tretje partizansko srečanje.

Namen prireditve je ponovno srečanje vseh partizanov, ki so pred vojno živeli v Podnartu in okolici, s tovariši, ki še sedaj živijo na območju krajevne skupnosti Podnart.

Začetek srečanja bo ob 18. uri v kulturnem domu. ZB NOV Podnart bo pripravilo za udeležence kulturni program z govorom in recitacijami. Na prireditvi bo pel komorni moški zbor iz Podnarta. Po kulturnem programu bo prosta zabava.

CIRIL ROZMAN

PTUJ

ŽE PETNAJSTIČ OBČINSKI PRAZNIK

Občani mesta Ptuja in okolice so letos že petnajstič praznovali svoj občinski praznik, ki so ga kot že tudi vsa leta doslej kronali z pomembnimi delovnimi zmagami.

Odborniki splošnega občinskega odbora so imeli najprej svečano sejo, na kateri so obudili spomin na herojsko borbo prvih slovenjgoriških partizanov kot so bili bratje Reš, Osojnik, Kramberger, Lacko in drugi. Seji in drugim občinskim svečanstvom so prisostvovali tudi člani delegacije iz pobratenega Arandjelovca iz Srbije.

Letos so kot že tudi prejšnja leta med drugim v Ptuj odpri kar dva pomembna objekta, in sicer novo trgovino Elektrotehne iz Ljubljane in Mercatorjevo skladišče, kamor bodo lahko uskladiščili kar 3000 vagonov raznega blaga za široko potrošnjo. Naj omenimo samo, da je Mercator imel do sedaj svoja skladišča v Ptuj na več kot na 100 krajih, kar je seveda zelo oviralo izbiro blaga.

Praznovanja se je udeležilo precejšnje število občanov, zlasti članov zveze borcev, ki so tako obujali spornine na svojo revolucionarno pot in ki še danes stojijo v prvih borbenih vrstah za lepši jutrišnji dan.

F. HOVNİK

GORNJA RADGONA

PRISRČNO SREČANJE STARIH BOJNIH TOVARIŠEV

Predpreteklo nedeljo je organizirala Zveza prostovoljnih borcev za severno mejo, odbor Gornja Radgona, srečanje nekdanjih prostovoljcev, ki so preprečili, da bi pripadel velik del severne Slovenije Avstriji in pod vodstvom generala Maistra ohranili Maribor Jugoslaviji. Srečali so se koroški borci iz Ljutomerja, Velenja, Maribora, Šostanja in Gornje Radgone.

Koroški borci so se zbrali pred spomenikom v Gornji Radgoni, kjer so položili venec in kjer jih je s prisrčnimi besedami pozdravil predsednik občine Branko Zadavec. Dejal je, da si šteje v čast, da lahko pozdravi v obmejni občini nekdanje borce, ki so tudi Gornjo Radgono ohranili današnji socialistični domovini. Pred spomenikom se je zbralo nad 150 borcev za severno mejo; to so že starejši tovariši, ki pa so še vedno zdravni in čili, čeprav jim je čas naložil že lepo število let.

Po kratki komemoraciji pred spomenikom, ki je namenjen naši socialistični revoluciji in vsem žrtvam, ki so padle za svobodo iz gornjradgonske občine, so koroški borci strumno odkorakali na pokopališče, kjer počiva v skupnem grobu 18 padlih koroških junakov in 6 upornih slovenskih vojakov, ki so se leta 1918 uprli avstrijskim soldaškim oblastem in zahtevali konec svetovne morije. V vznesenih besedah je orisal pomen borbe za severno mejo predsednik republiškega odbora zveze prostovoljcev tovariš dr. Maks Pohar, ki je podrobneje opisal borbe za avstrijsko Radgono, ki so jo morali zapustiti šele na zahtevo antantnih sil, ki so jo krivično prisodili Avstriji, čeprav živijo v njeni okolici še danes naši ljudje, naši Prekmurci. Če bi ne bilo koroških prostovoljcev z generalom Maistro na čelu, bi morda današnja državna meja segala prav do Ptuja ali pa še niže.

Zato je bilo prav, da smo počastili z enominutnim molkom vse tiste, ki niso doživeli svobode, pač pa jih je vzela vase slovenska zemlja in ji tako dali vse, kar je pri človeku najbolj dragoceno — življenje.

Dr. Maks Pohar, predsednik republiškega odbora zveze prostovoljcev-borcev za severno mejo, je obudil misel, da naj bi dobili mrtvi junaki dostojen spomenik, kot so ga že v Gornji Radgoni, pa ga je porušil nemški okupator že prvi dan, ko je aprila 1941 vdrl čez Muro.

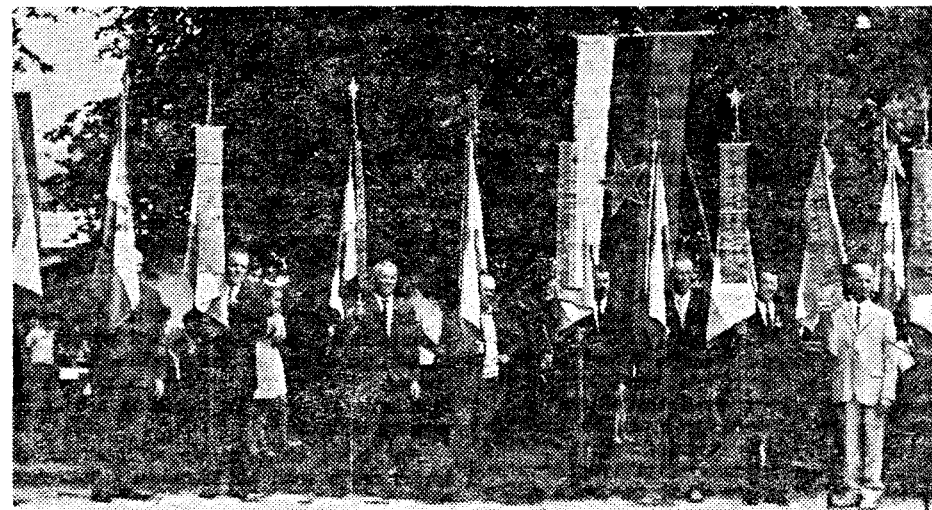
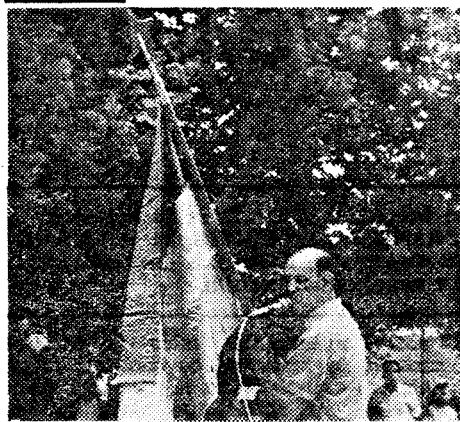
M. G.

NOVA GORICA

SEJA OBČINSKEGA ODBORA ZRVS

Predsedstvo občinskega odbora ZRVS Nova Gorica je nedavno imelo deveto redno sejo, na kateri so obravnavali dosedanje izvajanje programa strokovne vzgoje za leto 1973. Dogovorili so se o pripravah predlogov za odlikovanje zaslužnih članov ZRVS in za pripravo tekmovanja osnovnih organizacij RVS v taktično-orientacijskih pohodih v občinskem merilu. Seznanili so se z osnutkom programa strokovne vzgoje za leto 1974. S programom soglašajo, vendar menijo, da je nujno poskrbeti za pravočasno izvajanje tistih tem, ki jih bodo predavali po organizacijah. Imenovali so petčlansko komisijo, ki naj bi do 15. avgusta pripravila osnutek nalog in določila za tekmovanje RVS v taktično-orientacijskem pohodu za prvo, drugo in tretje mesto v občinskem merilu. Osnutek bo nato obravnaval širši aktiv rezervnih vojaških starešin. Sklenili so, da bodo v prihodnje več pozornosti

BOŠTANJ

Ceprev je že nekoliko pozno, vam pošiljam fotografije s proslave razvitja prapora združenja borcev Boštanj ob Savi, ki je bila 22. julija letos. Zgoraj levo: predsednik ZB Boštanj Tone Možič razvija prapor. — Desno: Delegacija treh boštanskih borcev je odnesla na pokopališče venec petim padlim borcem. — Spodaj: udeležba praporov združenj borcev iz sevniške občine.

KAREL ZORKO

posvetili pouku iz topografije po organizacijah RVS, da v začetku septembra skličejo razširjeno sejo odbora in da pripravam za nove volitve dajo večjo pozornost. Menja so, da bi bili izpiti mnogo boljši, če bi bila programska vprašanja iz vojaške teorije objavljena v Naši obrambi. Precej pomanjkljivosti se je tudi pokazalo pri poznavanju topografije in taktike. V celoti so rezultati izpitov zadovoljivi.

Spregovorili so o postavitvi spomenika Sergeju Mašeri v Novi Gorici in o vključevanju zveze rezervnih vojaških starešin v pohod mladine po poteh goriške fronte.

Na koncu seje sta Emil Markočič in Marino Bastjančič predsedstvu občinskega odbora ZRVS opisala svoje vtise s tretjega zveznega srečanja RVS 4. julija v Belčistu v Makedoniji in s praznovanja 30-letnice bitke na Sutjeski.

MILE GOJKOVIČ

POSTOJNA

NE SMEMO JIH POZABITI

Trideset let je minilo — spominjamo se žalostne obletnice, ko je devetnajst naših vrlih Primorcev padlo kot talci. To se je zgodilo ob večerenem mraku v Postojni 28. septembra 1943; rablji so pridivljali v zapor, pograbili naše fante in jih odgnali po mestu po javorniški cesti na morišče. Žrtve so si morale same izkopati grob. Zdaj je tam na njihovem spomeniku vklezano v kamen: »Umrli smo, da vi živite«.

Večinoma je ostalo neznano, kdo so bili ti nesrečni ljudje, od kod so jih prignali v postojnske zapore. Mogoče je le domnevati za nekatere. Kmalu po vojni so žrtve prekopali in jih pokopali na postojnskem vojaškem pokopališču. Z globokim spoštovanjem obiskujemo njihov grob — tako odrasli kot šolska mladina. Ni pa ostal tudi pozabljen kraj, kjer so padli. Tam sta postavljena dva spominska kamna z napisom. To je med javorisko cesto in cesti, ki drži k mladinski koči, zato se pogosto ustavljamo na poti mimo. Dobro se zavedamo, da tudi teh žrtve za našo svobodo ne smemo nikdar pozabiti. Posebej pa se bomo spominjali tridesetletnice njihove smrti.

ANDREJ MIKLAČIČ, st.

RAVNE NA KOROŠKEM

POSPEŠITI AKCIJO ZBIRANJA PRISPEVKOV ZA DOM V KUMROVCU

Na Ravnah na Koroškem želijo zbrati za gradnjo spominskega doma borcev NOV in mladine Jugoslavije v Kumrovcu najmanj 220.000 dinarjev. Akcijo zbiranja prispevkov vodi poseben odbor pri Občinskem odboru ZB NOV Ravne na Koroškem in v katerem so predstavniki vseh družbenopolitičnih organizacij. Odbor je, med drugim, predlagal vsem delovnim organizacijam v Mežiški dolini, da prispevajo v sklad za gradnjo spominskega doma borcev NOV in mladine Jugoslavije v Kumrovcu tudi po vsaj 10 dinarjev na zaposlenega.

Vendar pa na Ravnah na Koroškem ugotavljajo, da je še precej delovnih organizacij, ki prespevka, ki ga je predlagal odbor, še niso nakazali. Do začetka meseca

julija so, po podatkih Občinskega odbora ZB NOV Ravne na Koroškem, nakazale delovne organizacije iz Mežiške doline za spominski dom v Kumrovcu le 56.500 dinarjev, od tega Zelezarna Ravne na Koroškem 50.000 dinarjev.

Vse tiste delovne organizacije v občini Ravne na Koroškem, ki doslej še niso izpolnile obveznosti, bodo znova opozorili, da čimprej vplačajo prispevek v sklad za gradnjo spominskega doma borcev NOV in mladine Jugoslavije v Kumrovcu. Po dopustih pa bodo znova začeli tudi z drugimi akcijami za zbiranje prispevkov za spominski dom v Kumrovcu, da bi čimprej dosegli predvideno vsoto — 220.000 dinarjev.

— M —

IDRIJA

ŠTIRI NOVE KOMISIJE

Pred kratkim so v Idriji imenovali iniciativni odbor severno primorskega okrožja. Na drugi seji tega odbora, dne 9. avgusta, so razpravljali o predloženem programu ter sklenili, da bodo ustanovili štiri komisije, in sicer: za proučevanje zgodovine, za razvijanje revolucionarnih tradicij, za zdravstvena in socialna vprašanja borcev in aktivistov OF ter komisijo za vključevanje aktivistov OF v komisije za splošni ljudski odpor. V te komisije bodo vključili tudi mlade, ki naj bi nadaljevali tradicije OF.

Pregledali so seznam nekdanjih aktivistov severno primorskega okrožja OF ter ugotovili, da je pomanjkljiv, od teh pa je tudi že več umrlo. Zato se pozivajo nekdanje aktiviste, da se prijavijo.

Program dela bodo predložili ustanovni skupščini severno primorskega okrožja OF, ki bo 23. septembra v Cerknem, ob prazniku idrijske občine.

JANEZ JERAM

REŠITEV KRIŽANKE ŠTEV. 72

VODORAVNO: KRASOTICA, RE-TINITIS, AMERICAN, MINA, LOJ, NAZARJE, BO, GORA, SERVER, KOBALT, TR, ARGO, ANADIR, SI-VOST, AKTER, KOLINE, ILOVKA, NONA, OM, DEBI, IR, OBAD, VA-ZA, ABERACIJA, AKI, OSAR, MEL, VALETA, KOR, STREMENTICA, NO-VI, SK, TINTA, URNA, LAKOTA, KIT, DESETAR, RAB, AKA, RE, SIRIJA, ANO, ZAGAN LES, TOR-NADO, ANE, AR, GINA, AJAS, NA-SA.

Na osnovi žreba in pravih rešitev prejmejo: Knjižno nagrado »Veliki petek« LAPANJA FRANC, natakar v hotelu »Triglava«, p. 66000 Koper, knjigo »Jezdec brez konja« bomo poslali dijakinji NOSAN METI, Tomšičev trg 17/I, p. 63000 Celje in »Rdeči signali« COZ MATJAZU, Štebilska 15, p. 61231 Crnuče.

Nagrajencem bo založba »Borec« razposlala knjižna darila po pošti.

Uprava

OBDRŽIMO STARO HIMNO!

Nasha himna je že pred stoletjem navduševala naše prednike. Tudi borci smo jo peli pri dviganju in snemanju naše zastave.

Nekateri dopisniki so že pisali o naši stari himni v zvezi z razpisom za izbiro nove himne. Če bi dobili novo himno, bi torej razveljavili staro po sto trinaestih letih. Mišlim, da bi bilo za ves slovenski narod zgrešeno tako zavreči pesem, zlasti za nas borce, ki smo z njo šli v boj do končne zmage.

Naj po starih časopisnih zapiskih zapišemo, kako smo dobili himno »Naprej zastava slave!«

V šestdesetih letih prejšnjega stoletja je študiral na Dunaju lepo število nadarjenih slovenskih visokošolcev. Med njimi sta bila tudi Davorin in Simon Jenko. Večkrat so se shajali in ob takšnih priložnostih tudi veselo prepevali naše pesmi. Davorin in Simon nista bila brata in niti ne sorodnika. Rodila sta se oba leta 1835. Bila pa sta si kar najbolj sorodna po miselnosti in narodni zavednosti. Oba sta živila čutila nesrečno usodo zatiranega slovenskega naroda. Združila sta se — pesnik in skladatelj ter nam ustvarila koračnico »Naprej zastava slave!«. Simon je napisal besedilo, Davorin pa ga je uglasbil. To je bilo 16. maja 1860. Davorin je pesem takoj harmoniziral. Prvič so to koračnico javno zapeli 22. oktobra 1860. Kmalu so jo sprejeli za svojo bojevitno pesem zavezni Slovenci, radi pa so jo peli ali igrali na slavnostnih prireditvah zlasti Čehi in Hrvati. Po toliko letih jo pojemo še dandanes.

Zmeraj sem za to, da moramo obdržati, kar imamo, kar je našega. Naši predniki so peli to pesem, peli smo jo mi, borci, in naj jo pojo še prihodnji rodovi!

MIRKO HRAST

NEPOTREBNI ZAPLETI PRI POGREBIH

Pogosto beremo o nekaterih neljubih dogodkih pri pogrebi, ker posamezni duhovniki zahtevajo, kar ni v skladu z našo družbo in škoduje sožitju ter razumevanju med verskimi skupnostmi in našo skupnostjo. Glede zahtev posameznih duhovnikov, da mora biti križ na čelu pogrebne spreveda, češ da sicer ne bo cerkvenega pogreba, opozarjam na okrožnico ljubljanskega nadškofjskega ordinariata št. 3/1967, ki jo je podpisal ljubljanski nadškof dr. Pogačnik; v njej je jasno zapisano, da se zastave v pogrebnem sprevodu vrstijo pred križem. Prav tako »Krščanski obrednik« na strani 17 pravi, da je križ pred duhovnikom, ker sodi k njemu.

Naloga družbenopolitičnih organizacij je, da takšne zadeve urejajo same, in sicer tako, da je že vse urejeno PRED SAMIM POGREBOM, saj je zelo mučno in neprijetno, če se prepražjo na pogrebu. Če bomo spoštovali predpise — tako organizacije, družstva kot duhovniki — pač ne bo nobenih neljubih zapletov.

BORIS DEBELAK

ČESTITKA IN OBVESTILO

Zveza združenih borcev NOV občine Jesenice je poslala Jožetu Vidicu naslednjo čestitko:

»V imenu predsedstva ZVB NOV občine Jesenice ti iskreno čestitam ob izidu tvoje druge knjige: »ZLOČIN PRI LENARTU« in prejeti nagradi. Pozdravljamo tvojo prizadevnost pri zbiranju zgodovinskega gradiva in razčiščevanju mnogih nerešenih zadev iz časa NOB.

Zelimo še nadalje sodelovanja in še novih uspehov pri tvojem delu. Tovariški pozdrav! Predsednik: Franc Konobelj — Slovenko.

Občina Škofja Loka pa je avtorja knjige obvestila:

»Sporočamo Vam, da smo naročili 30 izvodov knjige Zločin pri Lenartu. Hkrati Vas obveščamo, da smo vašo knjigo poklonili tov. Nikoli Ljubičiču, zveznemu sekretarju za narodno obrambo in tov. Stanetu Potočarju, načelniku generalštaba oboroženih sil SFRJ, ki sta se pred kratkim mudila na uradnem obisku v Škofji Loki.

Dve pomembni obletnici v Rušah

Zanimivo naključje je, da sta si letnici 1941 in 1914 nenavadno podobni, zlasti še, ker imata za nas poseben zgodovinski pomen. Še dva datuma, dva junijska dneva, in sicer 28. junij 1914 in 22. junij 1941. Prav je, da na takšne datume opozarjamo mlajši rod, ki sam neposredno ni doživel usodnih zgodovinskih dogodkov.

Dne 28. junija 1914 smo v Rušah pri Mariboru na veliki sokolski slavnosti proslavili spomin na usodno vidovdansko bitko, ko je srbski narod izgubil svojo samostojnost. Ruše so bile slavnostno okrašene. Včasih so Ruše imenovali »mali Beograd«. Tedaj je ta kraj sprejel velikansko množico našega obmejnega naprednega ljudstva. Ko so se na slavnosti zvrstili govori in po sokolskih nastopih, so množico nenadno napadli oddelki žandarjev; začeli razganjati ljudi, jih legimitirati, poditi. Mi pa smo odgovarjali z glasnimi vzkliki: »Dol z Avstrijo!«, »Dol s Habsburžani!«, »Živela svoboda!«. Ta surovi nastop orožništva je povzročila novica, da je prav tistega dne, 28. junija, v Sarajevu revolucionarni Princip ustrelil avstrijskega prestolonaslednika Franca Ferdinanda, ki je prišel v Bosno na manevre avstro-ogrške vojske, kar je bilo izzivanje sosednje Srbije.

Znano je, da se je mesec dni po tem dogodku začela prva svetovna vojna s tem, da sta Avstro-Ogrska in Nemčija napovedali Srbiji vojno. Vojna se je potem vlekla do novembra 1918.

Oblastniki stare monarhije so takoj ob začetku vojne odgnali v graške zapore naše zavedne Rušane, potem pa še druge udeležence ruske sokolske prireditve in znane slovenske rodoljube. Značilno je, da so ob začetku druge svetovne vojne imeli gestapovci na svojih seznamih tudi Rušane in druge narodnjake, ki so jih zaprli med prvimi in jih potem odgnali v taborišča ali v izgnanstvo v Srbijo.

Dne 22. junija 1941 v zaporih meljske vojašnice v Mariboru... V teh zaporih smo že prvega dne zvedeli, da je tedaj Hitler brez vojne napovedi napadel Sovjetsko zvezo. V teh zaporih sem imel moški pevski zbor, ki pa je bil pravzaprav prva organizacija OF, v stalni zvezi z organiziranimi člani OF v Mariboru. Vso noč od sobote na nedeljo, med 21 in 22. junijem, nismo mogli niti zatisniti očesa zaradi ropota vojaških vozil, ki so bila na poti proti vzhodni fronti. Kakor navadno, smo v nedeljo, 22. junija, nastopili s pevskim zborom na dvorišču vojašnice, kjer smo dogovorno zbrali vse zapornike. Uvodno smo zapeli z nepopisnim navdušenjem »Od Urala do Triglava« in poželi odobravanje ne le zapornikov, marveč tudi zaporniških stražarjev z njihovim po veljnikom, nekdanjim hotelirjem; ta dan so namreč bili v službi Dunajčani, ki so nam bili naklonjeni. Toda potem je nekdo v štabni pisarni pojasnil nacistom pomen in vsebino pesmi... Omenjeni Dunajčan mi je pomagal, da so me z družino poslali v Srbijo. Tam so me pozneje iskali kot »pomotni« odposlanega, da bi me poslali v uničevalno taborišče. Živel sem v Kragujevcu pod drugim imenom.

MIRKO VAUDA

POIZVEDBA

V juliju 1944 je na Primorskem pri vasi Kožbana v Brdih padel moj brat Tone (rojen 1919). Po pripovedovanju je baje kot kurir spremljal na pohodu nekega »komandanta« in pri tem padel v nemško zasedo. Medtem ko je Tone obležal mrtev, je komandant ušel smrti.

Zel bi vedeti, kdo je bil ta komandant, njegovo ime in naslov, če še živi, kateri partizanski enoti sta pripadala ter druge podrobnosti.

Prosim vsakogar, ki o tem ve kaj več, da mi sporoči na moj naslov ali na uredništvo »TV 15«.

LOJZE ŠTRUMBL
Likovičeva 3/a
64270 Jesenice

imeli smo ljudi

Karel Kačar-Drago

Končala se je življenjska pot Karla Kačarja-Draga. — Rodil se je leta 1906 v delavski družini v Celju. Oče je bil železničar, ki se je med prvo svetovno vojno pri delu ponesrečil in ostal invalid. Poslej je morala mati sama preživljati otroke. Karel je končal meščansko šolo. Izučil se je za avtomehanika in soferja. Med okupacijo se je leta 1941 preselil v Ljubljano in se takoj povezal z OF. Med drugim je sodeloval pri akciji, da bi rešili Toneta Tomšiča. Januarja 1942 so ga Italijani prišli in postavili pred vojaško sodišče. Obsojen je bil na osem let ječe; odgnali so ga v Italijo. Aprila 1944 se je izčrpan vrnil domov. Po osvoboditvi, še zmeraj bolehen, je delal kot sofer.

Zoran Zupančič

Zoran Zupančič iz Motnika nas je po mučni bolezni za vedno zapustil; bilo mu je 62 let. Rodil se je v Čemšeniku. Kot rudar je vse svoje moči zapustil v zagorskem premogovniku. — Med vojno je kmalu začel sodelovati v osvobodilnem gibanju. Med borbe pa se je uvrstil sredi leta 1944. Bil je v zasavskem bataljonu in pozneje v VDV. Po vojni je sodeloval v družbenopolitičnih organizacijah. Odlikovan je bil z medaljo za hrabrost. Med ljudmi je bil zelo priljubljen. Ohranili ga bomo v lepem spominu!

Anton Pajntar

Od Antona Pajntarja iz Podbrda smo se nedavno za vedno poslovili. Bilo mu je 68 let. V življenju je mnogo pretrpel. Iz domačega kraja je v dobri italijanske okupacije pobegnil leta 1918. Zaradi oče-

tove smrti pa se je kmalu vrnil. Leta 1942 so ga Italijani internirali. Po italijanski kapitulaciji je sodeloval v osvobodilnem boju do konca vojne. Odlikovan je bil za hrabrost in za zasluge za narod. Po vojni je bil železničar. Kot član ZK je sodeloval v družbenopolitičnem življenju. Na zadnji poti ga je spremljala množica soborcev, sodelavcev in domačinov.

Franc Kozina

Od Franca Kozine smo se 16. julija za vedno poslovili Struževčani v Kranju. — Rodil se je leta 1912 v delavski družini v Struževem. Ze v mladosti se je pridružil naprednemu delavskemu gibanju. Med vojno se je leta 1944 pridružil partizanom, kjer je bil tedaj že njegov brat Slavko. Franc je bil sprva mitraljezec v kokrskem odredu, pozneje pa je bil premeščen v VDV. Po vojni je delal v tovarni Sava v Kranju in sodeloval v družbenopolitičnem življenju v podjetju ter na terenu. Opravljal je celo vrsto odgovornih političnih nalog. Dolga leta je trpel zaradi posledic vojne in zahrbtna bolezen mu je prestrigla nit življenja. Ohranili ga bomo v trajnem spominu!

Gvido Mraz-Zvone

Gvido Mraz-Zvone, znani družbenopolitični delavec v Slovenskih Konjicah, je nenadno umrl 20. julija. Bil je direktor gostinskega podjetja. — Rodil se je leta 1921 v Trbovljah v delavski družini. Med vojno se je kmalu uvrstil med partizane. Odlikovan se je pri številnih akcijah in v bojih. Ob koncu vojne je bil oficir v tretji brigadi VDV. Kmalu je prišel po službeni dolžnosti v Slov. Konjice, kjer je ostal do smrti. Nad četrto stoletja je bil sredi družbenopolitične dejavnosti gornje dravinjske doline. Več let je opravljal odgovorne naloge na nekdanjem poljčanskem okraju. Nekaj časa je tudi vodil podružnico komunalnega zavoda za socialno zavarovanje Celje. Za svoje delovanje med narodno-osvobodilno vojno in po vojni je prejel več odlikovanj, v JLA pa je napredoval do rezervnega kapetana. Leta 1953 je uspešno končal politično šolo v Beogradu in potem pridobil znanje upo-

rabil v korist skupnosti. — Ob odpremu grobu mu je spregovoril v slovo soborec Milan Ivanuš-Vencel iz Oplotnice.

Ferdinand Drobič

Ferdinand Drobič s Koroške Bele je umrl 9. julija. — Rodil se je leta 1913 na Koroški Beli. Pred vojno je nekaj časa delal v jeseniški železarni. Med okupacijo so ga Nemci med prvimi našimi ljudmi z družino odgnali v taborišče v Senvidu, od koder so jih potem odvažali v izgnanstvo. Preselili so jih v Srbijo. Tam je Drobič leta 1942 odšel k partizanom. Bodel se je v enotah I. srbske armade, med drugim tudi na sremski fronti. Po vojni je delal v jeseniški železarni. Z ženo Emo sta imela pet otrok, ki sta jih lepo vzgojila. Drobič je bil dober oče in priljubljen med svojimi delovnimi tovariši.

Rudolf Novak

Rudolf Novak z Jesenic je umrl v svojem trinosemdesetem letu 13. julija. Rodil se je leta 1891 v Radečah v družini desetih otrok. Ze štirinajstleten fant je začel delati v jeseniški železarni. Med prvo svetovno vojno je preživel bitke na Dobrodo in na soški fronti, kjer je bil hudo ranjen v pljuča. Po vojni je spet delal v jeseniški železarni do upokojitve, ko je imel 47 let delovne dobe. Marljivo je sodeloval v invalidski organizaciji že pred drugo vojno. Med okupacijo je z vsemi močmi podpiral osvobodilno gibanje. Njegov sin je padel kot borec. Novak je bil vnet delavec ZVVI in v domačem kraju prvi predsednik njene organizacije.

Ivan Sivec

Ivana Sivca iz Sužida pri Kobaridu smo spremlili na zadnji poti 6. julija na kobaridsko pokopališče. Rodil se je leta 1913 v Ljubljani. Bil je eden tistih Primorcev, ki so jih fašistični oblastniki na

začetku leta 1941 poslali v kazenski bataljon na Sardinijo. Sivec je bil med ustanovitelji prvega odbora OF v vojaških enotah na območju Capiglija. Postal je žrtev izdajalca; maja 1942 so ga prišli in pri njem našli letak z razglasom OF. V zaporu so ga mučili več mesecev, nakar so ga oktobra 1942 obsodili pred rimskim sodiščem na 30 let ječe. Posledice večmesečnega mučenja je čutil do smrti. Slava njegovemu spominu!

Marija Klemenc-Marjanca

Marijo Klemenc smo v enainosemdesetem letu 10. julija pokopali v Domžalah, kjer je že pokopan njen brat Urban, spomeničar. Živela je v Kamniku. Malo je ženska, ki so v njenih letih odšla k partizanom. Marca 1942 je rešila vso kamniško četo, da se je izjalovil naklep domačega izdajalca. Spomladi 1943 so partizani spet padli v klešče Nemcem, Marjanca pa je našla rešitev. Toda kmalu potem so družino z Marjanco vred zaprli, potem izgnali na Bavarsko. Marjanca pa je skrbno pripravila pobeg, tako se ji je posrečilo vrniti v domovino. Uvrstila se je med partizane in se kot borka Slandrove brigade ni ustrašila nobenega napora, se udeleževala vseh bojev in bila zgled vsem s svojim pogumom. Po vojni je doma našla požgan dom. Neutrudno je delala v vseh družbenopolitičnih organizacijah, dokler je ni trila bolezen. Prejela je več odlikovanj. Njeno življenje in delo nam bo ostalo trajen zgled.

Slavko Zagorac

Od Slavka Zagorca smo se za vedno poslovili 15. julija v Smartnem pri Litiji. — Rodil se je leta 1912 v kmečki družini v Tephah — Polščniku. Izučil se je za mešarja. V letih nezaposlenosti si je iskal zaslužek kot rudar doma, v Nemčiji in na Nizozemskem. Med okupacijo ga je gestapo kot naprednega delavca kmalu začel zasledovati. Zagorcu se je posrečilo pobegniti iz Nemčije čez Češkoslovaško v domovino in julija 1943 je stopil v Cankarjevo brigado. Pozneje je bil v XV. diviziji. Bil je trikrat ranjen in postal invalid. Napredoval je do poročnika in bil je nosilec več odlikovanj. Po vojni je bil vsestranski družbenopolitični delavec. Nazadnje je bil upravnik počitniškega doma v Smartnem pri Litiji — V slovo mu je igrala litjska godba in pel šmarski pevski zbor Zvon.

Spomini heroja Jožeta Slaka

Znal je poiskati vselej gladko pot in se ogniti vsem ostrinam. Ko je bila potrebna kakšna »operacija«, je to vselej znal prepustiti drugim. Tudi Dermanović je bil Bosanec, a brez veroizpovedi. Bil je šofer, majhne postave, vročerkven, na videz plah. Niti malo ni bil diplomat, nepremisljen in živčen. Na zborih je bila z njim težava. Bil je prepirljiv in gonil je trmasto svoje na ostrino.

Ko sem bil še v samici, sem razglabljal o ljudskih »tipih«. Tako sem si ustvaril mnenje, da npr. Slovence lahko prepoznaš brez vsakega truda. Tudi o Dalmatincu si lahko hitro ustvariš precej trdno mnenje. Toda Bosna je neenotna dežela, vendar boš zadel, kakšen je pravzaprav ta ali oni Bosanec. Najbolj so me zanimali Makedonci. Po zunanosti sem razlikoval dve vrsti: prvi so bili svetlejši, rožnate polti, drugi pa so bili temnopolti. Vsi so bili velike rasti, koščeni, podolgovatih obrazov, z ravnim nosom in z močnimi ličnicami. Rožnate polti je bil tudi naš tovariš Stevo. Govoril je hitro in s posebnim naglasom. Vselej sem ga primerjal z našimi Primorci. Bil je vesel fant in dober tovariš. Njegov oče je bil mali trgovec, sam pa je končal nekakšno trgovsko šolo ali tečaj. Bil je navdušen Makedonec in samozvestno je razlagal zgodovino Makedonije, makedonske razmere in makedonsko narodnostno gibanje. Na Makedonce in Črnogorce so nekateri gledali kot na dva nastajajoča naroda. Stojkič pa se kot Črnogorec nikakor ni mogel strinjati, da so Črnogorci narod, ki nastaja. Skliceval se je na to, da imajo lastno kulturo in zgodovino. Radi smo ga dražili, vendar nam ni zameril.

V zaporu je tako kot v zakonu: ko si zakonca nimata več povedati kaj »novega«, postaneta drug drugemu kot star, že zdavnaj prebran časniki. To, kar privlači ljudi med seboj, je hotenje, da bi drug iz drugega izčrpal vsebino njegove duševnosti. Ko pa ni rnič več novega, nobene skrivnosti, začutiš okrog samo puščobo ter praznoto. Človek zabrede v krizo, kar lahko opaziš v nesrečnih zakonih, še bolj boleče pa je to v zaporih.

Skupnost v kaznilnici je stalno na preizkušnji. Vsak trenutek je nevarnost, da bo pri kom izbruhnila na dan kakšna osebna bolečina. Ti izbruhi se utegnejo stopnjevati do besnosti in divje sovražnosti. Tako se je dogajalo, da so se zaporniki kdaj pa kdaj spopadli celo s pestmi. Ni brez namena, da noži v kaznilnici ne smejo imeti konic in da so na koncu zaokroženi.

V naši sobi je življenje sicer potekalo strogo po pravilih. Vladala je disciplina. Predpisano je bilo, kolikokrat na dan se moraš umiti po obrazu, životu in nogah, kdaj je pomivanje tal, kdaj pometanje. Izredno dobro je delovala naša pošta. Imeli smo štiri »linije«. Bili smo v zvezi z vsemi sobami. Tudi Hrvatje, ki so bili zadržani, so nam morali pri poštni službi pomagati. Največ prometa je šlo po stranišču. To je bilo sicer neprijetno — spuščati ali vleči vrvice s pošiljko po stranišni cevi. Bile so tudi žrtve. Prav tedaj je ležal neki tovariš v bolnišnici, obolen za tifusom. Pred njim je zbolel za to boleznijo »prometnik« četrti sobe (št. 4); to je bila »hrvaška« soba, natančno pod nami v prvem nadstropju. Vendar smo premagovali vse ovire, tako da smo bili vsi v stiku med seboj — vse sobe, Marsikatera »poštna linija« je lahko delovala le, ker je bilo treba precej tvegati in potrebna je bila precejšnja merica poguma. Kdaj pa kdaj je padla kakšna žrtev — kogar so zalotili, je morali v temnico.

V hiši nas je bilo 250, razdeljenih po sobah, vendar smo bili celota, enotni in disciplinirani. Naša soba je bila najrevnejša. Najbogatejši pa je bil vsekakor Šerko. Toda obisk je imel redko, ker je bila pač Ljubljana predaleč. Čeprav smo imeli le redko obiske, smo imeli skoraj vsako nedeljo kakšne priboljške »obližke«, kakor smo jih imenovali. To so bile lubenice, koščki potice, kakšen krof, pečenka... Beograščani v sobi »Andrija« so npr. dobili obisk in obiskovalci so prinesli velike košare najslastnejših dobrot. Po čudovitih poteh so se potem vse te dobrote razlezele po vsej hiši, tako da smo vsi čutili, da je bila nedelja.

Sicer so bile nedelje najbolj pusti dnevi. Ob nedeljah namreč nismo imeli popoldanskega sprehoda in ne večerje. Nedelja je bila prost dan. Krožki so delovali le ob delovnikih. Ob nedeljah smo popoldne šahirali ali čepeli po posteljah, brali ali posedali v gručah po kotih ter prosto »debatirali«. Proti večeru pa smo se zbrali pri Dirmanoviću, da smo se učili peti. Peli smo tiho, da bi ne imeli sitnosti. Dirmanović je imel dober glas; bil je pevec v Sarajevu pri delavskem pevskem društvu. Ko smo peli, se nam je vselej pridružil tudi Sirius. Ta vzdevek je dobil, ker je zmeraj fantaziral o sovjetskem stratosferskem poletu, o balonu »Sirina«. Sirius je pripeval kot črnli.

Sirius je bil že star, plešast in z osivelimi brki. Kot komunista »po jeziku« so ga obsojili na nekaj let. Ni pa nikdar delal v gibanju. Bil je simpatizer in imel je dober jezik. Bil je živahen možiček. Posluha ni imel, znal pa je besedila pesmi na pamet.

Soba je bila precej dobro založena s knjigami. Mnogo je bilo jezikovnih priročnikov za razne jezike. Vsak član naše sobe se je učil kakšnega jezika; nekateri so se učili nemščine, drugi ruščine ali italijanščine. Precej je bilo tudi zemljepisnih, geoloških, bioloških in drugih šolskih ali znanstvenih knjig. Ti naši mizarji, kmetje in delavci so bolj poznali kvantno in relativnostno teorijo oz. celo atomistiko kakor pa kakšen »intelektualec«. No, jaz, ki sem sodil med politične intelektualce, se nisem razumel na te stvari. Mnogi so se zelo resno ukvarjali z matematiko. Spet drugi so se učili knjigovodstva ali se mučili s čim drugim, kar bi jim naj koristilo kdaj v življenju. Z rojakom Petrovičem sem se nekajkrat spri, ker sem mu hotel dopovedati, da je s knjigovodstvom drugače kot z matematiko: dvakrat dva je štiri, pri knjigovodstvu pa je toliko, kakor nanesejo okoliščine. Jezil se je, češ da nimam pojma o knjigovodstvu. Moral sem se včasih smejati, kako se je mučil z zapletenimi računi, ki se jih je lotil, ko ni imel nobene podlage. Imel je fiksno idejo, da bo dobil službo knjigovodje, brž ko ga bodo spustili.

Zvečer po zadnjem zvonjenju, ko so v sobi ugasnili eno luč in ko bi morali biti vsi v posteljah, so ob nekakšni brlivki, petnajstvečni žarnici še zmeraj sedeli marljivi pismarji, pisali ali prepisovali kot kakšni srednjeveški menihi. Manj pomembne zadeve so zapisovali s svčniki na toaletni papir, pomembnejše pa na črtan pisarniški papir iz starih zalog in časov, ko so bile pisalne potrebščine še dovoljene. Nekateri so poleg pismarjev študirali na lastno pobudo, drugi pa po učnem programu za krožke. Včasih smo delali do enih ponoči. Zaradi slabe svetlobe se nam je meglilo pred očmi in bolela nas je glava. Toda v skrivališčih so se kopirali »referati« in njihove kopije — o najrazličnejših vprašanjih. Le nekaj ljudi je vedelo, kje je bilo vse to skrito hkrati s pisalnimi potrebščinami. Nekatera skripta so bila kar mojstrsko izdelana. Spominjam se npr. Horabinove Gospodarske geografije z lepimi risbami. V knjižnici smo imeli tudi po svoje predelanega in »kolektiviziranega« Hajduka Nikolo Šuhaja. Knjige smo posojali tudi po »pošti« drugim sobam.

Soba št. 4 je bila »hrvaška«. Sami kmetje so bili tam in nihče jih ni podpiral. Hrvaška gospoda se je rajši umaknila v samice, da se ji ni bilo treba družiti s »kmetavzarji«. Zgodilo se je celo to, da so gospodje dobili jestvine za vso skupino, pa so si prilastili vse sami in rajši pustili, da se je hrana pokvarila, kakor da bi jo delili z drugimi, čeprav je bila namenjena vsem. S sobo št. 4 smo bili v dobrem razmerju. Bili so pametni ljudje, radičevci. Prav hvaležni so nam bili za knjige in večkrat so nam pisali o kakšni knjigi, ki jim je bila všeč. Vabili smo jih, naj bi pristopili v naš kolektiv. Toda bili so vendar tako močno povezani z nacionalisti, ustaši ali frankovci, da nobena »hrvaška« soba ni upala samostojno nič ukreniti. Hrvaške sobe same med seboj pa so si bile stalno navzkriž. Imeli so svoje vodstvo, svojega Andrijo, ki je odločal. Njihovo vodstvo je bila samozvana gospoda, ki sicer ni uživala zaupanja, a ker so imeli tudi »razsodišče«, so se vsi podrejali. »Razsodišče« je namreč izrekalo celo smrtne kazni. Soba št. 4 bi rada pristopila k našemu kolektivu, a ni smela.

(Se nadaljuje)

PeKo

PROMETNO
HOTELSKO
TURISTIČNO
PODJETJE
VIATOR
LJUBLJANA

VIATOR

TURISTIČNA DEJAVNOST: v turistični agenciji VIATOR in poslovalnicah v Ljubljani, v Kranjski gori, na Jesenicah, na Bledu, na Vrhniki, v Kamniku, v Ravnah, v Slovenj Gradcu, v Ljutomeru in v Zagrebu.

**razprodaja
pri
nama**

Ljubljana – Kočevje
Škofja Loka – Velenje

**poletna
razprodaja**

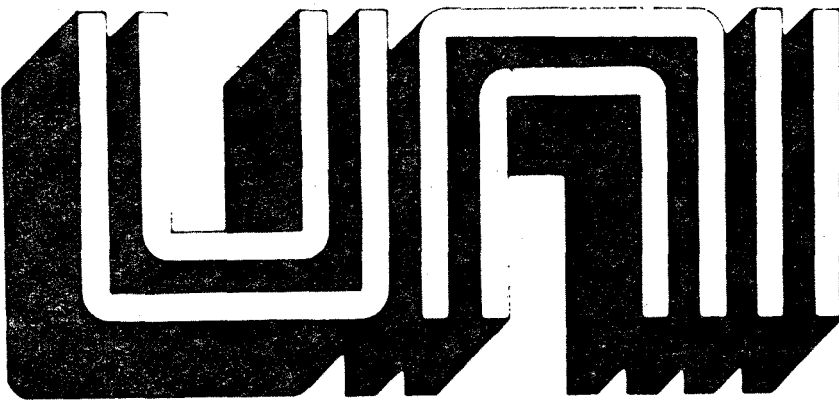
- KONFEKCIJE
- OBUTVE
- KOPALK
- ŠPORTNIH POTREBŠČIN

**poletna razprodaja
pri**

nama

OD 30.7. DO 19.8.1973

**30-50%
ZNIŽANJE CEN**

/program

Industrija
STOL pohištva
STOL Kamnik

**novi stanovanjski pohištveni uni program
v novo odprtem salonu stol interior na duplici pri kamniku**

Po sledovih črnorokcev

Gorenjski muzej pripravlja zbornik z naslovom »VOS za Gorenjsko«. V uredniškem odboru so znani vosovci iz vseh krajev Gorenjske, predsednik odbora pa je Niko Kavčič, ki je bil med vojno član PK VOS za Gorenjsko. Urednica je Mira Mihevc, višji kustos Gorenjskega muzeja v Kranju (zdaj dela pri republiški konferenci SZDL v Ljubljani).

Zbornik bo predvidoma obsegal tri knjige, izšel pa bo do maja 1974 ob 30-letnici ustanovitve organov za notranje zadeve.

Pri pisanju zbornika sodeluje več avtorjev, med drugimi tudi pisec tega prispevka. Za zbornik bom napisal prispevek VOS v boju s črno roko. Toda pri pisanju imam težave, saj mi uredniški odbor (bivših vodilnih vosovcev) doslej sploh še ni povedal, pri katerih vosovcih naj iščem podatke. Po navadi se ljudje oglašajo šele tedaj, ko je napisan kak prispevek. V kakšnih težavah se znajde pisec, pove naslednji primer:

V Gorenjskem muzeju so mi dali na razpolago gradivo, ki jim ga je odstopil republiški sekretariat za notranje zadeve, nanaša pa se na zasliševanje črnorokcev in četnikov po vojni pred preiskovalnimi organi in sodišči. Tako sem med gradivom o zaslišanju črnorokca Janka Sokliča iz Javornika v jeseniški občini našel tudi zanimivo vosovsko poročilo, ki ga v celoti objavljam:

Krajevni poverjenik
OS St. Vid 27/44

Na položaju 14. 3. 1944

Okrožna komisija VOS Škofja Loka

Kakor sem že poročal radi nekega Soklič Jankota iz Javornika, kot glavnega organizatorja plavogardističnega pokreta na Gorenjskem. Sedaj sem dobil precej zanimivih podatkov o tej stvari, kar nam zna precej koristiti glede nadaljnjega razkritja plavogardističnih elementov na Gorenjskem. Ta zadeva se ne tiče mojega sektorja, ali ker se gre za skupne koristi sem dolžan, da vam to stvar takoj pojasnim.

Zgoraj imenovani Soklič Janko-Jovo, kateremu so ta na Javorniku postala prevozna, se je s svojo družino umaknil v Ljubljano, kjer stanuje na Miklošičevi cesti v palači poleg Vojne zavornice v I. nadstropju. Na Gorenjsko prihaja pogosto in se mudi več dni v Kranju, kjer tudi prenočuje pri Slapar Franciju, stavba pokojninskega zavoda, števil. 16/1.

Soklič stoji v najožji zvezi s šefom gestapa na Jesenicah Druschkejem. V Ljubljani z vodilnimi osebnostmi gestapa v banki Slavija, od te firme ima stalno na razpolago avto, s katerim se vozi preko meje. Vsa propaganda, katere se v zadnjem času razpošilja iz najrazličnejših krajev po Gorenjskem raznim ljudem, prihaja potom njega v Kranju v tisočih izvodih. On sam poseduje orožni list s pištolo in avtomatko, katero ima na stanovanju v Ljubljani. Na našo stran prihaja v spremstvu likvidatorjev (črna roka), to so bivši jugoslovanski oficirji in študenti. Sam je sodeloval prvi umoru Valenčiča v Kranju, enako na Jesenicah pri umoru Kunsteljeve.

Njegov zastopnik, uradno imenovan za pokrajinskega vodjo domobranstva na Gorenjskem, je Slapar Franc iz Kranja. Prav tako stoji v najožjih zvezah z Nemci in dobiva od njih vso podporo. Vendar iz previdnosti ne drži propagandnega materiala pri sebi, temveč ga hrani pri Srakarju na Jezerski cesti v spalnici. Sodelavec nima veliko, ker je nesposoben organizator. Njegovo delo zajema le ozek krog zdravnikov (Demšar na stari postji) in advokatov. V celoti le denuncira svoji ideji nasprotne ljudi Nemcem, kateri vse ovadbe z odprtimi rokami sprejemajo in s tem sistematično

iztrebljajo slovenski narod. Vsled tega Nemci vso propagando za Mihailoviča in domobranstvo odobravajo in jim k razmahu še pomagajo.

Pred približno mesec dni izvedena racija v taborišču Ljubljancanov je Sokličeva zamisel. Izjavil je, da vsi, kateri zapuste Ljubljano, nasprotujejo domobranstvu in so somišljeniki partizanov. V zadnjih dneh februarja so Soklič in dva likvidatorja v Bohinju vodili s partizani — terenci pogajanja za izdajo. Isto je dotični že večkrat poizkušal v škofjeloških hribih. Iz Jelovice se je večkrat pri njem oglašil kurir, ki je v januarju prinesel celo deklaracijo vseh nezadovoljnih partizanov, ki naj bi se v slovenski javnosti razglasila.

V bližnjih dneh pripravlja Soklič v zvezi s Slaparjem podobno racijo v Kranju v Luftfahrge-ratwerk Krainburg, seznam vseh nevarnih tipov pa še ni gotov in išče še podatke na policiji v Ljubljani in Škofji Loki.

Pripravlja umore več zaupnikov partizanov sam potem »črne roke«, katero naj bi vsak od umorjenih dobil odtisnjeno na obrazih. Za vse umore ima od Nemcev polnomočje in na razpolago neomejeno količino municije.

Prepisi vseh tajnih pogodb in okrožnic, med njimi tudi od gestapa, bodo morda v najkrajšem času na razpolago.

Tovariško pozdravlja vas
Smrt fašizmu — Svoboda narodu!
Gal I. r.

To je dokument, ki ga pri pisanju o delovanju črne roke na Gorenjskem vsekakor moram omeniti. Medtem se mi zastavljajo nekatera vprašanja: 1. Kje so še druga poročila o črni roki in Sokliču, ki jih omenja Gal? 2. Kdo je Gal; je še živ, je padel, od kje je doma? 3. Od kod je Gal dobival tako natančna poročila o Sokliču, ki ga očitno ni poznal, saj poročilo začne s stavkom o »nekem Sokliču«? 4. Kdo je bil Valenčič, ki naj bi ga Soklič umoril v Kranju? 5. S katerimi terenci se je Soklič pogajal v Bohinju? 6. Je Gal poslal prepise tajnih pogodb okrožni komisiji VOS za Škofjo Loko?

Toliko je vprašanj samo pri branju tega dokumenta. Nadalje sem med arhivom odkril zanimivo poročilo partizanske obveščevalke, terenke, ki je 1944. leta večkrat v Kranju govorila s Sokličem. Vendar na tem dokumentu ni podpisa in ne vem, kdo je bila ta obveščevalka in dobra Sokličeva znanka. Po vojni je Soklič pred preiskovalnimi organi pripovedoval o neki »gosposodi« iz Kranja, ki jo je skušal nagovoriti, da bi postala njegova sodelavka, ker je menda vedel, da dela za partizane. Kdo je bila ta obveščevalka? Se mi bo morda javila?

Nadalje je Soklič pred preiskovalnimi organi priznal, da so črnorokci v Kranju pomotoma ubili nekega zdravnika, morali pa bi »stavbenika Slavca«. Katerega kranjskega zdravnika so pomotoma ubili in kdo je bil tisti Slavec?

Glavni likvidator črne roke, Sokličev spremljevalec, je bil Milutin Ludvigar iz Litije. Za Božič 1942. leta so bile v Ljubljani racije in mnogo Ljubljancanov so odpeljali v garnizijske zapore. Glavni preiskovalec in sodnik je bil bivši radovljiški odvetnik dr. Šmajd, njegov prvi pomočnik in hudoben mučitelj pa Ludvigar, ljubljanski študent. Ludvigar je kot črnorokec moril aktiviste OF na Gorenjskem, Koroškem, v Ljubljani

in po vaseh ob Savi med Ljubljano in Liti-jo. Ob Savi, 5 km od Ljubljane proti Litiji, je spominsko obeležje na katerem je skoraj 50 imen žrtev črne roke (štel nisem, nava-jam približno število). Prosim vse, ki so te-ga zlikovca na kakršenkoli način poznali, naj mi to sporočijo, seveda z opisom dogo-d-ka.

Ker nameravam primerjati zločine črno-rokcev tudi iz drugih krajev Slovenije (Do-lenjske, Primorske in Štajerske), prosim vse sorodnike žrtev črnorokcev, da mi pošljejo življenjepisne umorjenih in opis smrti. V mnogih krajih po Dolenjskem so se namreč črnorokci izdajali za partizane, nosili so pe-terokrake zvezde — pod to pretvezo so are-tirali in umorili veliko ljudi.

Tistim, ki mi bodo pisali o zločinih črne roke in boju VOS proti njim, svetujem, naj si v knjigi Zločin pri Lenartu ogledajo, katere zločine črne roke v Sloveniji sem že opisal in kaj sem zapisal o zgodovini črne roke, da bi mi lahko poslali mo-rebitne popravke in dopolnila, za kar bom hvale-žen. Od bivših vosovcev sta mi doslej obljubila pomoč le Franc Konobelj — Slovenko in Ivan Vovk — Živan z Jesenic (tudi Slovenko te dni piše o črni roki za jeseniški zbornik »Jeklo in ljudje«).

Podatke pošljite na naslov: Jože Vidic, 61000 Ljubljana, Povšetova 104/d.

JOŽE VIDIC

Kako je padel Jože Ažman

Osmega avgusta je minilo 32. let, kar je v nenadnem spopadu z Nemci padel v neposredni bližini svojega doma na Nomenju znan bohinjski predvojni komunist in re-volucionar Jože Ažman. Bil je bližnji sode-livec predvojnih revolucionarjev in kakor on, glavnih organizatorjev vstaje v zgornjem delu Gorenjske. Ažman je bil med prvimi partizani, ki so že v samem začetku oboro-ženega upora žrtvovali svoje življenje.

Tistega usodnega jutra, 8. avgusta 1941. leta, se je prva bohinjska partizanska sku-pinica, v kateri so bili poleg Ažmana še sovaščana z Nomenja Zupan in Pintar ter Tomaž Godec iz Bohinjske Bistrice, od-pravljala na poizvedovanje. Obveščeni so bili, da okupatorske oblasti nameravajo izsiliti več bohinjskih družin, ki so imele svoje v partizanih. Godec in Pintar sta se že navsezgodaj neopaženo izognila vsem nevarnostim in odšla čez Savo Bohinjsko proti Rovtarici. Ažman in Zupan pa sta v dogovoru s prvima ostala v Straneh nad Nomenjem, v votlini skalnatega pobočja, kjer je bilo njihovih začasnih taborišče. Ra-zen najožjih svojcev nihče od domačinov ni vedel zanj. Imela sta nalogo, da raziščeta teren okoli vasi in ugotovita, kaj se dogaja na Nomenju.

Dopoldne sta se odpravila proti robu gozda nad vasjo, od koder sta opazila do-govorjeni znak — dežnik, obešen na oknice Ažmanove hiše. Po tem sta sklepala, da so Nemci najbrž že v vasi in da bodo verjetno med prvimi selili Ažmanovo družino.

Takoj po odhodu Godca in Pintarja je v 26 tovrstnih prispela v Nomenj nemška pehota. Vojaki so naglo poskakali z vozil, obkrožili vas ter začeli pretresati hišo za hišo. Prišli so tako nenadoma, da se nihče od vaščanov ni mogel izogniti blokadi. Očitno je bila vmes izdaja. Pozneje se je ugo-tovilo, da je bilo res tako. Izdajalec je vedel tudi za taborišče v Straneh. Ažmanu in Zupanu je bilo takoj jasno, da bodo Nemci preiskali tudi vse pobočje nad vasjo, zato sta se odločila za umik prek savskega mostu na Jelovico. Previdno sta se začela spuščati po gozdnem pobočju v dolino. In takrat se je zgodilo. Ažman je prvi opazil v goščavi skritega vojaka. Za odstop je bilo že prepozno, ker je Nemec že nameril puško. Ažman je ustrelil. Vojak se je zgru-dil in zvalil po strmem pobočju na cesto. Hip nato sta rezko odjeknila še dva strela, tokrat iz nemških pušk. Smrtno zadet se je zgrudil Ažman, njegov soborec Zupan pa je bil težko ranjen.

Vest o smrti komunista in prvoborca Ažmana se je kakor veter hitro razširila po bohinjskih vaseh in po vsej Gorenjski. Nemci so ga že popoldne pripeljali na blejsko pokopališče in ga dali zagrebsti kot žival, nato pa so se na dolgo in široko raz-pisali v časopisih kakor o kakšnem uspeš-nem lovu na nevarnega zločinca.

Za prekaljenim revolucionarjem, vnetim aktivistom partije in organizatorjem vstaje, so žalovali vsi, ki so ga poznali še iz tež-kih predvojnih dni. S to žrtvijo je poraja-joči osvobodilni boj zgubil enega najzve-stejših borcev za svobodo in najvidnejših gorenjskih komunistov.

Ranjenega tovariša Zupana so okupator-ski zločinci skoraj tri tedne nečloveško mučili v begunjskih zaporih in 28. avgusta ustrelili kot talca v Spodnjih Gorjah s pe-timi sotrpini.

Obema junakoma so vaščani in krajevna organizacija ZZB NOV na njihovih hišah pred šestimi leti odkrili spominski plošči.

JR

ČE BI OSUSILI SREDOZEMSKO MORJE . . . Tudi to je mogoče. Si-cer pa je človeštvo v svoji zgodo-vini zagrešilo že toliko neumnosti v svojo škodo, da bi morla ta niti ne bila največja. Med raznimi načrti, kako bi naj spremenili podnebje kar vse naše premičnice, npr. o preusmeritvi Zalivskega toka, da bi se stalil led severnega polarnega morja, pa do oživitve največje pu-ščave, velikanskem namakanju Sa-hare, nekaterih ne pusti spati za-misel, da bi prepričali svet, kak-šnega nepopisnega pomena bi imel za človeštvo načrt o osušitvi Sre-dozemskega morja. Resno dokazu-jejo, da bi bila to razmeroma lah-ka in cenenena naloga. Treba je le zgraditi majhen jez v gibraltarski ožini, da bi voda Atlantskega morja ne poravnala »primanjkljaja« Sredozemskega morja. Na Sredo-zemlju namreč izhlapi več vode, kakor pa je doteče v Sredozemsko morje po rekah. Če bi Atlantsko morje ne prispevalo nič več, bi se Sredozemsko morje kmalu, tako re-koč samo od sebe spremenilo v številna jezera in jezerca, verjetno pa tudi v nešeta močvirja in mla-kuže. Komu bi bilo to všeč in v prid? Pravijo, da bi v Sredozemlju pridobili velikanske površine rodo-vitne zemlje — seveda sčasoma, ker bi bila sprva zemljišča, ki so zdaj še morsko dno, slana in morda pri-merna le za pašo drobnice. Zemljo bi bilo treba še »kultivirati«. Spre-menilo pa bi se seveda marsikaj drugega. Mnogi otoki bi se strnili s celino ali med seboj, da bi na-stale kar cele nove dežele. Korenito bi se spremenile prometne razme-re. Balearski otoki bi se strnili s Španijo, Korzika in Sardinija bi po-stali polotoka, Afrika in Evropa bi bili povezani s cesto, z italijanske-ga »škornja« bi prišli peš na Sa-dinijo . . . Pri tem pa bi ne kaza-lo pozabiti, da bi bil konec jadrans-ke obale kakor tudi sredozemskih »azurnih« in drugih obal, da bi pro-padlo morsko ribištvo, da je popol-noma neznana usoda sedanjih sre-

dobro je, če veste

dozemskih mest — njihove trgo-vine, pomorstva, industrije . . . Prav tako pa je treba opoztevati, da človeška neumnost ne pozna me-ja, zato je nevarnost, da bi se kdaj utegnili odločiti za osušitev Sredo-zemskega morja . . .

VELIKA MESTA V NEMCIJI IMAJO SVOJE, PRECEJ RAZLIČ-NO PODNEBJE. Nemški vremen-slovec prof. Wolfgang Erichson je več let korenito raziskoval vremen-ske razmere in podnebje številnih večjih mest v ZR Nemčiji. Ugotovil je marsikaj presenetljivega. Sicer je bilo že poprej dobro znano, da se tako imenovano krajevno pod-nebje ali mikroklima bolj ali manj razlikuje v posameznih krajih, ki sicer niso zelo oddaljeni drug od drugega. Toda po najnovejših ugo-tovitvah imajo velika mesta, vsaj v Nemčiji, kar vsako svoje, precej različno podnebje. Vzrok je pred-vsem onesnažen zrak na prostora-nem področju velikih mest. Zrak v mestih se močneje segreva in se onesnažen s plini dviga ter večkrat ostaja kot posebna težka zračna gmota med mestom. Mesta dobiva-jo manj sonca, izžarevanje zemelj-skega površja je mnogo manjše ka-kor na nepozidanih zemljiščih. Zato imajo velika mesta tudi razmeroma več padavin kakor na splošno širše državno ozemlje. Tako je npr. imel Bremen v zadnjih letih za 16 od-stotkov več padavin kakor pa nje-gova okolica. V Münchnu in Nürn-bergu je bilo v zadnjih desetih le-tih povprečno po 5 snežnih dni več kakor v drugih krajih na Bavarskem. Nevih je bilo v teh mestih dva-krat več kakor pa v okolici. Po mnenju raziskovalca se podnebje velikih mest razlikuje predvsem za-radi tega, ker je v zraku nad me-sti mnogo več delcev, ki so tako imenovana kondenzacijska jedra — na njih se vodni hlapi spreminjajo v kapljice ali snežne kristale. Zato pa je tudi padavin precej več. Na splošno je krajevno, mestno pod-nebje mnogo manj ugodno od ve-činskega, splošnega podnebja v de-želi. To seveda vpliva tudi na zdrav-stvene razmere. Zdjaj ne poznamo nobenega drugega »zdravila«, kakor da bi morali v velikih mestih z vse-mi sredstvi preprečevati onesnaže-vanje ozračja in gojiti kar največ rastlinstva, širiti parke in saditi dreve.

PISMO IZ AVSTRIJE

Zadeva »Dostal«

Letošnja dopustniška doba se je na Du-naju začela z zgodbo o ukrivljeni železni ograji in jami v betonu na avto cesti v bli-žini mesta. Natančnejša preiskava je po-kazala, da so na tem mestu z močnim raz-strelivom pognali v zrak avtomobil, skupaj s človekom, ki je bil v njem. Po zelo zamo-tanih krvnih preiskavah in poizvedbah so ugotovili, da gre za nekega pogrešanca. Ta je bil vedno skupaj z neofašisti, redno je so-deloval v njihovih vajah za boj iz bližine in pri raznih njihovih strelskih vajah. Umorili so ga in razstrelili njegov avto res pravi strokovnjaki.

Po nadaljnjih poizvedbah v »prijatelj-skem krogu« usmerjenega so na policiji za-

slišali mlajšega moškega, Ernesta Dostala. Ta sicer ni povedal resnice, toda policija je medtem ugotovila že oprjemljivejše ob-remenitve. Ko je pri drugem zaslišanju Do-stal spoznal, da so njegovemu zločinu na sledi, je izvelkel dve skriti pištoli, streljal na štiri policiste in jih hudo ranil. Zbežal je skozi okno. Na cesti je s svojima pišto-lama ogrozil še nekega avtomobilista in izginil.

Za beguncem se je začel pravi lov, ki je trajal teden dni. Dostal si je vedno znova oskrbel orožje in vozila in se izmikal po-liciji. V neki manjši hiši, kjer se je hotel skriti, je ustrelil še dve osebi.

Medtem je zbežal tudi Dostalo oče. Naj-prej se je odpeljal v Švico, kjer je imel naložena velika denarna sredstva. Dvignil je vloge in se odpeljal v Lüneberg v ZR Nemčijo. Ta kraj je središče mednarodnih neofašističnih organizacij in Robert Dostal je bil več let eden od njihovih najpomemb-njših dobaviteljev orožja. Njegov sin Er-nest pa je bil vodilni član neonacistične podtalne organizacije »Svobodni korpus Ev-rope«. Oba Dostala sta nedvomno bila ključ-ni osebnosti v mračnih načrtih te desničar-ske teroristične organizacije.

Pri nadaljnjih poizvedovanjih je policija naletela na zapuščeno kmečko hišo, odda-ljeno 80 km od Dunaja, ki jo je Dostal pred kratkim kupil in jo spremenil v oboroženo trdnjavo. Tam so našli mučilnico z mnogi-mi mučilnimi napravami. Našli so tudi ob-širen seznam ljudi, ki jih je ta tolpa name-ravala ugrabiti.

Ko je končno policiji le uspelo Ernesta Dostala zajeti, je prišlo do streljanja, pri-čemer je bil Dostal ustreljen. Njegov oče je v nekem hotelu v Lünebergu napravil samomor. S tem je končan primer »Dostala«, toda nevarna mreža desničarske teroristič-ne organizacije še obstaja.

JOHANN MÜLLER — DUNAJ

GORENJSKI SEJEM KRANJ

prireja

v Kranju od 10. do 20. avgusta 1973
XXIII. MEDNARODNI GORENJSKI SEJEM, ki je tradicionalna gospo-darska manifestacija, na kateri so zastopane vse zvrsti gospodarstva, od industrije, kmetijstva, notranje in zunanje trgovine, gradbeništva, prometa, turizma in gostinstva do obrti družbenega in privatnega sek-torja.

»Individuo« z otoka smrti

Otok smrti, o katerem je tu govor, ne leži ne v Tihem ne v Indijskem oceanu, temveč v našem Jadranskem morju, nekaj ur plovbe od Reke. Imenuje se Rab.

Na tem otoku je bilo med zadnjo vojno taborišče, ki ga je okusilo okrog 15.000 ljudi, Slovencev, Hrvatov in Židov (Slovencev največ), a nad 4.000 jih je tam pomrlo zaradi lakote in mizerije. Za okupatorske oblasti niso bili več ljudje, temveč masa, ki naj bi jo požrla mastna rabska zemlja. Da, interniranec ni bil človek, temveč »individu«, kar je pomenilo toliko kot nekdo, ki je za vselej izločen iz človeške družbe. In eden takih »individuov« je bil Jože Zakrajšek iz Mirne na Dolenjskem.

Ce povem, da je Jože Zakrajšek eden izmed bivših internirancev, je to veliko premalo. Je namreč eden izmed tistih bivših internirancev, ki se niso nikoli uklonili, ki so ostali uporniki tudi za žico in si izza nje sami utrlili pot v prostost.

»Od kje si pravzaprav doma, Jože?«

»Rodil sem se v Ameriki, kamor je bil odšel moj oče s trebuham za kruhom, drugače izhaja moj rod iz Velikih Lašč; živim pa v Mirni, že izpred vojne. Tu so me tudi aretirali, leta 1942.«

Ko je bil mlad, se je izučil za usnarjara, potem je bil v službi na občini kot pomožni uslužbenec. Svojim mladostnim močem je dajal poleta v vrstah sokolov — pripadal je njihovemu demokratičnemu krilu. Ko je sovranski zasedel našo domovino, je Jože takoj vedel, kje je njegovo mesto: že leta 1941 je bil aktivist Osvobodilne fronte.

Prijeli so ga v tistih strahotnih dneh poleti 1942, kot nešteto drugih. S terena, kjer je deloval kot aktivist, je prišel domov, na obisk k ženi, ki je bila bolna. Uiti ni mogel, bilo jih je preveč. Kakor mnogo njemu podobnih tudi Jože lahko reče: še sreča, da niso kaj več vedeli o meni in da me niso ustrelili...

Sicer je vprašanje, kaj bi si marsikateri izmed internirancev, ki jim je bil namenjen Rab, bolj želel, če bi vedel, kaj ga čaka. Marsikdo bi raje umrl od krogle, kot pa doživel tisto, kar je preprosto trpin strnil v verze:

Otok Rab, ti letovišče,
kras Jadranskega morja,
zdaj postal si ti grobišče
naroda slovenskega...

Kljub trpljenju in ponižanju pa interniranci niso izgubili svojega ponosa in časti. Mnogi so bili že leta 1942 povezani med seboj v tajno odporniško organizacijo pod vodstvom KP, ki je dobila januarja 1943 širšo, frontovsko obliko. Jože Zakrajšek je bil eden prvih, ki so se organizirali. Sodeloval je s Francem Piršem, Jako Šlajpahom, Sandijem Majnom in drugimi. Pisal je tudi dnevnik, ki pa ga je ob neki preiskavi — Italijani so pretresli vse šotore — uničili (na latrini ga je potlačil med odpadke).

V mesecih pred kapitulacijo Italije je bil Jože eden najbolj prizadevnih aktivistov. Deloval je po navodilih glavnega propagandista odporniške organizacije Frančka Dretnovca: kar je Franček napisal, je Jože bral in tolmačil drugim. Poleg tega je deloval tudi v obveščevalni službi, ki jo je vodil Aki Šlajpah. Njene zveze so segale celo med italijanske vojake.

Dne 8. septembra popoldne je završalo: italijanski vojaki so z vpitjem »finita la guerra« oznanili kapitulacijo. Taboriščna organizacija je takoj pokazala, da je na ta dogodek dobro pripravljena: prek svojih zaupnikov, med katerimi je bil tudi Jože

Zakrajšek, je zaukazala red in mir — vsak naj gre na svoje mesto in čaka nadaljnjih navodil. Taboriščni komandant, zločinec Vincenzo Cujuli, je postal pozoren, saj je videl, da so interniranci organizirani, da poslušajo svoje vodstvo. Dal je podvojiti straže. Delegacija odporniške organizacije pa mu je drugi dan povedala, da se interniranci ne čutimo več internirance, da pa bomo do nadaljnjega po lastni volji še ostali v taborišču in si v ta namen izvolili svojo samoupravo. Toda bili smo še zmeraj zastraženi, še bolj kot prej. O tem, da bi nam vojska izročila orožje, ni hotel komandant Cujuli nič slišati; upal je, da nas bo vse skupaj izročil Nemcem, ki jih je zato klical na otok po radijski zvezi. Zatorej je bila naša osnovna naloga: razorožiti italijansko posadko in zapustiti otok. V taborišču je bila v ta namen že zdavnaj ustanovljena udarna enota. Vojške priprave je vodil France Potočnik iz Ljubljane.

Med propagandno akcijo — v sprevedu smo peli revolucionarne pesmi, vmes tudi italijansko »Avanti popolo« — smo 11. septembra izmamili od vojakov prve puške. Kmalu nato je stopila na plan naša udarna enota in se organizirano, v več kolonah poglala proti italijanskim bunkerjem, od koder so bili naperjeni mitraljezi naravnost v taborišče. Zadrževali smo dih in se vpraševali, ali se bo akcija posrečila. Z odločnim nastopom se je naši udarni enoti posrečilo razorožiti vse posadke v bunkerjih, kar je praktično pomenilo, da taborišče ni več obkoljeno. Pri mitraljezih na vzpetinah so bili zdaj naši tovariši.

Medtem se je začela pomikati po cesti kolona kamionov, ki so bili vsi polni do zob oborožene vojske. Jih bomo pustili, da nam jo popihajo? Ne, razorožiti jih moramo! Jože Zakrajšek je naglo zbral kakšnih dvajset prostovoljcev in se z njimi postavil na cesto. En kamion se jim je izmuznil, druge se jim je posrečilo ustaviti.

»Izročite nam orožje!« je dejal Jože. »Z njim se bomo borili proti Nemcem, saj vojna še ni končana.«

Nato je nekemu vojaku potegnil puško z ramena. Nenadoma je padel na tla zabo ročnih granat — nekdo ga je vrgel s kamiona, najbrž iz jeze spričo takšnega razpleta. Nekaj vojakov je že oddalo puške. Toda oficirji so grozeče ugovarjali. Ko je vojska videla, da je obkoljena od internirancev, pripravljenih tudi na spopad z golimi rokami, se je naposled vdala. Tudi oficirji se niso mogli več upirati. Jože je opazil, da sta dva izmed njih skrila revolver pod srajco. To je povedal tovarišu Francu Piršu. Le-ta je brž skočil na kamion in oficirjema odvzel orožje.

Medtem so naši varnostniki aretirali polkovnika Cujulija, kar se je razvedelo po otoku kakor blisk. S tem je bila okupatorska posadka do kraja poražena: ker ji je bila odrezana glava, smo jo hitro popolnoma razorožili in jo poslali v pristanišče, od koder se je odpeljala s »trabakulamik«.

Polkovnika Cujulija so zaupali »v varstvo« Jožetu Zakrajšku. Z nekaj drugimi kriminalci vred ga je dal zapreti v neko pralnico in mu namenil prav tako hrano, kakršno smo dobivali interniranci od njegove intendanture.

Dne 16. septembra so se oboroženi interniranci — 1. bataljon rabske brigade — odpeljali s parnikom na kopno. S seboj so vzeli tudi svojega ujetnika, bivšega taboriščnega komandanta Cujulija, ki so ga nameravali postaviti pred ljudsko sodišče v Sloveniji. Jože Zakrajšek, ki je ostal še na otoku, je bil vesel, da se ga je rešil — drugi dan pa mu pripeljejo nazaj njegovo truplo. Cujuli si je namreč v Crikvenici sodil sam: v prostoru, kamor so ga bili zaprli, si je prerezal žile...

Potem ko je glavnina rabske brigade odpotovala z otoka, je bil Jože postavljen za komandanta vseh slovenskih partizanskih borcev na Rabu. To ni bila lahka naloga, saj je bilo treba vse spraviti z otoka na kopno, skratka poskrbeti za varno vrnitev v domovino. Naposled je šel tudi on za njimi. Na Mašun, kjer se je zbirala brigada, je prišel s 37 ljudmi, mulo in »kareto«.

Ker je bil hudo izčrpan, ga je zdravniška komisija spoznala za nesposobnega za operativno enoto. Odšel je domov v Mirno, toda že čez nekaj dni se je prostovoljno javil v borbo.

Kakor večina bivših rabskih internirancev, pravi tudi Jože: rajši smrt kot internacijo! Z menoj pa se strinja tudi v tem:

Rab je bil otok smrti, fašističnega genocida, kar pa je širši javnosti še zmeraj premalo znano. Pa tudi to je premalo znano, da tisti, ki smo tam premagali smrt, nismo držali rok križem, temveč smo se pripravljali na boj in sami razorožili okupatorsko posadko.

F. SUSTERŠIČ

Pravzaprav ste lahko srečni, vi, ki živite v vaseh in manjših mestih, med seboj se poznate, kot bi bili vsi prebivalci kraja ena sama velika družina. Vem, skrivnost pa je v takem kraju težko obdržati. Zaupno šepneš sosedu in vse postane »javna tajnost«.

Rekli so mi, naj poiščem štiri izmed njih, ki so bili pred nedavnim v pionirskem taboru »Sutjeska« na Ohridu. Medvede niso velik kraj, so zadrževali. Brez hišne številke, imena ulice ali mestne četrti; samo ime in priimek. Znanega nogometaša je seveda mogoče dobiti na tak način in morda tudi predsednika občine ali krajevne skupnosti. Meni pa je bilo naročeno poiskati štiri pionirje.

Povem vam, prava sreča je, da ima SAŠO AVSEC očeta — ravnatelja na osnovni šoli. Njegov priimek je zdrknul iz anonimnosti, sam pa sem še bolj verjel, da tudi slepa kura zrno najde.

Bloki v novem naselju so kakor raznobavne papige. V enem izmed njih sem pritisnil na zvonec. Vrata mi je odprla stara mama, teta ali... Oče in mati sta bila v službi, medtem ko je stara mama, teta ali... prijazno spraševala, s čim naj mi postreže, je Sašo skočil po prijatelja DUŠANA SEDEJA. Skupaj sta preživela petnajst nepozabnih dni v socialistični republiki Makedoniji. Iz osnovne šole heroja Franca Bukovca iz Preske pri Medvodah sta. Sicer pa naj povesta kaj o taboru, o prijateljih iz vseh socialističnih republik Jugoslavije itd.

»Bilo je imenitno,« pripoveduje Sašo. »Do Beograda smo potovali v kupeju, potem pa do Skopja v spalniku. Res, imenitno je bilo. Ves čas smo lahko igrali karte in počutili smo se kakor odrasli ljudje.«

Ali sem ga polomil, ko sem napisal da so kartali? Saj so tudi gledali skozi okno in opazovali pokrajino. Nikoli prej niso videli tako obširnih polj korus in pšenice. Ze res, da so za na-

Bili smo v taboru
»Sutjeska« na Ohridu

„TO JE
JUGOSLAVIJA
V MALEM“

ko igrali karte in počutili smo se kakor odrasli ljudje.

Ali sem ga polomil, ko sem napisal da so kartali? Saj so tudi gledali skozi okno in opazovali pokrajino. Nikoli prej niso videli tako obširnih polj korus in pšenice. Ze res, da so za na-

Toni in Mojca Frahm

še gospodarstvo na moč koristne tiste ravnice, za oko pa so na moč utruja joče. In poplave pred Nišem... In potem Skopje. Sašo, Dušan, vseh deset slovenskih pionirjev se je čudilo, da je v desetih letih po potresu zrastle tako moderno mesto.

»Vroče pa je v Makedoniji,« se je oglasil Dušan in pripovedoval, da imajo tam imenitne namakalne naprave. Skoraj vsaka občina v tej republiki ima svoje umetno jezero. V razglatih avtobusih smo potovali skozi Titov Veleš in Bitolo do Ohrida.

Tabor je bil nekaj kilometrov od zgodovinskega mesta Ohrida, v neposredni bližini lepega jezera. V prilični zgradbi smo bili in v eni sobi je bilo šestnajst postelj. Dekleta so prebivala v imenitnejši zgradbi. S pionirji iz najrazličnejših krajev Jugoslavije smo začeli navezovati stike takoj po večerji. Slovenci smo zbudili precej pozornosti s kapami, ki nam jih je

poklonila tovarna Color iz Medvoda. In kmalu smo začeli pripovedovati zanimivosti iz svojih krajev, o šoli, klepetali smo o glasbi...

Fanta sta se pohvalila, da so imeli vsak večer zabavo s plesom, kar seveda tudi ni od muh. Mislili pa le ne smete, da so samo ždelin v plitvinah ohridskega jezera, da so samo navijali plošče in poslušali strumiške narodne

Dušan Sedej in Sašo Avsec

pesmi. Tudi potovali so precej. Bili so v Strugi, nekdanjem turškem naselju z ozkimi ulicami in lesenimi hišami. Prav tam izvira reka Crni Drim in tudi vsakoletni festival poezije je vsako leto v tem mestu. Obiskali so samostan Sv. Nauma in grad carja Samuela in...

»Naša tovarišica Lilijana, ki je sicer Makedonka, nam je povedala veliko zanimivega iz zgodovine te republike. Tudi nekdanji borci NOV so nas obiskali in makedonski pisatelji. Zal smo jih zelo malo razumeli, ker so govorili v makedonščini. Dnevi so bežali kakor letala nad Ohridskim jezerom.«

Kdo ve, koliko razglednic so zamenjali pionirji in koliko značk pa prospektov. Zal so jih imeli največ slovenski pionirji ali drugače; od drugih republik jih je bilo premalo. In zdaj dan za dnem prihajajo pozdravi iz najrazličnejših krajev naše domovine.

Skok po klancu nad Medvode, ovinek v desno proti Zbiljam — in ob prvi hiši na desni strani naletim na TONIJA FRAHMA. S kolesom se je pripeljal in nekoliko presenečen je bil, ko sem izgovoril njegovo ime. Samo nekaj minut pred tem je prinesel poštar dve razglednici. Pozdrav iz Srbije. Tudi MOJCA, Tonijsva sestra, je bila na Ohridu in tako se ni bilo bati, da bo pogovor dolgočasen.

»V šoli so nam povedali, da je bil namen tega tabora ohraniti spomin na bitko na Sutjeski. Zdi se mi, da lahko v takem okolju, kot je bilo na Ohridu, spoznaš Jugoslavijo v malem. Sicer pa je bilo toliko nepozabnih doživetij, da človek ne ve, kaj bi poseben omenil. Navdušen sem bil nad Beogradom in mostom Gazelo, ki povezuje oba brega Donave. Morda me je navdušil toliko bolj, ker smo se peljali čezenj v prvem jutranjem soncu in se je zdel kakor iz bakra ulit,« je govoril Toni.

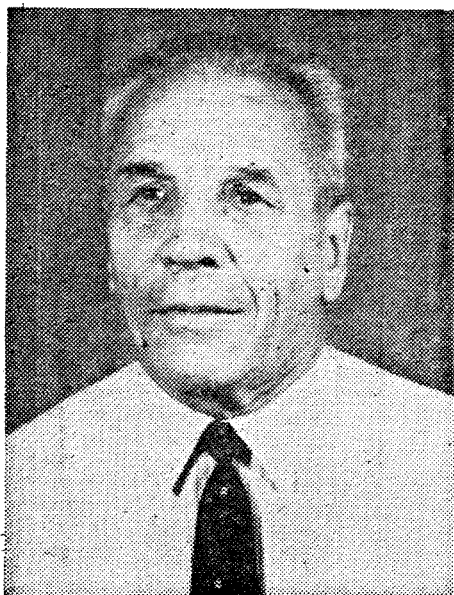
Tudi brat in sestra Frahm sta bila navdušena nad novim Skopjem. Pričakovala sta staro, morda celo orientalsko mesto. Na obeh straneh Vardarja je kipelo v nebo mesto z moderno arhitekturo — vele mesto. Pripovedovala sta o imenitni vožnji z avtobusom od Prespe proti Ohridu, o rodovitni dolini Črnega Drima, o nepreglednih nasadih breskev, o velikih vinogradih, o namakalnih napravah...

»Mislila sem, da bomo živeli v šotarih, da bodo vsak večer zakurili taborni ogenj, da bomo vzdigovali zastavo... Imeli smo skoraj hotelsko življenje. Nepozabna bodo ostala srečanja s pionirji. Zal večina prebivalcev naše domovine ne razume slovenskega jezika. Tako smo morali slovenski pionirji preizkušati svoje govorne sposobnosti v jezikih drugih narodov. Ampak za pravo prijateljstvo jezik ne more biti ovira. Kar prehitro je minilo petnajst dni in sploh so bili mnogo prekratki. Spodobi se, da sedaj zapišemo v pismih in na razglednicah, kar smo pozabili povedati na Ohridu. Tega pa ni malo.«

Tako smo klepetali in ugotavljali, da je v naši domovini še toliko pomembnih krajev, ki jih mnogi med nami še niso spoznali. In prav zato je prav, da so tabori »Sutjeska« posejani po vsej naši domovini.

SILVO TERSEK

o mladih in za mlade

Jože Zakrajšek

KRUH

Ko sem se nekega večera namrdnila ob kosu kruha, mi je mamica začela pripovedovati tole resnično zgodbo:

— Bilo je leta 1942. Oče in mati sta se nekega večera pogovarjala pozno v noč. Tudi jaz nisem mogla spati. Tiho sem vstala in odprla vrata. Na očetovem licu sem opazila solzo. Vprašala sem ga, zakaj joče. Povedal mi je, da pojde k partizanom, ker ga iščejo Nemci.

Čez nekaj mesecev so v našo vas prišli Nemci. Prav takrat so se v vasi zadrževali partizani. Prišlo je do spopada. Mati je zagledala ranjenega partizana in mu hotela pomagati. Pa je tudi njo zadelo. Odpeljali so jo v bolnišnico in vse delo doma je prepustila meni, ki sem bila najstarejša.

Dobro se spominjam dne, ko so prišli k nam ustaši in nam pobrali ves živež in vso živino. Tudi žgance, ki sem jih pripravila za zajtrk, so pojedli. Ustaši so ostali v vasi tri dni. Po njihovem odhodu so bile kašče prazne. Zato smo dobesedno stradali.

Bližal se je rojstni dan mojega tri leta starega brata. Z žalostjo v srcu sem ugotovila, da mu za praznik ne bom mogla kupiti darila. Ko sem se zjutraj zbudila, sem ugotovila, da sestre ni doma. Obklela sem brata in začela pospravljati. Nenadoma je vstopila sestra. Objela je brata in mu s solzami v očeh dejala: »Vse najboljše za rojstni dan, bratec!« Potem mu je dala kos starega črnega kruha. Bratec ga je s slastjo pojedel, saj kruha že nekaj časa ni bilo pri hiši. Zvedela sem, da ga je dobila pri sosedovih in da ga bo morala odslužiti.

Čez nekaj tednov se je vrnila mama in bilo nam je bolje.

Mamica je končala svojo pripoved, jaz pa sem si zaželela, da bi na svetu ne bilo nikoli več vojn, ker takega gorja ne želim niti najhujšemu sovratniku.

MARIJA MOHORKO

Bila sem premajhna, da bi to razumela. A vendar mi je bilo hudo, ko sem naslednje jutro zagledala na mizi popotno torbo. Mama je slonela očetu na prsih. Mi otroci smo se preplašeno stiskali v kot in s strahom zrl v očeta in mamo. Potem se je oče poslovil in odšel.

ZASEDA

Nekega dne, ko smo bili zbrani pri mizi, sem zaprosila očka, naj mi pove kakšno zgodbo iz partizanskih dni. »Bilo je meseca marca, ko sneg še ni skopnel...«, je začel pripovedovati.

»Skupina kurirjev se ponoči pomika izpod Storžiča v smeri vasi Lom proti Podlublju. Tam bi se morali sestati z drugimi kurirji. Utrujeni smo. Noč je hladna, toda pod težo nahrbtnikov se potimo. V daljnem zvoniku bije ura dve po polnoči. Tovariši, ki hodi pred menoj, predlaga, da se v bližnji vasi odpočijemo. Nisem za to, zakaj pred nami je še naporna pot. Še pred jutrom moramo prečkati cesto iz Tržiča in prekoračiti most čez Bistrico.

Nenadoma pademo v zasedo.

Med streljanjem slišim nemško povelje: »Kurirji so! Hočem žive ali mrtve! Sam sem, ne vem, kaj je s tovariši. V smer, od koder slišim najhujše streljanje, vržem bombo. Strojnica utihne. Skočim in tečem nazaj, tja, od koder smo prišli. V istem trenutku zaslišim pred seboj stokanje ranjenega tovariša. Skočim k njemu in vidim, da je hudo ranjen. Skušam ga postaviti na noge. Toda kjer primem, sama kri... Nimam izbire. Nemci za menoj že streljajo. Naložim si ga na rame. Vzajem torbo s pošto in brzostrelko. Ker vem, da bi me Nemci našli po krvavih sledih v snegu, zavijem v ledeno mrzel potok. Z ranjencem, ki je sila težak, ne morem daleč. Spravim ga pod košato smreko. Iščem druge tovariše. Zaman. Ranjeni tovariš stoka. Spomnim se, da imam v nahrbtniku nekaj domačega žganja. Vtem skušam ugotoviti, kje ima rane. Sperem jih. Treba bi ga bilo tudi obvezati. Obvez nimam, zato raztrgam srajco. Tako čakava belega dne. Zjutraj najdem še enega tovariša. Na srečo je dobil le manjše praske, ki niso nevarne.

Kmalu pridejo tudi drugi. Ukana Nemcev, da bi nas ujeli, torej ni uspela. Ranjenega tovariša s pomočjo vaščanov spravimo v partizansko bolnišnico, potem nadaljujemo pot. Čeprav z zamudo, nujno pošto vendar oddamo.

Tovariši onkraj ceste so nas že nestrpno čakali.»

JANJA BOH

NEKOČ

Minilo je 260 let, odkar se je začel naš kmet upirati grofu, ki ga je vse preveč obremenjeval z davki, pa tudi zemlja mu ni dajala veliko. Kmet je sprva krivice godrnjaje prenašal, potem pa se je uprl. Ze tedaj ga je vodila želja po pravičnejšem življenju. Oklenil se je poguma, svojega edinega zaveznika, in brez orožja krenil v boj.

Zgodilo se je leta 1713.

Po vseh cerkvah Tolminske so zvonili zvonovi in vabili kmeta v boj. Čeprav je bilo v boj vloženo toliko vere in lepšo prihodnost, se upor vendarle ni končal z uspehom. Zatrti so ga in voditelji usmrtili. Njihove glave so pribili na kole in biriči so jih nosili po mestu kot opomin vsem upornikom.

Cetudi je bilo maščevanje kruto, se kmetje niso pokorili. Znova so se združevali in upirali, znova zahtevali svoje pravice. Toda vsi upori so bili zadušeni. Gospoda je mislila, da je s tem ohladila vročo slovensko kri, a se je zmotila. Naš kmet se je upiral vse do tistega dne —

ko je iz krvi, prelite na Travniku, pognal cvet svobodne Tolminske.

VESNA ŠULIGOJ

SNEŽNIŠKI RUŠEVCI NA KRKU

Letos sva se z bratom Goranom — oba sva tabornika Bičkove skale — prvokrat pridružila taborniškemu odredu Snežniških ruševcev iz Ilirske Bistrice na njihovem poletnem taborjenju v Njivicah, lepem otoškem mestu severnega Krka.

Tabor je bil v senci dreves in grmovja, tako da tudi ob najhujši pripeki ni bilo čuti sonca. Postavila sva šotor, razporedila prtljago in že je napočila prva noč, ki sva jo prespala na otoku Krku.

Ves čas taborjenja smo imeli lepo vreme z dosti vročine in kopanja, ki je trajalo kar pet ur dnevno. Hitro sva se vključila med tabornike in kmalu smo postali prijatelji.

Dela je bilo dosti, zakaj taborno vodstvo s starešino Francem Godcem na čelu si je zastavilo zelo obširen program in tudi vsega izpolnilo. Imeli smo orientacijske teste, mnogoboje, taborne ognje in še marsikaj drugega.

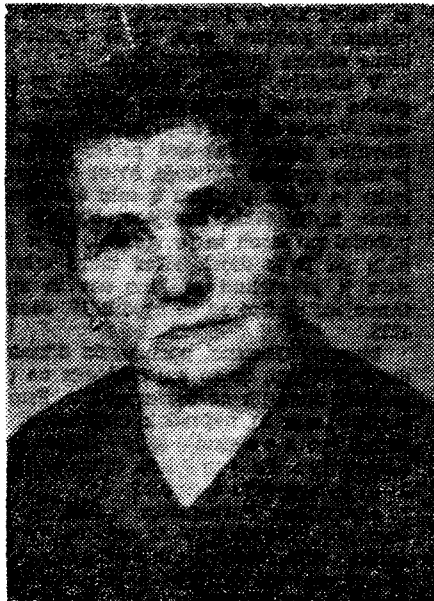
Prekmalu je prišel zadnji dan taborjenja z odredom Snežniških ruševcev iz Ilirske Bistrice — in z njimi slovo od prijetnih dni in upanje na skorajšnje snidenje z novimi prijatelji.

GORAZD MASLO

FRECETOVA MAMA

Pred nekaj dnevi sem obiskala v Celju tovarišico Marico Frecetovo. Po toplen pogledu in prijaznem sprejemu sem takoj vedela, da nisem prišla zaman. Beseda je kmalu stekla in prišla sem zgodbi o čudoviti in pogumni ženi; o partizanski materi, ki so jo vsi klicali »Frecetova mama«.

— Moja mati je bila doma iz Sentjurja. Ze v mladosti je sodelovala na kulturnih prireditvah. Na eni izmed slednjih je spoznala tudi mojega očeta. Leta 1923 se je z družino preselila v Celje. Tu se je število družinskih članov še povečalo. Mama je trdo delala, da nas je lahko preživljala.

Na okupacijo smo bili že pripravljeni. Mati se je s partizani povezala prek sina Viktorja, ki je z njimi tesno sodeloval. Dogodek, ki je pomenil pomembno prelomnico v letih našega skupnega življenja, pa je na našo družino tako vplival, da smo začeli vsi aktivno sodelovati v narodnoosvobodilnem gibanju. To je bil dan, ko so Viktorja odpeljali v taborišče Ivanjico. Naša hiša je postala zatočišče mnogih aktivistov, med katerimi se najbolj spominjam Miloša Zidanskega, Toneta Grčarja, Ivanke Uranjekove, Bibe Röcka. K nam so poslali tudi kurirko Nado Frecetovo, ki je delala kot ilegalka precej časa. Ščasoma je postala član naše družine.

Mama je dobro kuhala. Še posebno se je z ljubeznijo pripravljala na obisk Miloša Zidanskega, ki je vedno dobil ocvrta jajčka. Partizani so jo imeli radi, saj je vsakemu odprla svoje veliko, dobro in ljubezni polno srce. Za vse je bila vedno samo Frecetova mama.

Ze leta 1941 sem morala zaradi izdaje v zapor. Tam so me mučili, vendar zaman. Ničesar nisem izdala. Takrat so uporabili zadnje sredstvo, ki naj bi me omehčalo. Poklicali so mamo in mi vprčo nje zagrozili, da jo bodo zaprli, če ne povem vsega, kar vem o partizanih. Mama se je s prosečim glasom obrnila k meni: »Marica, prosim, povej jim. Ne dovoli, da bi stara leta preživela v zaporu. Prosim, stori to zame.«

Te besede me niso presenetile, kajti v tistem trenutku mi je tako močno stopila na nogo, da bi bila najraje zavpila od bolečine. Vedela sem, da pomeni ta stisk odločen in neomajen: »Ne!« Spet sem lahko videla, kako odločna je moja mama in kako se je znašla v vsakem, še tako težkem položaju.

Spomladi, leta 1942, smo bili znova izdani. Očeta in mlajša dva brata so zaprli. Starejša dva pa sta že pred tem zbežala k partizanom. Takrat se je začela dolga veriga trpljenja, ki se je vlekla skoraj do konca materinega življenja. Julija je bilo prvič ranjeno njeno materinsko srce. Zvedela je, da so ustrelili mojega brata Milana. Ko je prišla k meni na obisk v zapor, je bila v črni. Še sedaj ne vem, od kod je takrat vzela toliko moči in samopremagovanja, da mi ni povedala resnice. Rekla je, da je brat Milan doma, črna obleka pa je edina, ki jo ima. Vedela je, kako trpim v zaporu, in mi ni hotela s kruto resnico povečati bolečine. Kasneje sem zvedela, da se je pred vrati zapore skoraj zgrudila od bolečine, ki je polnila njeno srce. Čez tri mesece je vojna zadala materi novo rano. Pri Velikih Laščah je v enoti Tomšičeve birgade padel njen sin Viktor. Znova je zakrvavelo materinsko srce. Toda niso se ji še posušile solze žalovanja za otrokoma, ko je na bolniškem transportu iz Mauthausna v Dachau 6. decembra 1942 umrla oče.

Mama je ostala brez moža in dveh sinov. Mene so odpeljali v Ravensbrück, brat Bine je bil v Mauthausnu, drugi brat pri partizanih, mama pa je z mojo sestro Danico menjala kar pet taborišč.

Grenko je bilo naše snidenje ob osvoboditvi, saj nam je vojna vzela kar tri družinske člane. Materino srce je bilo polno ran, ki se nikdar niso zacelile. Toda trpljenja še ni bilo konec. V štirinosemdesetem letu starosti je šla za pogrebom najstarejšega sina Franceta. To je bilo zanjo preveč. Kljub naši ljubezni in hvaležni skrbi je začela bolehati. Nad posteljo so do zadnjega dne njenega življenja visele slike padlih sinov in moža. Z njimi je prebivala zadnja leta svojega življenja. V osemnosedemdesetem letu je končala svojo življenjsko pot. Umrla je v pričanju, da je za svobodo dala vse, kar je mogla dati kot zavedna slovenska mati in žena.

Tovarišica Frecetova je končala pripoved. Njene oči so bile vlažne, toda iz njih je odsevala močna volja, odločnost in ponos — vse, kar je tudi njeno mamo spremljalo skozi življenje.

Frecetova mama je za svoje veliko delo dobila dve odlikovanji: medaljo hrabrosti in red zasluge za narod III. stopnje. Toda pravo priznanje zanjo mora živeti naprej v naših srcih. To priznanje pa je hkrati globoka hvaležnost vsem materam, ki so v vojni vihri izgubile najdražje, svoje otroke; hvaležnost in spoštovanje, ki ju dolgujemo tudi svojim materam.

DARJA JAKLIČ

kramljanje

Spoštovana urednica!

Pošiljam vam pesem svojega učenca, ki je imenitna za enajstletnega fantja. Sestavil jo je sam in je res vredna objave. Nekaj takih »biserčkov« imam še, poslala jih bom pa kdaj drugič.

Odjeknil je kraj gozda strel, življenje je kurirju vzelo, ugasnil svetle mu oči, ki zle so v srečnejše dni. Njegova mati ostrmi, ko pismo žalostno dobi: »Vaš, sin je pal kakor drevo, pretočil srčno kri v zemljo.« Točila mati je solze, a sin ji šepetal v srce:

»O, ni, o, ni sovrage me strl, saj za svobodo sem umrl!«

z

Za razumevanje se najlepše zahvaljujem. Ime mladega avtorja je Marko Pavliha.

Pozdrav!

Jožica Zoroja
Stefanova 15
61000 Ljubljana

Spoštovana tovarišica!

Iskreno in skrbno napisano pesmico smo morali kljub pravkar zapisanim pohvali le malo popraviti. Sicer pa: kdo bi se branil biserčkov, ki jim daje lesk ljubezen do domovine!

Lepo pozdravljeni!

MILENA

Draga Milena!

Po daljšem premoru se zopet oglašam. Upam, da vam bo moj prispevek ugajal. Prilagam tudi sliko Frecetove mame. Kmalu se bom zopet oglašila, kajti želim ostati vaša sodelavka še vnaprej.

Prejmite lep pozdrav!

Darja Jaklič
Vojkova 9
63000 Celje

Draga Darja!

Zapisala si spomine, ki živijo in morajo živeti; hkrati pa si nas znova opomnila, da naše delo še dolgo ne bo sklenjeno.

Lepo pozdravljena!

MILENA

ZDRAVNIKI NA TUJEM

Število zdravnikov na število prebivalstva je v naši državi zadovoljivo, vendar so zdravstveni delavci slabo razporejeni. Skoraj polovica zdravnikov je v sedmih ali osmih večjih mestih. Mnogi kraji, še zlasti v manj razvitih območjih, pa so brez zdravnika. To in podatki, da dela v tujini kar 4.000 naših zdravnikov, je po mnenju zveze sindikatov dovolj jasn dokaz, da nam manjka širši družbeni dogovor o obveznem delu na terenu (na primer dve leti po končanem študiju in pred morebitno specializacijo).

Nedeljski dnevnik — 12. VIII. 1973

KOKOŠI PRED USTAVNIM SODIŠČEM

Ce bi živali znale govoriti, bi verjetno 20 tisoč kokoši, svinj in krav iz kakih deset vasi prišlo pred občinsko skupščino Surdulica in protestiralo proti odloku, ki dobesedno pravi: »Kmetje na svojem dvorišču ne smejo imeti več kot pet prašičev, deset grl živine in sto kokoši zaradi — higijene v vasi!«

Zaradi tega odloka zdaj kmetje pritiskajo na raznovrstna vrata in se pritožujejo, da je odlok protustaven, kajti ljudje iz teh vasi se preživljajo edino z živinorejo. Tako so kokoši prišle pred ustavno sodišče.

TT — 8. VIII. 1973

KDAJ BODO POROČALI?

V začetku leta 1971 smo v naši republiki sprejeli zakon o ukrepih za pospeševanje razvoja manj razvitih območij v Sloveniji. Mineva tudi že tretje leto delovanja komisije IS, ki spremlja in usklajuje ukrepe na tem področju. Zakon komisijo zavezuje, da vsako leto poroča republiški skupščini o izvršenih ukrepih na podlagi tega zakona in o stanju razmer na manj razvitih območjih.

Zakaj izvršni svet še ni dal v skupščinsko razpravo takšnega poročila komisije in informacije o družbeni aktivnosti pri pospeševanju in razvoju manj razvitih območij v Sloveniji, ki je bilo pripravljeno že v mesecu marcu?

Gospodarski vestnik — 7. VIII. 1973

TURISTI ALI TIHOTAPCI

Prekupčevanje z raznim industrijskim blagom, zlasti tekstilom, ki ga najpogosteje pretihotapijo iz Trsta, je v širokem razmahu na jugu Srbije in verjetno tudi v drugih jugovzhodnih krajih. To blago tihotapijo in prodajajo »turisti«.

Politika — 3. VIII. 1973

Z DINAMITOM NA RIBE

Ceprav so že od nekdaj na seznamu prestopnikov, postajajo dinamitarji v zadnjem času prava nadloga za ribe. Po oceni pristojnih služb »operira« na Jadranu najmanj 1000 (stalnih ali občasnih) dinamitarjev. Med turistično sezono jih je še več. Pobite ribe prodajajo na ilegalnih »ribarnicah«, a kupujejo jih (celo tudi naročajo) tako privatni kakor tudi družbeni gostinci, ker so za kakih 50 odstotkov cenejše od normalno ulovljenih.

Vjesnik — 8. VIII. 1973

Takšna je videti mozambiška vas po odhodu redne portugalske vojske. Z napalmom so uničili tudi živino. Toda kljub nasilju so borci osvobodilne fronte FRELIMO zavzeli že 200.000 kv. km ozemlja.

Portugalska vlada se trudi, da bi svet čim manj zvedel o početju njene vojske v kolonijah. Dolgo časa so jih prikrivali, pred davnimi pa je londonski »Times« objavil dokumentarni album misijonarja Bertullija in spravil zadevo v javnost zahodnoevropskih držav. Album ima naslov »Portugalska zver«. Gre za veliko zbirko fotografij, ki kažejo z napalmom požgane vasi, kupe mrličev, poklane otroke in mučene ljudi.

V okolišču Tete v Mozambiku je portugalska vojska uničila vasi Wiriyamu in Juwau. Vojaki so kot žogo brcali dojenčke in človeške glave. Več kot petsto prebivalcev je tedaj izgubilo življenje. Avtor pripoveduje, kako je vojak poklical k sebi štiriletno deklico, ki je tekla čez jaso. Najprej jo je pobožal po laseh in jo vprašal, če je lačna, nato pa ji je dejal: »Kar tukaj srkni.« V usta ji je vtaknil puškino cev in sprožil. Omenjeni zločini so se zgodili 16. decembra 1972.

Marcelo Gaetano, portugalski diktator, je uradno izjavil, da se kaj takšnega na portugalskih ozemljih ne more zgoditi. Pravi, da skrbijo raje za napredek civilizacije. Toda zaradi spora s cerkvijo si je nakopal hudega nasprotnika. Zdaj preganja tudi misijonarje, ki so spregovorili o resnici.

Siromašna Portugalska, katere prebivalstvo je v dobri meri še nepismeno, ima v Afriki velikanske posesti. Portugalska Gvineja s Kapverdskimi otoki meri približno polovico matične države; Angola desetkrat več, Mozambik pa sedemkrat več. Prebivalci imajo na papirju enake pravice kot pravi

Portugalski, plačujejo pa hujše davke in vojsko služijo štiri leta. Portugalski so zasedli te kraje v začetku šestnajstega stoletja, potem ko jih je odkril Vasco da Gama. S prebivalstvom so ravnali vedno nečloveško. Se pred nekaj desetletji je obstajala trgovina s sužnji. Sele na pritisk Združenih narodov so pred poldrugim desetletjem morali ukiniti zakon o prisilnem delu na bombaževih nasadih. Črnci pa morajo kljub temu delati za belce, ki jim plačujejo po stosedemdeset dolarjev na mesec, prgišče moke in fižola. Za najmanjšo neposlušnost jih deportirajo.

Toda prebivalstvo zadnjih kolonij v Afriki se je prebudilo po vzoru sosednjih dežel. Upor se je začel leta 1960 v Mozambiku, nato pa v drugih dveh deželah. Voditelji upora so največ nekdaj bogoslovci, ki so edini bili deležni izobrazbe. Amílcar Cabral v Gvineji je bil inženir agronomije, Eduardo Mondlane v Mozambiku pa učitelj v ZDA. Oba so zahrbtno umorili. Divjanje portugalske vojske je povsem enako obnašanju nacistov med drugo svetovno vojno. Svoje zločine prikrivajo, kolikor le morejo. Vse do nedavnega Caetanovega obiska v Londonu zahodnoevropska javnost tega ni hotela verjeti. Zdaj so ljudje zamerili prikrivanje resnice tudi lastnim politikom, ki niso hoteli udariti po svojem atlantskem zavezniku. Zadeva je končno prišla pred svetovno javnost.

Misijonar Cesare Bertulli, doma iz Brescie, je v Mozambiku preživel petindvajset let. Zato so mu tamkajšnje razmere dobro znane. Pravi, da cerkev prej ni mogla ura-

dno protestirati, saj je več portugalskih škofov, zagriženih nacionalistov, na strani oblasti. Tujim misijonarjem kolonialne oblasti ne prizanašajo. Zaprlji in mučili so tudi osemindeset njegovih učencev. Zaprlji so tudi več anglikanskih misijonarjev, od katerih sta dva izginila. Iz Bertullijevih izjav novinarjem je razvidno, da je do upora prišlo zaradi tega, ker v praksi še obstaja suženjski sistem. Razmere so tam mnogo slabše, kot so bile v katerikoli drugi koloniji. Za domačine ni niti šol. Komandant portugalske kolonialne vojske Kaulza D'Ariaga je nekoč Bertulliju priznal: »Mi Portugalci smo pametnejši kot oblasti v drugih kolonialnih deželah. Izobraževanje domačinov zadržujemo, kar se le da, sicer jih ne bi mogli krotiti.« Njegova antigverilska strategija je po vseh mednarodnih zakonih pravi genocid. Ta mož je dejal: »Veste, da ribe živijo samo v vodi, gverilci pa med prebivalstvom. Če ribam odvzamete vodo, poginejo, gverilcev pa bo konec, če odstranite prebivalstvo.«

Portugalci si ne upajo stopiti v pragozdove. Kadar odkrijejo gverilce, obsipavajo področje z napalmom in herbicidi. Nato začnejo prodirati v notranjost obroča in pobijejo, kar jim pride živega pred oči, celo domače živali. Kjer partizanov ni, izselijo prebivalstvo v »strateške vasi«, ki so prava koncentracijska taborišča.

Predstavniki oblasti so doslej udarjali še na eno struno. Pri atlantskih zaveznikih so se zgovarjali na nevarnost komunizma. To pa ni res. Uporniki so zgolj rodoljubi, ki ne zagovarjajo nobene ideologije.

Cesare Bertulli hodi po Evropi in seznaja javnost z zločini portugalske vojske. Na neki konferenci v Zahodni Nemčiji mu je predstavnik portugalskega veleposlaništva zabrusil, da je lažnivec. Kot primer mu je potem Bertulli navedel smrt osemnajstletnega fanta, ki so ga pobili s palico. »Kako veste vi za to?« ga je vprašal diplomat. »Vem, ker sem tolažil mater.« »In kdo ve,

Jana
sodoben ženski tednik

če ženska ne govori resnice?« »Tega mi ni povedala ona, marveč agent vaše policije,« je odgovoril.

Resnica je zdaj prodrla v svet. Tako je v portugalskih kolonijah kot je bilo povsod, kjer se je ljudstvo uprlo zatiranju. Pod pritiskom javnega mnenja se bliža konec diplomatskim izgovorom in mednarodnim političnim spekulacijam. Ena od kolonij, Portugalska Gvineja, bo v naslednjih mesecih razglasila neodvisnost, kmalu pa ji bosta sledili Angola in Mozambik.

POLDE VRBOVSEK

Trg je bil v hipu ves črn ljudi, ki so vpili in rjuli, da se je tresel stari stolp nad trgov.

Motociklist se ni mogel opravičiti ljudi, ves čas so skakale ženske vanj in ga kričale objemale. Potem so obsule še druge motocikliste, ki so prihajali v trg drug za drugim, jih obsipavale z venci in cvetjem in jih poljubljale. Nekatere so plesale okrog motorjev kakor besne in počepale onemogle na tla, s katerih so se potem spet zaganjale pokonci in nerazumljivo kričale. Vester je videl pri tem hčer in ženo pekovskega mojstra, potem poštno uradnico, dalje vse tri hčere trgovca na glavnem trgu in še vrsto drugih žensk. Tudi moški so se čudno vedli in skakali okrog motociklistov, ki so imeli čelade na glavah. Sedlarski mojster je stal pred svojo hišo in ves čas hripavo vpil: »Heil Hitler, heil Hitler!«

Kakor bi trenil, je bil ves trg v zelenju in zastavah. Ljudje so tekali naokrog z venci in mladimi mlaji ter jih postavljali pred hišami. Tega čudnega vedenja tržanov ni hotelo biti konec. Vester je videl, kako so začeli valiti velik sod iz hiše gostilničarja, ki je bil znan kot največji zoprnik županov, sredi trga so dali sod na pipo in potem začeli nositi pijačo vojakom, ki so počasi prihajali od zapada v trg.

Vestru, ki je prižet na vrh stolpa vse to opazoval, se je čudno zdelo, da zdaj vsi ljudje vpijejo samo nemški. Dotihmal se je v trgu, posebno zunaj na cesti, govorilo slovenski, le po hišah so tu in tam govorili nemški. Sedaj pa je ves trg tulil po nemški:

»Rešitelji so prišli, rešitelji!« Čudno se mu je zdelo tudi to, od kje je trg kar hitro dobil zastavo s čudnim kri-

žem. Prej jih še nikoli ni videl. Sedaj je iz vsake hiše molela taka zastava in na vseh oknih hkrati pokazale podobne zastavice. Tudi je na tanko razložil, da so se na vseh oknih hkrati pokazale ovenčane slike moža s črnimi, na čelo počesanimi lasmi.

Obraz tega tuljega moža ni bil prijazen. Zastava se je pokazala tudi na hiši žandarmerije in na šoli, potem tudi z županove hiše, ki je pa ostala zaprta. Nazadnje je tudi na zvoniku začela mahati taka zastava.

Vester je bil tako zavzet nad sliko trga, da ni zapazil, ko so prišli v stari grad ljudje. Slišal jih je šele, ko je na buki pod stolpom začul glasove. Ko se je ozrl, je videl, da pleza po deblu navzgor človek z zavitkom pod pazduho in z dolgo ranto v roki. V tem človeku je spoznal mladelega trgovskega pomočnika Huberta iz trga. Očividno je hotel tukaj gor izobesiti zastavo. Napenjal je vse svoje sile, da bi priplezal na vrh drevesa, od koder bi se potem povzpela na zidovje, toda šlo mu je zelo trdo. Bil je že ves moker, vrh bukke pa je moral počivati. Med bukvjo in med zidom je zijač trideset metrov globok prepad, ki ga je mogel preskočiti le dobro

vajen plezalec. Do vrha stolpa je bilo potem še kakih dobrih pet metrov. Čez ta strašni prepad je zdaj strmel tisti trgovski pomočnik kakor Izraelec, ko je zagledal obljubljeno deželo. Tedaj je opazil Vestra, ki je čepel v steni stolpa. Spoznal ga je iz zavpil nad njim v nemškem jeziku:

»Tu imaš zastavo in razobesi jo, če ne, ti razbijem gobec!«

Njegov znojni obraz se je srdito nakremžil. Vester je le malo znal nemški in ni mogel takoj doumeti, kaj hoče vsiljivi plezalec na buki. Zato je neodločno dalje čepel na zidu. Tedaj se je trgovski pomočnik zadržal nad njim po domače:

»Kaj zijaš kakor teslo! Razobesi zastavo, drugače te vržem s stolpa.«

Tega se sicer Vestru ni bilo bati, ker je vedel da plezalec ne more do njega; vendarle pa se je iztegnil po drog, ki je bila nanj pripeta zastava in ga vzel k sebi.

»Dobro jo pritrdi,« mu je ukazal nevajeni plezalec ves srečen, da se je rešil nevarnega skoka. Vester je začel razvijati zastavo; bila je nenavadno dolga, najmanj deset metrov, in je visela do prve line, ki je bila še popolnoma ohranjena v zidu.

